

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

III. ÉVFOLYAM, 12. SZÁM

1951 DECEMBER

SZERKESZTŐSEG: BUDAPEST II. KELETI KÁROLY-U. 5. TELEFON: 155-208
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST II. KELETI KÁROLY-U. 5. J. 1. TELEFON: 350-126, 130-ASMELLEK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM

	Oldal
Sztálin a statisztikáról	1067
A mezőgazdaság területi statisztikájának időszerű kérdései. — <i>Mód Aladárné</i>	1069
A tanácsok statisztikai munkája. — <i>Pesti Lajos</i>	1081
Hiányosságok az anyagösszeírások lebonyolításában és eredményeinek ellenőrzésében. — <i>P. Podjacsih</i>	1090
Az állóalapok mérlegének néhány kérdése. — <i>Dr. Szőnyi Gyula</i>	1106
Pályázati felhívás	1112
A népesség reprodukciója a Szovjetunióban. — <i>A. Ja. Bojarszkij és P. P. Suserin</i>	1113
Az üzemi balesetek statisztikája. — <i>Frank Zoltánné és Miltényi Károly</i>	1118
HOZZÁSZÓLÁS	1125
Külkereskedelmi vállalataink statisztikai csoportjainak munkája a decentralizáció után. — <i>Dr. Kemenes Egon</i> .	
A termelékenység és gazdaságosság mérése. — <i>Svéd András</i> .	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	1133
NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG, Ötéves terv. — NYUGAT-NÉMET-ORSZÁG. Gazdasági helyzet. — EGYIPTOM. Gazdasági helyzet. — SVAJC. Gazdasági helyzet.	
IRODALOM	1142
Könyvszemle	1142
Folyóíratszemle	1142

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

3-й год издания. № 12.

Декабрь 1951 г.

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5. I. 1.

Редактор: ДБЕРАДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Сталин о статистике	1067	Призыв к конкурсу	1112
Актуальные вопросы территориальной статистики сельского хозяйства. — Мод Аладарне	1069	Воспроизводство населения в СССР. — А. Я. Боярский и П. П. Шумерин	1113
Статистическая работа советов. — Лайош Пешти	1081	Статистика травм на производстве. — Франк Золтаннеи Кароль Милтени	1118
О недостатках в проведении переписей материалов и проверке их итогов. — П. Под "ячих"	1090	ВЫСКАЗЫВАНИЕ	1125
О нескольких вопросах о балансе основных фондов. — Д-р. Дюла Сени	1106	МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА ..	1133
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	1142

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE
IIIE ANNÉE, N° 12. DÉCEMBRE 1951

REDACATION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST II, KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Page
Staline sur la statistique	1067	Avis de concours	1112
Les questions d'actualité de la statistique régionale de l'agriculture. — Mme Aladár Mód	1069	La reproduction de la population dans l'Union Soviétique. — A. Ja. Bojarskij et P. P. Choucherine	1113
Les travaux statistiques des Conseils locaux. — Louis Pestí	1081	La statistique des accidents d'exploitation. — Mme Zoltán Frank et Charles Miltényi	1118
Les déficiences inhérentes à l'exécution des dénombrements des matières et au contrôle de leurs résultats. — P. Podjatchih	1090	REFLEXIONS	1125
Quelques questions relatives au bilan des fonds constants. — Dr Jules Szónyi	1106	STATISTIQUE INTERNATIONALE	1133
		LIVRES ET REVUES	1142

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC
LA CITATION DE SOURCE

SZTÁLIN A STATISZTIKÁRÓL

„Magától értetődik, hogy a közös ügyek intézésére, azokon a helyi irodákon kívül, amelyek a különböző adatokat össze fogják gyűjteni, a szocialista társadalomnak szüksége lesz központi statisztikai hivatalra, amelynek az egész társadalom szükségleteiről kell adatokat összegyűjtenie és azután ennek megfelelően elosztani a különféle munkát a dolgozók között.“ (Sztálin Művei, 1. kötet, 352—353. old.)

*

„Elvtársak, semilyen építőmunka, semilyen állami munka, semilyen tervszerű munka nem képzelhető el helyes *számvitel* nélkül. Számvitel pedig elképzelhetetlen statisztika nélkül. A számvitel statisztika nélkül egyetlen lépést sem tehet előre. ... a hadikommunizmus időszakában a Legfőbb Népgazdasági Tanácsban volt egy statisztikus, aki mindennap más adatokat adott ... ugyanarról a kérdésről. Sajnos, az ilyen statisztikusok még nem pusztultak ki nálunk. A statisztika munkája olyan, hogy az egységes egésznek egyes ágai egy megszakíthatatlan láncot alkotnak és ha egy láncszemet elrontottak, az egész munka tönkremehet. Csak volna mennél több ... olyan emberünk, akiben van önérzet és akiben megvan a szakmai becsület bizonyos minimuma! Ha statisztikai munkánk nem így lesz megszervezve, építőmunkánk egyetlen lépést sem tesz előre.“ (Sztálin Művei, 6. kötet, 238—239. old.)

*

„Mi hiszünk abban, hogy a Központi Statisztikai Hivatal a tudomány fellegvára. Úgy tudjuk, hogy a Központi Statisztikai Hivatal számadatai nélkül egyetlen igazgatási szerv sem számíthat ki semmit és nem tervezhet semmit. Úgy tudjuk, hogy a Központi Statisztikai Hivatalnak objektív, minden előítéllettől ment adatokat kell szolgáltatnia, mert ha a számadatokat valamilyen eleve eltökélt nézethez próbáljuk igazítani — bűncselekményt követünk el.“ (Sztálin Művei, 7. kötet, 351. old.)

*

„Igaz-e, hogy a vetésterületek rendszeresen csökkenő irányzatot mutatnak? Nem, nem igaz. Rikov itt az országos vetésterület átlagszámait sorakoztatta fel. De az átlagszámok módszere, ha nem helyesbítik az egyes vidékekre vonatkozó adatok alapján, nem tekinthető tudományos módszernek. Rikov talán olvasta valamikor Lenin 'A kapitalizmus fejlődése Oroszországban' című művét. Ha olvasta, emlékeznie kell arra, hogyan szidja ott Lenin a polgári közgazdászokat, akik a vetésterületek növekedését mutató átlagszámok módszerét alkalmazzák és nem veszik figyelembe a vidékek szerinti adatokat. Különös, hogy Rikov most a polgári közgazdászok hibáit ismétli. Nos, ha szemügyre vesszük a vetésterületek vidékek szerinti változásait, vagyis, ha tudományosan vizsgáljuk a kérdést, akkor kiderül, hogy a vetésterületek egyes vidékeken *rendszeresen* növekednek, más vidékeken pedig *néha*, főleg az időjárás viszonyok következtében, csökkennek, és nincsenek olyan adatok, amelyek azt bizonyítanák, hogy valahol, akárcsak egyetlenegy fontosabb gabonavidéken is, a vetésterületek *rendszeresen* csökkennének.“ (Sztálin Művei, 12. kötet, 90—91. old.)

★

„Feladatunkul kell kitűzni a marxista újratermelési elméletnek a népszerűsítését is. Ki kell dolgozni népgazdasági mérlegünk felépítésének a sémáját. Az, amit a Központi Statisztikai Hivatal 1926-ban mint népgazdasági mérleget közzétett, nem mérleg, hanem számokkal való játék. Az a mód, ahogyan Bazarov és Groman tárgyalja a népgazdaság mérlegének problémáját, szintén rossz, nem visz közelebb a kérdés megoldásához. A Szovjetunió népgazdasági mérlegének sémáját forradalmi marxistáknak kell kidolgozniok, ha egyáltalán akarnak az átmeneti időszak gazdasági kérdéseinek feldolgozásával foglalkozni.“ (Sztálin Művei, 12. kötet, 185. old.)

A MEZŐGAZDASÁG TERÜLETI STATISZTIKÁJÁNAK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

I.

„Számvitel és ellenőrzés — ez a legfontosabb, ami a kommunista társadalom első szakaszának elindításához, helyes működéséhez szükséges“. Lenin elvtárs 1917-ben mondotta ezeket a szavakat, az új szocialista társadalom, az új gazdasági rend alapjainak lerakása idején. Ez a tanítás érvényes a szocializmus építésének minden idejére, de különös erejű figyelmeztetés éppen azon területek felé, ahol a szocializmus építése kezdeti szakaszában van.

A mi hazánkban a fordulat évével általában kezdetét vette a szocializmus építése, de csak jóval később, öt éves tervünk tűzte ki célul, hogy lerakjuk a szocializmus alapjait nemcsak a városban, hanem a falun is. Ilyen körülmények között a számvitel és ellenőrzés, a statisztika kiépítése, fokozottan időszerű kérdés a mezőgazdaság területén, ugyanakkor egészen sajátos feladatot is jelent.

A statisztika csak akkor tölti be szerepét, csak akkor lehet a szocializmus építésének nélkülözhetetlen eszköze, az osztályharc éles fegyvere, ha magas követelményeknek képes megfelelni: a gazdasági és társadalmi jelenségeket összefüggésükben, fejlődésükben kell ábrázolnia, és pontos és megbízható adatokat gyorsan kell rendelkezésre bocsátania.

A mezőgazdaság területén ezeknek a követelményeknek a teljesítése több okból is komoly nehézségekbe ütközik. A statisztika megszerzése a mezőgazdaságban még a szocialista üzemekben is lényegesen nehezebb, mint a népgazdaság bármely más területén. Ezek az üzemek — a gépállomások, az újonnan alakult állami gazdaságok és állami vállalatok, elsősorban pedig a termelőszövetkezetek — semmiféle nyilvántartási tradícióval nem rendelkeznek és ha ma már van is nyilvántartásuk, ez sokkal kezdetlegesebb, számviteli fegyelmük gyengébb, mint akár az ipari, akár más üzemeké. Különös nehézségek jelentkeznek azonban a mezőgazdaság magánszektorában. Mind a dolgozó paraszti, mind a kulákgazdaságokban szinte semmiféle nyilvántartás nincs, így a pontosság és megbízhatóság előfeltételét képező bizonylati alátámasztás lehetősége nagyon korlátozott. Fokozza a nehézségeket, hogy ugyanakkor ezek számára az adatszolgáltatás, mely a nagyüzemi termelés természetes velejárója, jelenleg még értelmetlen, terhes nyűg csupán. A megbízható adatszolgáltatás objektivitási akadályainál azonban jóval nagyobb súllyal esik latba az adatok meghamisítására irányuló tudatos törekvés.

A kulákság osztályérdeke szöges ellentétben áll a demokrácia érdekeivel. Demokrácia elleni harcuk egyik formája, hogy igyekeznek magukat

a valóságosnál gyöngébbnek feltüntetni, igyekeznek kártevésüket, szabotázsukat leplezni. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy csak az osztályellenség magatartása ez. A kulákság, hogy a dolgozó parasztokat is cinkosává tegye, hogy magát leplezze, hogy sokkal szélesebb körben árthasson a demokráciának, minden erővel igyekszik elsősorban a hozzá közelebbálló középparasztságot is valótlán adatok bevallására bírni. Ezen a téren sok esetben nincs is nehéz dolga. Parasztságunk évszázados tapasztalatán keresztül azt tanulta, hogy az államnak hazudni, az államot becsapni: jogos önvédelem.

Ahogy a munkásosztály a multban a tőkés kizsákmányolással szemben lógással, bércsalással igyekezett védekezni, úgy a parasztság az állammal szemben úgy védekezett, hogy igyekezett minél szegényebbnek, minél tehetetlenebbnek látszani. De ahogy a munkásosztály magát és osztályát, az egész dolgozó népet károsítja meg, ha nem is a „rab ember szemével“ tekint a munkára, ugyanúgy: magát, osztályát és az egész dolgozó népet károsítja meg az a dolgozó paraszt, aki ugyanazt a magatartást tanusítja a ma államával, mint valaha a mult népelnymó államával szemben. Még a magasabb politikai öntudattal rendelkező munkásosztálynak sem minden tagja értette meg és főleg ültette át a gyakorlatba a megváltozott viszonyoknak megfelelő megváltozott magatartást. Fokozottan áll ez a parasztságra, amelynek politikai fejlődése az elaprózott kisüzemi keretek között a munkásosztályénál lassúbb ütemű, és amelynek soraiban mételyező gócként ott él a kulákság, amely tudatosan a mult csökevényeire épít.

Ugyanakkor, amikor a nagyüzemi termelőmódban gyökeredző szocialista statisztikát a magángazdaságok kisüzemi keretei közt kell megvalósítani, ami ez alapvető ellentmondások következtében nehezebb feladat mint bármilyen más népgazdasági ágban, éppen a mezőgazdaságban fokozott jelentősége van a szocialista statisztika követelményeinek megfelelő adatszolgáltatásnak.

A statisztikai adatok fényszórójával itt olyan területet kell megvilágítani, amely döntő jelentőségű népgazdaságunk fejlődésének egésze szempontjából. A mezőgazdasági termelés emelése, terméshozamaink fokozása, állatállományunk fejlődése szerves részét képezi egész népgazdasági terünknek. A lemaradás ezen a területen kiesést jelenthet dolgozó népünk ellátásában, exportkötelezettségeink teljesítésében s így közvetve iparunk fejlődésében is. Pártunk II. Kongresszusa éppen ezeknek az összefüggéseknek világos feltárásával állította eléink megoldandó feladatként mezőgazdaságunk átszervezésének kérdését.

Mezőgazdaságunk a szocialista átalakulás idejét éli. Az átmenet az osztályharc élesedése közepette megy végbe, s a terület fontossága mellett ez a második körülmény, amely különösen fontossá teszi a mezőgazdasági statisztikát. A küzdelemben óriási erők feszülnek: a haladás napról-napra erősödő táborával szemben az osztályellenség egyre elkeseredettebb ellenállást fejt ki. A fejlődés nyomonkísérése, a helyes kezdeményezések felismerése és általánossá tétele, valamint az ellenséges kísérletek már csírában leendő elfojtása mindmennyi felelősségteljes feladat a mezőgazdasági statisztika számára.

Mindezek az adottságok meghatározzák, hogy a mezőgazdaság magán-szektorának területén a sajátos körülményeknek megfelelően sajátos mód-

szerekekkel kell dolgozni. A szocialista statisztika lényeges eredményeit biztosítanunk kell, azonban a belső ellentmondások számításba vételével nem minden követelménynek lehet egyenlő mértékig megfelelni. Miután a bizonylati alátámasztásnak, a teljes pontosságának, a nagyon gyors adatszolgáltatásnak nincs objektív adottsága, meg kell elégedni optimális megbízhatósággal, optimális gyorsasággal. Ezen belül annak a határát, hogy a követelményekből mennyit lehet engedni, az szabja meg, hogy

az adatszolgáltatásnak olyan gyorsnak kell lennie, hogy operatív intézkedések céljaira még alapul szolgálhasson,

az adatoknak nagyságrendileg helyesnek kell lenniök és a fejlődés tendenciáját hűen kell tükrözniök,

az adatok megbízhatóságának, pontosságának és gyorsaságának állandóan javulni kell.

Ezek a körülmények szabják meg, hogy a mezőgazdaság magánszektorában a jó statisztikai eredmény elérésében sokkal nagyobb jelentősége van a jó szervezésnek, a politikai felvilágosító munkával egybekötött, széles alapokon nyugvó ellenőrzésnek, mint a népgazdaság bármely más területén.

II.

Milyen körülmények között kellett hozzákezdeni ehhez az igen fontos és ugyanakkor igen nehéz feladathoz? Milyen örökséggel indult meg a szocialista statisztika kiépítése a mezőgazdaságban?

A mezőgazdasági termelés alapját képező földterületre vonatkozólag nem álltak megbízható adatok rendelkezésre. A kataszteri birtokívek — amelyek az ország egészét felölelik — azt ugyan teljes pontossággal megmondják, hogy mekkora hazánk özssterülete, de már azt, hogy abból mennyi a szántó, rét, legelő, szőlő vagy erdő már sokkal kevésbé megbízhatóan mutatják ki. Egyrészt maguk a fennálló rendelkezések is csak bizonyos idő elteltével teszik lehetővé a művelési ágak változásának keresztülvezetését a kataszteri nyilvántartásokon, de a változások keresztülvezetésében az elmaradás a törvényesnél lényegesen nagyobb. Jórészt azért is, mert a gazdálkodók egyszerűen nem is jelentenek minden művelési ág változást.

Az elmaradt nyilvántartás szerinti adatokat ugyanakkor nehéz alapul elfogadni, mert a birtokviszonyokban a felszabadulás következtében bekövetkezett forradalmi változással együtt a földterületek hasznosításában is nagy változás állt be. Az újonnan alakult kisgazdaságok keretében a volt latifundiumok sok rétvét, legelőjét feltörték, ugyanakkor a milliányi mesyék, a többszáz ezer házhely, az ipartelepek, vasutak, úthálózat fejlődése kétségtelenül csökkentette a szántó területét.

A legfontosabbról, a szántóterületről tehát nem volt biztos alap. A statisztika a községi jegyzők adatszolgáltatására támaszkodott. Ez az adatszolgáltatás azonban kétes értékű volt, mert jóllehet gazdálkodónként kellett a beszámolójelentést adni, a jegyzők nem rendelkeztek gazdálkodónkénti adatszolgáltatással. Ehelyett a mezőörök „helyi ismereteire” kellett építeniök. Ez a statisztika közel negyedmillió holddal kevesebb szántóterületről számolt be, mint amennyit a kataszter a felszabadulás előtti időről kimutatott. Növelte a bizonytalanságot, hogy emellett a leg-

különbözőbb adatok voltak forgalomban. Más szántóterületre esküdött a földadó kivetése kapcsán a Pénzügyminisztérium, másra a termelési feladatok kapcsán a Földművelésügyi Minisztérium, megint másra a begyűjtés akkori gazdája a Belkereskedelmi Minisztérium, és végül másra a Tervhivatal, amelynek minden szempontból át kellett tekintenie a teret.

Még nagyobb volt a zűrzavar a szántóterület hasznosítását illetően. A jegyzőknek nemcsak arról kellett minden alap nélkül beszámolni, hogy a gazdaságok szántó-, rét-, stb. területe hogy alakul, hanem arról is, hogy az egyes gazdálkodók szántóterületükön összesen 96-féle növényből egyenként mennyit termelnek. A mezőőrök természetesen még a legkisebb községben sem tudhatták megmondani, még kevésbé a nagykiterjedésű alföldi városokban, mint Kecskeméten, Orosházán, Hódmezővásárhelyen, hogy többszáz, vagy több tízezer gazdálkodó őszi búzától nyúlzapukáig, kukorica, burgonya, cukorrépától szarvaskerep, csibehúr, borsosmenta és csicsókáig miből hány hold és hány négyszöglet vetett.

A jegyzők tervgazdaságunk első szakaszán az egyes növények vetésterületeként lényegében a községekre kirótt tervfeladatokat „jelentették”, amelynek gazdálkodónkénti részletezése látszat volt csupán, hiszen adat híján el sem volt készíthető. A jegyzők többsége fordított sorrendben dolgozott: először leírta a végeredményt, amelyet ki akart mutatni, és utána — mit is tehetett egyebet — gyártott hozzá gazdálkodónkénti „részletezést”.

Ez az állapot tervgazdálkodásunk fejlődésével, amikor a mezőgazdaságnak szervesen be kellett illeszkednie az ország általános tervgazdálkodásának keretébe, egyre tarthatatlanabbá vált. Egyes kísérletek a helyzet megjavítására már korábban is történtek, de döntő változás ezen a téren tulajdonképpen csak egy évvel ezelőtt következett be. A Népgazdasági Tanács, hogy az addigi bizonytalanságnak véget vessen, kötelezte a Központi Statisztikai Hivatalt, hogy foglalja egységes rendszerbe a mezőgazdaság adatszolgáltatását, melynek legfőbb feladata, hogy a mezőgazdasági termelést folyamatában, összefüggésében és a tényleges társadalmi viszonyoknak megfelelő csoportosításban ábrázolja, ugyanakkor a lehetőséghez képest tehermentesítse a rendkívül túlterhelt községi apparátust. Egységes rendszer hiányában ugyanis a községeknél majdnem ugyanazt, csak kicsit másképp, kicsit más időben többfelé kellett jelenteni. Ha a szántóterületről ötféle adat volt forgalomban, csak természetes, hogy ötféle formában gyűjtötték hozzá az adatokat, amelyek mindegyike egy helyen, a községeknél csattant.

A Központi Statisztikai Hivatal az 1950—51. gazdasági év kezdetére e követelmények jegyében

a) olyan egységes rendszerbe foglalta az adatszolgáltatást, hogy az a különböző főhatóságok igényeit kielégítse, — ezzel kihúzta az alapot a párhuzamos adatgyűjtések alól,

b) a mezőgazdasági termelést (vetés, cséplés, betakarítás) folyamatában és összefüggésében ábrázolja,

c) lehetőleg a tulajdonképpeni termelőegységekig, az egyes gazdaságokig,

d) a lehetőséghez képes bizonylati alátámasztása van, (birtokívek egyéni bevallás),

e) biztosítja a hamis bevallás megtorlását, (az egyéni bevallást büntetőjogi felelősség terhe mellett alá kell írni).

Egy esztendő telt el a mezőgazdaság egységes nyilvántartási rendszerének bevezetése óta, amelyet a mezőgazdasági termelés folyamatának megfelelően lépésről-lépésre hajtottunk végre. Minden egyes szakasz új és új tapasztalatokat hozott. Egy év lezárulása után időszerű, hogy a főbb szakaszokat egyenként kiértékelve összegezzük az első év tapasztalatait, és munkánk megjavításához a szükséges tanulságokat levonjuk.

III.

Az új rendszer a gazdasági év kezdetével az 1950. évi őszi vetések számbavételével indult. Ebben az első lépésben rendkívüli nehézségekkel kellett megküzdeni. A tanácsok, amelyekre a nagy szervezési feladatot jelentő új munka hárult, mondhatni aznap születtek. Nem ismerték a statisztika jelentőségét, általában kellemetlen, fölösleges nyűgnek érezték. Ilyen körülmények között nem csodálható, hogy az összeírásból jelentős számú gazdálkodó kimaradt, anélkül, hogy a hiány mértékét közelebbről meg lehetett volna állapítani. De ha maga az összeírás az őszi vetések valóságos mérvét nem is mutatta, az egyes növények különböző tervteljesítéseknek egymáshoz való arányából, és a hiányzó gazdaságok mérvére vonatkozó utólagos ellenőrzésekből legalább nagyságrendileg helyesen meg lehetett állapítani a tényleges vetésterületeket. Ennek alapján egy dolog teljes bizonyossággal kiderült:

a községek korábbi úgynevezett operatív jelentései nem feleltek meg a valóságnak.

A felszabadulás után rendszeresített folyamatos operatív jelentésekben a tanácsok nemkevés helyen átvették a jegyzők sokéves gyakorlatát és hol határidő előtt, hol szerényebben csak határidőre jelentették a községi vetésterv teljesítését. A tanácsok operatív jelentései, melyeknek hétről-hétre másfélmilliónyi kis magángazdaság termelési tevékenységét kellene nyomonkövetni, természetesen nem lehetnek pontosak. De pontatlanságuk csak részben származik az adottságokból. A tanácsok, melyek ezekben a jelentésekben tulajdonképpen saját munkájukról állítanak ki bizonyítványt, nem mentesek a szépítési törekvésektől. Annál kevésbbé voltak azok, mert addigi tapasztalatukból úgy tudták: bátran jelenthetnek bármit, nincs megbízható adatszolgáltatás, melynek fényénél utólag kiderülnek esetleges valótlan adataik.

Ez a szépítési törekvés természetesen nem áll meg a községi tanácsok határainál. A kapuvári járás elnöknője pl. elmondotta, hogy maga csodálkozott legjobban, amikor a Szabad Népből azt olvasta, hogy Győr—Sopron megye a vetési tervet teljesítette, mert járása a tervet nem is teljesítette, mivel szántója jórészt víz alatt állt. Somogy megyében ahelyett, hogy a vetések tényleges helyzetét tudakolták volna, tervteljesítési bizonyítványokat szedtek be a községektől: minden községi tanács elnöknek sokszorosított nyomtatványon büntetőjogi felelőssége tudatában alá kellett írni, hogy „elismeri, hogy a vetési tervet teljesítette“.

A megyék és községek — mikor az országos eltérés nyilvánvalóvá vált — vállvetve hirdették a statisztikai összeírás hiányosságait, amelyek tényleg nagymértékben fennállottak, és sajtó operatív jelentéseik helyességét, ami már kevésbé felelt meg a valóságnak. A statisztikai összeírás azonban egyedül azáltal, hogy az eredményben érdektelen szerv végezte, hogy egységes rendszerben készült, és hogy összefüggéseiben következtetések levonására alkalmas volt, minden hiányossága mellett végső soron elfogadásra talált, aminek eredményeképpen a tervhez képest még hiányzó területeken a Földművelésügyi Minisztérium pótvétést rendelt el. Hála a múlt évi különösen enyhe télnek, még a nagyon is kései statisztikai adatok is fontos operatív intézkedések alapjául szolgálhattak.

A kétségtelen eredmények mellett komoly hiányosság volt, hogy csak országos adatok álltak rendelkezésre, ami

a) nem adott lehetőséget arra, hogy a központi intézkedéseket helyileg is megfelelően lehessen irányítani,

b) megbízható helyi statisztikai adatok híján a hamis adatok bevallói ellen nem lehetett kellőképpen eljárni.

Az 1951 tavaszi vetésterületi összeírás lényeges haladást jelentett az őszi vetések számbavételéhez képest. Ugyanúgy mint az őszi, megmutatta az operatív jelentésekkel szemben egyes, a tervteljesítés szempontjából kényesebb terményre vonatkozólag a valóságos helyzetet. Itt már nem volt meg a lehetőség az érdekeltek részéről sem az operatív jelentések adatainak megbízhatósága mellett kitartani, mert a statisztikai összeírás már nem becslésszerű számításokkal, hanem több mint 20.000 részben az Élelmezési Minisztérium, részben a Földművelésügyi Minisztérium helyi szerveivel karöltve végrehajtott helyszíni ellenőrző méréssel volt alátámasztva. Ez az összeírás a feltárt hiányosságokat már nemcsak országosan, hanem megyénként is meg tudta mutatni, de még mindig komoly hiányosság volt, hogy ennél kisebb egységek — járások és községek — viszonylatában nem adott módot a vetésterv ellenőrzésére. A vetéstervek ugyanis az egyes községek területére szólnak, a vetési összeírások pedig nem a község területe, hanem a községben lakók gazdaságterülete alapján kerültek összesítésre, ez a két fajta terület pedig gyakorlatilag sohasem egyezik egymással. Bár ezt a változatot kellett elsődlegesen elkészíteni, miután a beadás szempontjából erre volt szükség, (a gazdaságok csak így jelentkeznek egyhelyütt egészükben és így tükrözik a tényleges társadalmi viszonyokat,) a Központi Statisztikai Hivatalnak a tavaszi vetésekről a községhatáros területnek megfelelően is számot kellett volna adnia. Erre azonban ebben az évben nem került sor, mert az adott időben a községekben olyan sok volt a munka, hogy a második változat veszélyeztette volna nemcsak az első változat sikerét, hanem az azzal egy időben végrehajtandó begyűjtési nyilvántartási munkák kellő lebonyolítását is.

E hiányosságtól eltekintve a tavaszi vetések számbavétele azért érhetett el az előző őszi összeírásnál lényegesen jobb eredményt, mert időközben megtörtént a gazdaságok össz- és szántóterületének és egyéb művelési ágainak számbavétele. Ez, összehasonlítva a felszabadulás előtti időkből ismeretes összes szántóterülettel, legalább közelítő számítások útján

lehetővé tette az összeírás mérvének megállapítását, ezen belül a teljesség ellenőrzését és elég nagy biztonsággal a feltehetően ma is meglévő összes szántóterületet.

A gazdaságok számbavétele, az egész új rendszer legnehezebben végrehajtható része, a felszabadulás óta elsőízben végrehajtott ilyenfajta összeírás.

A beadás alapjául szolgáló ezen adatgyűjtés több százezer holddal többet ölelt fel, mint a megelőző év ugyanerre a célra készült úgynevezett gazdajelzői, azonban így is közel félmillió holddal kevesebb szántóterületről tudott csak elszámolni, mint amennyi számítás szerint az adott időben Magyarországon volt.

Jóllehet a hiány az össz-szántóterülethez képest mindössze kb. 5%-ot tesz ki, mégis olyan hatalmas terület ez, amelynek számbavételi kiesésébe semmiképp sem nyugodhatunk bele. E nagy hiányosságtól tekintve az összeírás helyesen mutatta meg az egyes gazdaság-nagycsoportok valóságos súlyát, ezeknek részesedését a különböző művelési ágakban, részesedését az egyes növények vetésterületében, ami mind igen értékes adalékot szolgáltatott a különböző kategóriák gazdasági ereje, termelómódja és jövedelme tekintetében. Végül az adatoknak a népszámlálás adataival való, ha nem is pontos, de értelemszerűen végrehajtható összevetése alapján megmutatkoztak a gazdaságcsoportok közt az utóbbi két év folyamán végbement eltulodások, ami ugyancsak érdeklődésre tarthat számot.

A gazdaságok számbavétele már nemcsak a községben lakók gazdaságterületének megoldásával készült el, hanem az összeírás megtörtént községhatáros változatban is. A tanácsoknak ugyanis a községben lakók összes gazdaságterületéből kiindulva, a más községből, illetve más községbe átjelentett területek tekintetbe vételével el kellett számolniuk községük összterületéről. Ennek megfelelően azokban az esetekben, ahol az összeírás nem ölelte fel a község egész területét, a hiánynak a község kataszter szerinti területével való összehasonlítás alapján ki kellett volna ugornia. Jóllehet közel félmillió hold volt a területi hiány, legnagyobb meglepetésre szinte egyetlen községnél sem jelentkezett hiány. Ez azonban egyáltalán nem csoda, hanem egyszerű ámitás volt csupán. A tanácsokban látszólag még élénken élt a jegyzők módszere. A dolgot itt is a végén kezdték el. Összesítésükben a község kataszter szerinti összterületéből indultak ki és azt a területet, amelyről nem tudtak elszámolni valamilyen erre alkalmas cím alatt (leggyakrabban az állami tartálékterületek, a földadó alá nem eső területek, vagy az állami gazdaságok, erdőgazdaságok rovatában) elrejtették. Ez az eljárás nem kielégítő munkaerkölcsről, a hibák kendőzéséről tett tanubizonyosságot, és igen komoly kárt okozott. A hiányosságok leplezése ugyanis kizárta a hibák lokalizálását és ezzel a felderítés lehetőségét.

IV.

A múlt év tapasztalatai alapján a mezőgazdasági statisztikát főleg két irányban kell javítanunk:

1. biztosítani kell, hogy a gazdaságok számbavétele során felölelt szántóterület a jelenleginél jobban megközelítse az összes szántóterületet;

2. biztosítani kell, hogy a vetéstervek nemcsak megyei, hanem járási és községi viszonylatban is mérhetőek legyenek. Ezenkívül irányt kell venni arra is, hogy a ma még csak a legfontosabb kérdéseket felölelő rendszert a mezőgazdaság egészének átfogó nyilvántartási rendszerévé építsük ki, távolabbi perspektívában pedig, a szovjet tapasztalatok felhasználásával, alapjaira felépítsük a tanácsok működésének egészét felölelő általános falusi nyilvántartási rendszert.

Az ezévi őszi vetésterületi összeírások során a községi beszámolókat már a terv mérésére alkalmas változatban is el kellett készíteni. Ez első ízben adott alkalmat arra, hogy a községek eddig soha nem ellenőrzött operatív jelentéseinek helytelen, sokszor tendenciózus voltát maguknak a községeknek a statisztikai jelentései alapján bebizonyítsuk. Hogy a községek milyen előszeretettel fogták meg a dolog könnyebbik végét, arra elég néhány példa: Berzek község, mely operatív jelentései során a búza, rozs és árpa vetéstervének 100%-os teljesítését jelentette, a statisztikai összeírás szerint a búzánál 92%, a rozsnál 50% és az árpánál 0%-ban teljesítette a tervet. Felsőzsolca és Sajókeresztur, melyek ugyancsak mindhárom növénynél előzetesen 100%-ot jelentettek, tervüket az összeírás szerint csak 66, 74, és 0%-ra, illetve 87, 80, és 0%-ra teljesítették. Ilyen község igen sok van. Kirívó közülük is Böcs község példája, ahol az összeírás szerint búzánál 90, rozsnál 86, és árpánál 270%-ra teljesítették a vetéstervet, a község azonban mindezzel keveset törődve, itt is egyszerűen mindhárom növénynél 100%-ot jelentett.

A tanácsok persze nem bízták a véletlenre a dolgot, hogy a folyamatos operatív jelentések során milyen eredményt mutassanak ki. A Héves megyei Istenmezeje község V. B. titkára elmondotta módszerét, amellyel operatív jelentéseit készíti. A vetéstervet növényfélésegenként annyi részre parcellázta, ahány öt nap a határidő végéig hátra volt és ötnaponként egy-egy hányaddal nagyobbított terület alapján számította ki a mindenkori tervteljesítést. Nem kételkedhetünk abban, hogy ugyanezt az igen egyszerű módszert a hasonló eredményt kimutató tanácsok túlnyomó többsége maga is kitalálta.

A községi jelentések feldolgozásának befejeztével a legkirívóbb esetekben, a megyei, illetve járási tanácsok mezőgazdasági és statisztikai csoportjának együttes vizsgálata alapján a tudatosan hamis adatokat jelentő községi tanácsok ellen a megfelelő lépések meg fognak történni, ami remélhetőleg nagy lépéssel előbbre viszi az olyannyira fontos és ma még elég gyenge lábon álló statisztikai fegyelem ügyét.

A vetések számbavételénél lényegesen szélesebbkörű és főleg nehezebben megoldható feladat a gazdaságok számbavételének megjavítása.

Ez a feladat — Gerő elvtársnak a Népgazdasági Tanács ülésén elhangzott szavai szerint — távolról sem egyszerűen egyike a Statisztikai Hivatal sok feladatainak, hanem egyik központi feladata. A gazdaságok számbavétele, amellet, hogy az egy évvel ezelőtti adatokkal összehasonlítva fejlődésében mutatja be a mezőgazdaságot, egyben alapját képezi a következő év begyűjtésének. A beadási nyilvántartás teljessége, helyes volta pedig távolról sem csak adminisztratív előfeltétele a begyűjtés sikerének. A kötelezettségek helyes és igazságos elosztása, a kötelezettség alól való kibújás

lehetőségének megszüntetése fontos politikai részét képezi a kötelezettség érvényesítésének. A beadás sikeres végrehajtásának jelentőségét szinte szükségtelen alátámasztani. Ettől függ megfelelő állami készletek biztosítása és ezzel mindenféle spekulációs kísérlet megghiúsítása, a városi dolgozó népesség ellátása, így közvetve befolyással van az ipar fejlesztésére, a mezőgazdaság szocialista átalakulásának elősegítésére, a munkás-paraszti szövetség megerősítésére — egyszóval mindarra, amit Pártunk dolgozó népünk elé központi feladatként tűz.

A gazdaságok számbavétele, melynek ilyen körülmények között nem kis jelentősége van, elsősorban tartozik a mezőgazdasági statisztika azon feladatai közé, amelyeknél a siker döntő mértékben a felvétel jó megszervezésén és a tanácsok által bevont széles népi rétegek ellenőrzésén múlik. Ennél a felvételnél ugyanis, mely közvetlenül összefügg bizonyos kötelezettségekkel, természetesen legerősebb a nem elég öntudatos rétegek hamisítási, letagadási törekvése. Csak közelítő képet ad a feladat nehézségeiről az, hogy a számbavétel során közel tizenöt millió birtokparcellát kerekken másfélmillió gazdaságra kell rögzíteni, hogy az így kimutatott tulajdonviszonyok mellett tekintetbe kell venni a bérbeadás és bérbevétel által érintett személyeket és területeket is és hogy mindez a birtokviszonyok állandó változása, az állami szektor fejlődése, a termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú kiterjedése, az iparban és bányában dolgozók, és más rétegek földfelajánlása, általános és részleges tagosítás között kell végrehajtani.

Ha még tekintetbe vesszük, hogy gazdálkodóként minden letagadott száz négyszögöl már kerek százezer hold kiesést jelent, akkor felmérhető, milyen jelentősége van a számbavétel és ellenőrzés helyes megszervezésének. A számbavétel módszere ugyanis megadja az összeírás pontosságának lehetőségét, de minden módszer köztudomásúlag csak annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle. Az elmúlt évi összeírásnál a jelentős terület kimaradás lényegében abból fakad, hogy a községek, nem ismerve fel az összeírás igazi jelentőségét, ezt a munkát közvetlen begyűjtési munkájuk mögé helyezték, a munkához csak hosszú késéssel kezdtek hozzá, és azt még a rendkívül elhúzódott határidő végén is rohammunkában hajtották végre.

Ennek volt következménye, hogy a községekben nem következetesen hajtották végre az összeírás egyik legfontosabb előírását: azt, hogy ha az összeírásnál bármilyen tekintetben kétség vagy bizonytalanság áll fenn, akkor a kérdést egyrészt az érdekelt gazdálkodók, másrészt a helyi viszonyokkal ismerős tanácsstagok, állandó bizottsági tagok meghallgatásával kell tisztázni. A rengeteg változás következményeképp a valóságtól elmaradt okmányokból dolgozva, a kérdést pusztán adminisztratív feladatnak tekintve, a valóságos helyzetet nem ellenőrizve, és nem élve azokkal az eszközzel, amit a gazdálkodók aláírása jelent, természetesen nem lehetett százszázalékos eredményt elérni.

Miután a múltévi hiányosság forrásai sokkal kevésbé az alkalmazott módszerben, mint inkább a lebonyolítás módjában, a Statisztikai Hivatal részéről pedig az elégtelen ellenőrzésben gyökereztek, az ezévi jobb eredményt elsősorban a munkaszervezés és ellenőrzés megjavításával és a munkában résztvevők előzetes oktatásának szélesebb alapokra helyezésével kell biztosítani.

Kormányzatunk a múltévhez képest széles körben biztosította a munka jobb lebonyolításának feltételeit. A községi tanácsok apparátusát a munka tartamára közel ezer fővel megerősíthettük és az ellenőr.-és kiszélesítésére a járási tanácsok statisztikai reszlegeit, amelyekre a községek segítségének és ellenőrzésének oroszlánrésze hárul — több mint 400 fővel négy hét tartamára kiegészíthettük. Nagyobb segítség ez, mint egyszerű munkaerő-többlet. Tanácsaink ezekben az intézkedésekben kézzelfogható bizonyítékát látják annak, hogy kormányzatunk a statisztikának — melyet a tanácsok szinte kivétel nélkül másodrendű feladatként kezelnek — milyen jelentőséget tulajdonít és mindennél jobban megértik belőle, hogy ha a munka elvégzéséhez ilyen segítséget kapnak, akkor ezért cserébe természetesen jó munkát követelnek tőlük és a múltévben tapasztalt lazaságok, a rohammunka-stílus nem fog elnézésre találni.

Az eddigi hibákból okulva, a tanácsok egyik legfontosabb feladata, hogy támaszkodva a falusi párt- és tömegszervezetek felvilágosító munkájára, kellő időre helyesen megszervezzék a gazdálkodók behívását és tudatosítsák a helyes adatok bevallásának és a gazdálkodók aláírásának jelentőségét. Tudatosítani kell, hogy akár a bejelentés időpontjának, akár tartalmának lazasága az állami fegyelem megsértését jelenti, amivel szemben kirívó esetek megtorlásáról menetközben kell gondoskodni.

Ahhoz, hogy az összeírás közvetlen céljának megfelelően, azaz a beadás számára megfelelő alapot biztosítson, az egész munkát összesen hat hét alatt kell lebonyolítani. Ilyen körülmények közt a ha'aridő egyik központi harci kérdése az egész összeírásnak. A feladat e lényegesen rövidebb idő alatt kétségtelenül megoldható, de csak úgy, ha magasfokú szervezettiséget, a rendelkezésre álló idő teljes kihasználását biztosítjuk.

A tanácsoknak világosan látniuk kell, hogy ez alkalommal a kitűzött határidőt egyetlen nappal sem léphetik túl, mert ha azt akarjuk, hogy dolgozó parasztágunk ezévi beadási kötelezettségével még tavaszi velésének ideje előtt tisztában legyen, akkor a gazdálajstrom még a kitűzött határidőre is szinte csak a tizenkettedik órában készül el. Nem elég tehát ebben az évben a munkát lényegesen jobban elvégezni, lényegesen gyorsabban is kell azt lebonyolítani.

Ha a főhangsúly a kérdés politikai jelentőségének megvilágításán, a jobb munkaszervezésen, a szükséges munkaerő biztosításán, és az ellenőrzés módszeresebbé tételén van is, természetesen gondosan mérlegelni kellett azokat a lehetőségeket is, amelyek magának a módszernek a megjavításával érhetőek el.

A múltévi hiányosságok a módszert illetően lényegében három forrásra voltak visszavezethetők. Az egyik legnagyobb hiányosság abból fakadt, hogy a tényleges társadalmi viszonyok megállapítása céljából a gazdaságokat egészükben egyhelyütt kellett számbavenni, ugyanakkor minden, a földre vonatkozó nyilvántartás (kataszteri birtokívek, adófékönyvek stb.) a földterület fekvése szerinti községben van. Ahhoz, hogy ezek a gazdálkodó lakhelye szerinti községbe eljussanak, az adatok rendkívül széleskörű mozgatására, átjelentésére volt szükség. Az összeírás idején több-száz ezer adat keringett, volt úton az országban. A tanácsok, amelyek a saját községükben lakó gazdálkodók nyilvántartásával is el voltak maradva, nem nagyon törődtek az átjelentésekkel és az értesítést vagy egyáltalán nem, vagy csak olyan késve küldték el, hogy az gyakorlatilag már nem

került felhasználásra. Egy-egy gazdaságrészre vonatkozó adat — amelyet valahonnan útjára bocsátottak — a számtalan tulajdonváltás következtében nem ritkán nem találta meg a keresett gazdálkodót és a szövegforgó terület sem az elküldő, sem a címzett községben nem került nyilván tartásbavételre. Miután szinte minden községet érintett az átjelentés, ennek a kérdésnek különösen laza kezelése visszahatott majd minden községre.

Ennek a hibának a kiküszöbölésére ezévben egyrészt a munka legelső szakaszában meghatározott határidőn belül kell az átjelentéseket ellenőrizhető rendszerben elküldeni, de emellett az ezévi rendszer lehetővé teszi azt is, hogy járásokként központilag ellenőrizzék, vajjon az egyhelyütt elküldött gazdaságrész-adatok valahol másutt megfelelően nyilvántartásba vették-e.

A másik nagy hiányosság lényegében hasonló módszerbeli lazaságból adódott: nem volt intézményesen biztosítva, hogy a bérbeadott területek, amelyek csökkentették a bérbeadó tulajdonos gazdaságterületét, a bérbevevőnél intézményesen nyilvántartásba legyenek véve. Az ezévi rendszer megadja ennek ellenőrzésére is a lehetőséget.

A harmadik nagy hiányosság abból adódott, hogy a tanácsoknak lehetőségük maradt az összeírásnál fel nem ölelt területek elleplezésére. Ebben az évben nagy súlyt helyeztünk arra, hogy a leplezésnek, magyarán mondva az állam becsapásának ezeket a lehetőségeit elzárjuk. A nagy rejtőhelyek, mint például az állami gazdaságok és erdőgazdaságok, tartalékterületek, földadó alá nem eső területek a tanácsokkal egyetértésben előre rögzítésre kerülnek. Természetesen ezt sem lehet csupán adminisztratív eszközökkel megoldani. Azok ellen, akik az esetleges hiányok leplezését bármilyen úton mégis megkísérelnék, nem egyszerűen mint rossz munkát végzőkkel, hanem mint az állami fegyelem megszegőivel fogunk eljárni.

*

Az előttünk álló feladat nem könnyű és nem kis jelentőségű. Lenin azt mondta: „Az állam, mely évszázadokon át a nép elnyomásának és kifizetésének volt a szerve, a tömegek legnagyobbfokú gyűlöletét és bizalmatlanságát hagyta ránk örökségül mindennel szemben, ami állami. Ennek leküzdése nagyon nehéz feladat s csak a szovjet hatalom képes rá, de attól is huzamos időt és rendkívüli álfhatatosságot követel... Feltétlenül bizonyos időre van szükség, amíg a tömegek, melyek a földesurak és a burzsoázia megdöntése után először érzik magukat szabadoknak, megértik — nem könyvekből, hanem a saját tapasztalataik, *szovjet* tapasztalataik alapján — megértik és *megérik*, hogy a termékek termelésének és elosztásának mindenoldalú állami számvitele és ellenőrzése nélkül a dolgozók hatalma, a dolgozók szabadsága *nem* képes fennmaradni és *elkerülhetetlenül* a kapitalizmus járma alá kerül vissza... Az a harc, amely azért folvik, hogy beoltsuk a tömegekbe a *szovjet*, az állami ellenőrzés és számvitel eszméjét, hogy ezt az eszmét átvigyük az életbe... ez a harc hatalmas, világtörténelmi jelentőségű harc, a szocialista tudatosság harca a burzsoanarchista ösztönosság ellen.“¹

Lenin elvtárs szavai arra tanítanak, hogy eredményes munkát csak harc árán érhetünk el. Harcolni kell elsősorban az osztályellenség ellen, amelynek létkérdése, hogy keresztezze munkánkat. De harcolni kell azért

¹ Lenin: Válogatott művek, II. kötet, Szikra, Budapest, 1949; 374—375. old.

is, hogy a gazdálkodók megértsék: nem egyszerű bürokratikus aktusról, hanem az állammal szembeni kötelezettségük teljesítésének egyik formájáról van szó. Harcolni kell magukon a községi tanácsokon belül a munka folyamatos, rendszeres viteleinek megvalósításáért, a közöny, a nemtörődomség, a lazaság megnyilvánulása ellen, harcolni a száz formában felmerülhető helyi akadályok öntevékeny kiküszöböléséért. Ebben a harcban számolnunk kell azzal, hogy bár dolgozó parasztságunk szemlélete, magatartása a felszabadulás óta óriási fejlődésen ment keresztül, még túl közel van a kapitalista mult, semhogy a parasztság többmilliós tömegei egészükben és teljesen levetkőzték volna az átkos mult örökségét. Falusi tanács-tagjaink pedig, akiknek legközvetlenebbül kell harcolni a parasztság multból származó magatartása ellen, maguk is szinte ma léptek csak ki a parasztság soraiból, most kezdenek csak szemléletükben átalakulni, magukat az államhatalom képviselőinek érezni, és ezért túl könnyen „megértik“ a parasztság szemléletét és engednek annak.

A nehézségek láttán azonban nem torpanhatunk meg. Ellenkezőleg, erőt kell merítenünk abból a felismerésből, hogy ha saját területünkön a munka jobb megszervezéséért, minden lazaság kiküszöböléséért fokozzuk erőfeszítésünket, harcunk nemcsak a közvetlen célt szolgálja, hanem szerves és fontos része a szocialista tudatosság, a szocializmus megszilárdításáért folyó harcnak.

A

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

legújabb számának tartalmából:

Rákosi Mátyás: Népgazdaságunk időszerű kérdései

Vinter: A kommunizmus nagy építkezéseinek szerepe a Szovjetunió termelőerőinek fejlesztésében

Glezerman: Alap és felépítmény a szocialista társadalomban

Vitalis Sándor: Ásványkincseink felkutatásának népgazdasági jelentősége

Dobrov: A tőkés újratermelés ellentmondásának kiéleződése a kapitalizmus általános válságának korszaka an

Bettelheim: A Kelet és Nyugat közti kereskedelem perspektíváiról

Ljapin: A munkafegyelem, az egyszemélyi vezetés és a munkatermelékenység kérdései a szocializmusban

Gordgyin: Árak és árképzés a Szovjetunióban

KÖNYVSZEMLE — IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

A TANÁCSOK STATISZTIKAI MUNKÁJA

I.

A tanácsoknak napról napra nagyobb gazdasági és kulturális feladatokat kell elvégezniök, egyre szélesebb területre terjed ki felelősségük az állami tervek teljesítésében. Ezeknek a feladatoknak — az állami tervutasításoknak — a végrehajtásához nélkülözhetetlen eszköz a statisztikának, mint a vezetés és ellenőrzés eszközének állandó alkalmazása.

A tervutasítások legnagyobb részükben számokban kifejezett feladatokat írnak elő. Természetes, hogy a végrehajtás ellenőrzése során is elsősorban az utasítások adatszerű, számszerű teljesítését kell figyelemmel kísérni. A szocialista statisztika feladata, hogy a népgazdaság, a társadalmi élet minden jelenségére és területére kiterjedő adatgyűjtések útján a vezetőket folyamatosan, számszerűen tájékoztassa a terv teljesítésének menetéről, az elért eredményekről, a lemaradásokról, a terv teljesítését akadályozó nehézségekről. A statisztika a szocializmus építésének, a tervgazdálkodásnak, a szocialista állam irányításának eszköze. Statisztika nélkül nincs megfelelő ellenőrzés, ellenőrzés nélkül pedig elképzelhetetlen a tervek teljesítésére irányuló munka helyes vezetése.

Természetes, hogy a tanácsok vezető dolgozói, akik sok gazdasági és kulturális feladat megoldását, köztük nem kisebbet, mint a mezőgazdaság szocialista átszervezését közvetlenül irányítják, sem végezhetnek eredményes munkát a statisztika segítségével nélkül. Lenin az állami statisztika dolgozóinak adott útmutatásában hangsúlyozta: „A beszámolási rendszer megszervezése például az összes hatóságoknál és a legkülönbözőbb intézményeknél alapvető dolog.”¹ Ez a megállapítás a mi tanácsainkra is érvényes. Csak a statisztika segítségével állapíthatják meg, hogy a mezőgazdaság tervszerű befolyásolása mekkora eredményekkel járt, a helyi iparban megfelelő-e a termelékenység, a munkabérek alakulása, a munkaidő kihasználása, a dolgozók élelemmel, ruházattal való ellátottsága, csak a statisztikával mérhetik a termelőszövetkezetek gazdálkodásának eredményeit, a kulturális terv teljesítését.

A tanácsok mindinkább felismerik a szocialista statisztika jelentőségét, szerepét a szocializmus építésében és a megalakulásuk óta eltelt idő alatt — a Népgazdasági Tanács határozatai alapján, a Központi Statisztikai Hivatal segítségével — állandóan javították ezirányú munkájukat. A rendszeres adatgyűjtések mind szélesebb területre terjedtek ki. A megyei sta-

¹ Lenin Művei, 3. kiadás, XXVII. kötet, 14. old., oroszul.

tisztikai csoportokon kívül, melyek főként a mezőgazdaság szocialista és magánszektorára kiterjedően végeznek összeírásokat, a mezőgazdasági, ipari, közlekedési, építési, oktatási osztályok is folyamatosan gyűjtenek és dolgoznak fel adatokat a területekre vonatkozóan. A késedelmes adatszolgáltatók megbüntetésére sok esetben fegyelmi határozatot hoztak, pénzbírságot fizetettek. A tanácsok statisztikai dolgozóinak szakmai színvonala — bentlakásos iskolák, egyéni tanulás és konferenciák útján — emelkedik.

A megyei vezetők mind gyakrabban használják a statisztikai adatokat az irányításuk alatt lévő terület eredményeinek és hiányosságainak lemérésére. A végrehajtóbizottságok negyedévenként — egyes megyékben gyakrabban is — napirendre tűzik a népgazdaság minden ágát felölelő statisztikai tájékoztatók, tervjelentések és ezek alapján a szükséges intézkedések megtárgyalását.

Ezek mellett — a kétségtelenül jelentős — eredmények mellett azonban számos olyan hiányosság mutatkozik a tanácsok munkájában és tevényük hozzá, a tanácsokat irányító minisztériumok, főhatóságok statisztikai munkájában is, amelyek komoly mértékben veszélyeztetik az állam vezetőszerveinek határidőre történő, pontos tájékoztatását, amelyek felszámolása nélkül lehetetlen a statisztikai munka színvonalának állandó emelése és annak a célnak az elérése, hogy a statisztika mindenütt, ahol irányító munkát végeznek, a vezetés és ellenőrzés eszköze legyen.

A megyei és járási tanácsoknál még mindig sok az olyan vezető, aki megelégszik azzal, hogy utasításokat ad ki, de nem ellenőrzi azok végrehajtását, vagy rossz, elégtelen ellenőrzési módszerekhez folyamodik. Az ilyen vezetők igen sokszor apró részletkérdéseket vizsgálnak, az irányításuk alatt álló területeken rendszertelen, nyomozásszerű ellenőrzést végeznek ahelyett, hogy a statisztika segítségével területeik döntő eredményeit és hibáit tanulmányoznák azok összefüggéseiben, ahelyett, hogy a statisztika által adott lehetőségeket kihasználva előre meghatároznák azokat a jelenségeket, vagy részterületeket, amelyekkel leginkább kell foglalkozni az adott időszakban.

A Fejér megyei ipari osztályon hónapok óta nincs statisztikai előadó, a Bács-Kiskun megyei ipari osztályon három hónap alatt négyszer cserélték ki a statisztikust, mert nem ismerték fel a munkakör fontosságát. Éppen ezért nem készítenek — megfelelő szakképzettséggel rendelkező munkaerő nélkül nem is készíthetnek — a helyi ipari vállalatok munkájáról folyamatosan számotadó statisztikát.

Sztálin elvtárs ezt tanítja a vezetésről: „Vezetni — ez korántsem azt jelenti, hogy határozatokat írunk és utasításokat küldünk szét. Vezetni — ez azt jelenti, hogy ellenőrizzük az utasítások végrehajtását, de nemcsak az utasítások végrehajtását, hanem magukat az utasításokat is, azt, hogy az eleven gyakorlati munka szempontjából helyesek-e vagy hibásak.”² Az említett osztályok vezetői, a megyék végrehajtóbizottságai nem ellenőrzhetik megfelelően utasításaik végrehajtását, az utasítások eredményeit, nem állapíthatják meg, hogy a vállalatok tevékenysége eredményes-e vagy sem. Nem mérhetik a munkaidő helyes, vagy helytelen kihasználását, azt, hogy a rendelkezésre álló munkabérelappal hogyan gazdálkodnak, mivel elhanyagolják az ezekre vonatkozó adatok pontos nyilvántartását. Bizo-

² Lenin—Sztálin: Párt és pártépítés, Szikra, Budapest, 1950, 614—615. old.

nyos, hogy látogatják a vállalatokat és fel is fedeznek részhibákat, hiányosságokat. De talán éppen akkor, amikor ilyen kisebb hibákat számolnak fel — és ezzel elégedettek —, csökken a termelékenység, azonban erről nem — vagy csak későn — szerezhetnek tudomást, mivel a folyamatok, mindenre kiterjedő ellenőrzésnek a módszerét, a statisztikát nem alkalmazzák.

A megyei kereskedelmi osztályokon, 1—2 kivételtől eltekintve, nincs statisztikus. Ezt a körülményt súlyosbítja az, hogy a Belkereskedelmi Minisztérium nemrég rendeletben hívta fel a megyei kereskedelmi osztályok figyelmét arra, hogy nem feladatuk a statisztikai kérdőívek összesítése, csak azok beszüretése a vállalatoktól és a minisztérium felé való továbbítása. Ebből az következik, hogy a megyei kereskedelem közvetlen irányítója ne tekintse át területét, ne ellenőrizze utasításai végrehajtását, ezt a munkát elvégzi helyette a minisztérium. A megyei kereskedelmi osztályok vezetőinek így nincs módjukban megállapítani, hogy jól, vagy rosszul dolgoztak-e, nem tudhatják, hogy mikor, milyen intézkedéseket kell tenniük. Erre csak a minisztériumnak van lehetősége. A Belkereskedelmi Minisztérium rendelete kiveszi a statisztikát, a vezetésnek e fontos eszközét a közvetlenül vezetők kezéből és ezzel akadályozza a felelős egy személyi vezetést.

A megyei és különösen a járási tanácsok dolgozói között még sokan vannak, akik nem vesznek tudomást Lenin tanításáról: „Egyetlen gyártmány, egyetlen font kenyér sem maradhat a számvitelen kívül, mert a szocializmus mindenekelőtt számvitel”³ és a Párt, az állam vezetői tájékoztatását szolgáló országos adatgyűjtések végrehajtását sok esetben akadályozzák.

A Népgazdasági Tanács határozata alapján október-november folyamán lebonyolított őszi vetésterületi összeírás során a Győr megyei begyűjtési osztály kiküldötte a téti tanácsnál, az őszi vetés bejelentésére megjelent 30—40 gazdát hazaküldte azzal, hogy most csak a begyűjtés fontos, mással ne foglalkozzanak.

A begyűjtési osztálynak ez az előadója lejáratta az állami statisztika jelentőségét nagyszámú dolgozó paraszt előtt, nem értette meg, hogy az ország kenyérellátása nemcsak az ő munkájától függ, hanem elsősorban attól, hogy az ezévi őszi vetés menetéről az állam vezetői kellő időben, megbízható tájékoztatást kapjanak.

A Pest megyei begyűjtési osztály vezetője közvetlenül a vetésterületi összeírás megkezdése előtt, a községi V. B. elnökök útján megtiltotta a községi nyilvántartóknak, hogy az összeírásban résztvegyenek. (A nyilvántartók feladata volt az összeírás községekre jutó részét elvégezni.) A begyűjtési osztály vezetőjének gondolnia kellett volna arra, hogy ezzel az intézkedésével akadályozza a Népgazdasági Tanács határozatának, a Központi Statisztikai Hivatal és a Földművelésügyi Minisztérium országos feladatainak végrehajtását.

Sok járási tanácselnök a legfontosabb összeírási munkák ideje alatt is hosszú időre, a legkülönbözőbb munkákra veszi igénybe a két főből álló járási statisztikai csoportot, a megyei statisztikai csoportok tiltakozása — és néha a Belügyminisztérium utasítása — ellenére. Az ilyen szűklátókörűségre valló intézkedések eredménye az, hogy a statisztikusok a kapott fel-

³ Lenin Művei, 4. kiadás, 26. kötet, 255. old., oroszul.

adatokat jól-rosszul elvégzik (természetesen abban nem gyakorlottak) és a fontos összeírások határidőn túl, rosszul készülnek el, sokszor meg kell azokat ismételni, vagy a hibák keresésével hosszabb időt eltölteni.

II.

A tanácsok területén a statisztikai munka eddig tárgyalt hiányosságai mellett a bürokrácia egyik rendkívül káros formája is jelentkezik, a „statisztikai bürokrácia“. A megyei és járási tanácsok különböző osztályai, de a minisztériumok, főhatóságok is, a Központi Statisztikai Hivatal előzetes hozzájárulása nélkül számtalan, ötletszerű, szakszerűtlen adatgyűjtést rendelnek el, annak ellenére, hogy a Minisztertanács és a Nép gazdasági Tanács érvényes határozatai szerint a tanácsok területére vonatkozó adatgyűjtést csak a Központi Statisztikai Hivatal előzetes engedélyével lehet elrendelni.

Az ilyen, úgynevezett „vadstatisztikák“ elrendelői figyelmen kívül hagyják az állami fegyelem követelményeit és nem vesznek tudomást arról, hogy az adatgyűjtés eredményes lebonyolításának számos előfeltétele van. Azt hiszik, a területükön található rendtelenségeket, zavarokat, az ezzel összefüggő tájékozatlanságot adminisztratív intézkedésekkel, statisztikai jelentések elrendelésével egyszeriben meg lehet szüntetni. Félre ismerik az adatgyűjtés feladatának komolyságát, az adatgyűjtést megelőző előkészítő, szervező munka jelentőségét.

Ezeknek a szempontoknak a meg nem értése, elhanyagolása arra vezet, hogy egymást keresztező, gyakran egymásnak ellentmondó, párhuzamosan futó adatgyűjtések sokaságát hozták létre. Ennek a rendkívül ártalmas jelenségnek az elburjánzását teljes súlyosságában tárja fel a Központi Statisztikai Hivatal Hajdú megyében tartott vizsgálatának eredménye. A vizsgálatot tartó kiküldöttek, akik az 1951. május-július hó folyamán elrendelt adatgyűjtéseket ellenőrizték, tömegesen fedeztek fel engedély nélkül elrendelt és végrehajtott adatgyűjtéseket.

Május-július folyamán összesen 62 féle — 8 mezőgazdaság-, 10 ipar-, 3 építőipar-, 11 kereskedelem-, 23 szociális és kultúrstatistikai és 7 egyéb — adatgyűjtést végeztek a tanácsok területén a Központi Statisztikai Hivatal engedélyével. Ezeknek az adatgyűjtéseknek nagy része rendszeres, havonta megismétlődő. Az ellenőrök ezeken kívül nem kevesebb, mint 102 olyan adatgyűjtést fedeztek fel (feltehető, hogy nem valamennyit), amelyekről a Központi Statisztikai Hivatalnak nem volt előzetes tudomása és amelyeket engedély nélkül rendeltek el. Természetesen a 102 engedély nélküli összeírás között is sok volt a havonként megismétlődő.

Az egyes irányító szervek „adatszükségletére“ néhány jellemző példa: az Élelmezésügyi Minisztérium pl. ötféle mozgalmi statisztikát kért a helyi ipari vállalatoktól, éspedig a következő címeken: 1. Munkaverseny (10 naponként); 2. Élüzemkiértékelés (havonta); 3. Szakma legjobb dolgozójáról felterjesztés (havonta); 4. Párosverseny állásáról havi jelentés; 5. Újítási mozgalomról havi jelentés. Az ötféle jelentés kérdőívei összesen 375 (!) kérdést tartalmaztak. Vajjon milyen „operatív“ beavatkozás vagy „intézkedés“ történt, vagy történhetett az ilyen tíznaponként és havonként, a helyi ipari vállalatoktól befutó több ezer adat alapján?

A Helyi Ipari Igazgatóság a dolgozók életkorára vonatkozó adatokat minden hónapban újra begyűjtötte. Valóban feltételezte-e, hogy a dolgozók kormegoszlása hónapról hónapra lényegesen megváltozik? Vajjon milyen módon kívánt ezzel kapcsolatban *havonta* intézkedni?

A Földművelésügyi Minisztérium *hetenként* kérdezte: „Ebben az évben hány istálló épült, hány férőhellyel?” — ami nyilván semmiféle szempontból nem indokolható, különösen ha hozzátesszük, hogy ezenkívül hetenként feltette azt a kérdést is, hogy „hány istálló van építés alatt, hány férőhellyel?” Nyilván helyesebb lett volna nem az „építés alatt álló” istállókra, hanem azokra nézve adatokat gyűjteni, amelyek elkészültek (amelyek építése befejeződött) — az „év eleje óta elkészült” istállók számát pedig elég lett volna — ellenőrzésképpen negyed- vagy félévenként tudakolni.

Kirívó példák a megyei ipari és közlekedési osztály teljesíthetetlen adatgyűjtései, amelyekben a községektől postafordultával kérték a járásek területén „*kosárfonásra alkalmas fűzfavessző*” mennyiségének jelentését és elrendelték az „*ümenti gyümölcsfák*” összeírását „*a fák helyének, minőségének megjelölésével*”. Miután a rendelet nem tért ki arra, hogy a különböző gyümölcsfák minőségét milyen ismérvek határozzák meg, így a községek nem is tudhatták, hogy tegyenek eleget a rendeletben megszabott követelményeknek.

Ezeknek az összeírásoknak az alapján nem lehet semmiféle intézkedést tenni, legtöbbször az adatok összesítésére sem kerülhet sor, mert a helytelenül feltett kérdésekre egyértelmű válaszokat nem is adnak. Erre példa a megyei egészségügyi osztály összeírása, amelyet „*Állami gazdaságok és tszcs.-k egészségügyi viszonyainak felmérése*” címen rendelt el. A kérdőívön ilyen kérdések szerepeltek: „*Milyen egészségügyi kívánságai (!) vannak a tszcs. tagoknak?*” „*Műhelyek (kovács, bognár) egészségügyi állapota, levegő, megvilágítás, balesetvédelem stb.?*” A kérdésekre természetesen minden adatszolgáltató másképpen válaszolt, így a kitöltött kérdőívvel semmit sem tudtak kezdeni, csupán összeírás közbeni orvosi tanácsadásra szcrítkozhattak. Ehhez azonban nem lett volna szükség adatgyűjtés elrendelésére.

A „*vadstatistikák*” elrendelői semmibe veszik az adatszolgáltatók és az alárendelt dolgozók munkaidejét, feladatait. Ha nem így lenne, a megyei közlekedési osztály nem kért volna a községektől — a nyári mezőgazdasági munkák idején — nagymennyiségű adatot és nem számíttatott volna a járási előadókkal olyan mutatószámokat, mint: „*községi utak aránya, közdülő-utakkal szemben*”. Az ilyen mutatószámoknak semmiféle értelme nincs.

Az adatgyűjtőnek a kérdőív kibocsátása előtt feltétlenül meg kell állapítania, hogy kérdéseire megbízható, pontos válaszokat tud-e adni az adatszolgáltató. Ezzel az elengedhetetlen előfeltétellel nem törődnek az engedély nélküli összeírások kibocsátói. Ezt bizonyítja az egészségügyi osztály védőnök tevékenységét tudakoló adatkérésnek utasítása: „*amennyiben a tárgyra vonatkozó adatok nem állnának rendelkezésre, úgy kérem a fenti kérdőpontokra a választ valamilyen módon megállapítani és alaposan kidolgozva fenti határidőre pontosan beküldeni*”. Az utasításból kitűnik, hogy az összeírás elrendelője nem tudta, milyen módon lehet az adatokat megállapítani, ha azok nem állnak rendelkezésre, de a könnyebb módszert

választva, az adatszolgáltatóktól mindenestre megkövetelte, hogy „valamilyen módon“ dolgozzák ki a választ.

A debreceni járás végrehajtóbizottsága (tűzvédelmi intézkedések betartása és fokozott ellenőrzése címén) a nyári munkák alatt a községekből *mindennap futárpostával kérte a következő adatokat: „A tarlóhántás, másodvetés és behordás állllása, százalékban és holdban, valamint a begyűjtésben jól teljesítők neve, lakása, kat. hold száma és százalékban a teljesítés.“* Az ilyen felelőtlen adatgyűjtésnek a tűzvédelmi intézkedésekhez semmi köze nincs, csak feleslegesen szaporítja a jelentések számát.

Ezek a kiragadott példák igazolják, hogy az engedély nélküli statisztikák azokn kívül, hogy lazítják a kötelező állami fegyelmet, nem járhatnak hasznos eredménnyel. Eredménytelenek azért, mert a tapasztalat azt bizonyítja, hogy ha a statisztikai összeírások előkészítése során egy-két szempont figyelmen kívül hagyunk, akkor az egész összeírási munka eredménytelen lesz. A „vadstatisztikák“ elrendelői pedig nem egy-két, hanem mindig több, gyakran minden követelményt is figyelmen kívül hagyunk.

Ezek az összeírások eredménytelenségükön felül komolytalanná teszik az adatszolgáltatók előtt a statisztikát, akadályozzák a szükséges összeírások határidőinek biztosításáért, az adatok megbízhatóságáért folytatott harcot és súlyos károkat okoznak a népgazdaságnak. Végrehajtásuk esetén rendkívül sok anyag és pénz pazarlódik, a tanácsok dolgozóit feleslegesen túlterhelik és elvonják fontos állami feladatok végrehajtásától. A községi tanácsok felesleges túlterhelését eredményezte a törökszentmiklósi járási tanács pénzügyi osztályának rendelete is:

„Felhívom, azonnal foglalja névjegyzékbe, hogy névszerint kinek hány darab baromfija (kacsá, liba, pulyka, tyúk) van és a névjegyzéket sürgősen terjessze be.“

Az adatkérés — azonkívül, hogy felesleges — szakszerűtlen. Semilyen szempontot nem ad arra, hogyan hajtsák végre az összeírást vagy honnan szerezzék be az adatokat. A pénzügyi osztálynak nyilvánvalóan jelenlegi adatokra volt szüksége, ilyen adatok begyűjtését pedig csak gondosan előkészített, megszervezett összeírással lehetett volna biztosítani. A községek azonban, minthogy az adatokat „azonnal“ (!) kellett szolgáltatniok — a tavasszal felfektetett —, hiányos nyilvántartásokból igyekeztek az adatokat névszerint kimutatásba foglalni. Fegyvernek községi tanácsnál közel 2000 darab beszolgáltatási nyilvántartási lapról 2—3 gépiró két napon keresztül késő estig gépelte a neveket és adatokat, a tiszpápuspöki tanácsnál pedig a nyilvántartásokból egész éjjel másolták az adatokat. A többi községnél hasonló zavart okozott az adatgyűjtés elrendelése.

A járási tanács pénzügyi osztálya az így összeállított adatokat semmire sem tudta használni, mivel régiék, hiányosak, becsültek, a jelenlegi állapotot semmiképpen sem tükrözték.

Ezeknek a mértéktelen adatgyűjtéseknek az elrendelőit helytelen, káros politikai szemlélet vezeti. Az ilyen vezetők magatartását a Népgazdasági Tanács engedély nélküli összeírásokkal foglalkozó értekezletén elhangzott felszólalás határozza meg: *„Akik túl sok, túl részletes adatokat kérnek és — tegyük hozzá — azt képzeli, hogy a részletet alapján a részletkérdésekre kiterjedően is intézkedni fognak — a bürokratizmus, az alsóbb fokon álló vezetők és általában a dolgozók lebecsülésének hibájába esnek, az önteltség hibájába, amennyiben azt gondolják, létezhethet olyan személy*

vagy hivatal, amely minden felmerülő részletkérdést központi intézkedéssel meg tud oldani. A dolgozók lebecsülése is ez, mert hiszen az ilyen magatartás feltételezi, hogy mindenki lélekienül, gépiesen, csak felsőbb utasítások alapján cselekszik, önálló intézkedésekre, a mindennapi kérdések önálló, helyes felismerésére és önálló megoldásra képtelen. Ez a magatartás nem a kommunista-k dialektikus szemléletét tükrözi a szocializmusról, hanem a szocializmust falanszternek gondoló mechanikus elgondolás.⁴

III.

Ezeket a fogyatékoságokat látva, fel kell vetni a kérdést, hogy a bürokratikus szemlélet, a kommunista vezetéstől távolálló módszerek csak az ellenőrzés, a statisztika területén nyilvánulnak-e meg? Minthogy a vezetés nem választható el az ellenőrzéstől és a vezetés színvonala fejlettsége szabja meg az ellenőrzés színvonalát, fejlettségét is, nyilvánvaló, hogy hasonló hibák mutatkoznak az utasítások, rendelkezések kiadása terén is.

A statisztika színvonalának emeléséért folytatott harc nem lehet eredményes, ha csak a „vadstatisztikák” elburjánzását látjuk és nem figyelünk fel ugyanakkor arra, hogy a minisztériumok és a tanácsok alsóbb szerveknek küldött utasításai, az utasítások kiadásának módszerei is bürokratikus szemléletet tükröznek.

A minisztériumok és főhatóságok, valamint a tanácsok különböző osztályai rendszeresen nagytömegű rendeletet küldenek az alsóbb tanácsokhoz. Erre bőséges bizonyítékot ad a Központi Statisztikai Hivatal Pest megyében tartott vizsgálata, melynek során a vizsgálatot végző kiküldöttek a statisztikai munka ellenőrzése mellett megállapították, hogy: 1951. július 1-től szeptember 30-ig a Földművelésügyi Minisztérium a megyei tanács mezőgazdasági osztályának összesen nem kevesebb, mint 633 (!), a megyei mezőgazdasági osztály a ráckevei járási tanács mezőgazdasági osztályának 256 (!), a járási mezőgazdasági osztály Dunaharaszti község tanácsának 235 (!) rendeletet küldött. Ugyanezen idő alatt az Élelmezésügyi Minisztérium 102 (!) rendeletet küldött a megyei begyűjtési osztálynak.

A felsorolás csak mezőgazdasági és begyűjtési vonatkozású rendeleteket tartalmaz, nyilvánvaló, hogy a többi minisztérium is nagyszámú rendeletet bocsátott ki a három hónap alatt és ezeknek a rendeleteknek is nagyrésze terhelte a községi tanácsokat. Foglalkozhatnak-e érdemben ilyen tömegű rendelettel a tanácsok dolgozói? A tapasztalat azt bizonyítja, hogy nem, csak azokat a rendeleteket intézik, amelyeket a legtöbbször sürgetnek.

Az a vezető, aki íróasztala mellől a rendeletek tömegével árasztja el az irányítása alatt álló dolgozókat, ahelyett, hogy csak a legfontosabb dolgokkal foglalkozna, ahelyett, hogy gyakori közvetlen érintkezés útján tanítaná alárendeltjeit a feladatok és azok megoldásának gyors felismerésére, a helyes munkamódszerekre, menthetetlenül bürokratává válik.

A Pest megyei vizsgálat során számos olyan rendelet került elő, amelyek azt bizonyítják, hogy a minisztériumok rendeletei igen sokszor csak általánosak, nem jelölik meg a végrehajtás és ellenőrzés eszközeit, vagy teljesíthetetlen határidőket állapítanak meg. Például: A Földművelésügyi Minisztérium E—8160/19—38. sz. — a megyei tanács végrehajtóbizottságá-

⁴ A magyar statisztika szocialista gyakorlatáért, Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1950, 53—54. old.

hoz küldött — utasítása. Tárgya: Munkaerő biztosítása: „... értesülésünk szerint a nagykátai „Új Barázda“, a pomázi „Petőfi“, a galgahévi „A. kotmány“ és a budakalászi „Szabadság“ tszcs.-kben munkaerőhiány miatt nem tudják a nagymennyiségű zöldborsót leszedni. Felhívjuk osztályvezető elvtársat, hogy a közellátás biztosítása érdekében a szükséges munkaerő biztosítására megfelelő intézkedéseket tegyen“. A megyei tanács ugyanezt a rendelet („a közellátás biztosítása érdekében a szükséges munkae-ő biztosítására megfelelő intézkedéseket tegyen“) egyszerűen továbbította a járási tanácsok felé.

A szocializmus építésének időszakában népgazdaságunk legnehezebb problémája a munkaerőhiány. Hogyan oldja meg a rendelet kibocsátója ezt a nehéz kérdést? Egyszerűen utasítja a megyei tanácsot arra, hogy „megfelelő intézkedéseket“ tegyen, de, hogy melyek a megfelelő intézkedések, arra nem tér ki. A megyei tanács ugyanígy „utasítja“ a járást stb. — ami által a zöldborsó leszedésére szükséges munkaerő megszerzésének feladata természetesen nem oldódik meg (annál kevésbé, — mert hiszen ez az „utasítás“ csak egy, az F. M. által a kérdéses időszakban kiadott 633 rendelet közül).

Az Élelmezési Minisztérium 921 460/1951. XIII. fő. számú, a szerződéses hízalási akcióban mutakozó lemaradással foglalkozó rendelete megállapítja a lemaradás mértékét és utána így folytatja: „A mutakozó lemaradások kiküszöbölésére a begyűjtési osztályt korábban már utasítottam. Megállapítottam, hogy ezen figyelmeztetésem óta a lemaradás nemhogy csökkent volna, hanem mindinkább emelkedett.“

„A lemaradásoknak ilyen felületesen való kezelése a dolgozók hűs-ellátását igen komolyan veszélyezteti...“

„... a szerződéses akcióknál mutakozó lazaság és fegyelmezetlenség megszüntetése érdekében a begyűjtési osztály nem nyujt kellő támogatást“.

„Felhívom Elnök elvtársat, vegye kézbe a szállításban lemaradt sertések ügyét...“

Ebből a rendeletből nem állapíthatja meg senki, hogy melyek voltak munkája során az alapvető hibák, nem segít ez az utasítás a legfontosabb tennivalók meghatározásában. Nem sok hasznát veszi az eddig gyengén dolgozó annak, ha azt mondják neki, „vegye kézbe az ügyet“ és nem azt, hogy hogyan vegye kézbe.

Az ilyen rendeletek kibocsátói nem csodálkozhatnak azon, hogy figyelmeztetésük ellenére nem csökken a lemaradás, hanem mindinkább emelkedik.

A bürokratikus, léleknélküli vezetés példái azok az esetek, amikor a megyei és járási tanácsok a felsőbb szervek tömegesen érkező rendeleteit mechanikusan lemásolva, helyi viszonyokra való alkalmazás nélkül továbbítják az alsóbb szervek felé.

A Földművelésügyi Minisztérium 8200—307/1951. számú fontos rendelete az őszi vetőszántás, mélyszántás meggyorsításával, az őszi vetés befejezésével, az istállótrágya kihordásával és leszántásával, valamint a cséplési munkák befejezésével és a termelőszövetkezetek támogatásával foglalkozott négy pontban. A megyei mezőgazdasági osztály — mert a rendeletek áttekinthetetlen tömegében nem volt képes arra, hogy a lényegeket a lényegtelenektől megkülönböztesse — a címzés és aláírás megvál-

toztatásával egyszerűen továbbította a rendeletet a járási tanácsokhoz. A ráckevei járási tanács pedig szószerint ugyanezt az utasítást küldte meg a községeknek (egy pont kivételével, amelynek határideje közben lejárt). A rendelet alapján a dunaharaszti községi tanács szeptember 8-án, tehát a szántási és vetési munkák derekán, a következőket doboltatta ki: „*Felhívjuk a gazdákat, hogy az őszi mélyszántási és vetési munkálatokat haladéktalanul kezdjék meg. Az őszi árpát szeptember 15-ig, a rozstot és búzavetést október 20-ig feltétlenül be kell fejezni.*“ Ebben a Földművelésügyi Minisztérium már aligha ismert volna rá a saját — igen sok fontos és helyes szempontot felsoroló — „8200—307/1951. sz.“ rendeletére.

Hasonló módon járt el a megyei és a járási tanács az Élelmezési Minisztérium „Búza és rozs beszolgáltatási aránya“ tárgyú és a Földművelésügyi Minisztérium „Versenymegbízott kijelöléséről és a verseny nyilvántartásának megszervezéséről“ intézkedő rendeleteiről. Ugyanígy mechanikusan továbbította a megye kereskedelmi osztálya a minisztérium „A szén és ércbányákban dolgozók részére zsírjegy kiadásáról“ és a „Menzai étkeztetésben részesülő egyetemisták és főiskolások kenyérellátásáról“ szóló rendeletét a ráckevei járási tanácshoz, nem törődve azzal, hogy a járás területén sem szén és ércbánya, sem egyetem vagy főiskola nincs.

Az ügyek ilyen intézése, amely nem mérlegeli a különböző területek sajátosságait, azt, hogy egyik járás, vagy intézmény eredményesebben dolgozik, mint a másik, hogy egyik községnél vagy vállalatnál más természetű hiányosságok mutatkoznak, mint a másiknál, nem lehet eredményes, nem hozhat sikereket.

Lenin élesen elítélte a mechanikus módszereket. Többek között így írt: „*Harcolni kell az ellen, hogy mindent egy kaptafára húzzunk és harcolni kell minden olyan kísérlet ellen, mely felülről akar egyformaságot bevezetni.*“ „*A demokratikus és szocialista centralizmussal se az egykaptafára-húzás, se a felülről bevezetett egyformaság nem fér össze. Az egységet az alapvető, a fontos, a lényeges kérdésekben nemcsak nem zavarja, hanem biztosítja a változatosság a részletekben, a helyi sajátosságokban, az ügyek kezeelésének módszereiben, az ellenőrzés megvalósításának módjaiban.*“⁵

IV.

A tanácsok ezideig nem léptek fel elég következetesen és határozottan a vezető munkában, az utasítások kiadása és ellenőrzése terén megnyilvánuló komoly hiányosságok, az állami fegyelem gyakori megsértése ellen. Munkájuk állandó javításának elengedhetetlen feltétele, hogy — a felesleges szervek megfelelő támogatása mellett — felszámolják a múlt maradványait, hogy széleskörű nevelőmunkával és határozott büntetőrendelkezések alkalmazásával harcoljanak a bürokratikus intézkedések, az engedély nélküli statisztikák kibocsátói, a késedelmes, megbízhatatlan adatszolgáltatók ellen.

Ha tanácsaink eredményesen folytatják ezt a harcot és emellett fokozottabban megtanulják munkájuk során a statisztika nyújtotta lehetőségeket felhasználni, akkor a szocializmus építésére, a tervek teljesítésére irányuló munkájuk állandóan eredményesebb lesz és egyre nagyobb sikereket érhetnek el.

⁵ Lenin: Válogatott művek. II. kötet. Szikra, Budapest, 1949. 300. old.

HIÁNYOSSÁGOK AZ ANYAGÖSSZEÍRÁSOK LEBONYOLÍTÁSÁBAN ÉS EREDMÉNYEINEK ELLENŐRZÉSÉBEN*

SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS. Felhívjuk olvasóink, elsősorban a minisztériumi és vállalati statisztikusok figyelmét az alant közölt cikkekre.

A Statisztikai Hivatal 1951. december 31-e 0 órai eszmei időponttal az összes tervkötelezett vállalatoknál a fontosabb anyagok készleteiről összeírást hajt végre. Ennek a népgazdaság szempontjából rendkívül nagy jelentőségű összeírásnak sikeres lebonyolítását jelentősen elősegíti Podjacsih elvtárs az anyagösszeírások terén szerzett gazdag szovjet tapasztalatokról szóló cikkének alapos tanulmányozása.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala rendszeresen összeírja a rendelkezésre álló vas- és színesfém-, építkezési, fa- és egyéb anyagkészleteket, tüzelőanyagkészleteket a vállalatoknál, az építkezéseknél, az értékesítési és anyagellátási bázisokon, raktárakban, valamint összeírja a rendelkezésre álló gépi felszereléseket, kihasználásukat és technikai állapotukat.

Az összeírásoknak igen nagy népgazdasági jelentőségük van. Az anyagösszeírások tájékoztatást nyújtanak a legfontosabb anyagok forrásairól, amelyek felett az összeírás időpontjában az egyes vállalatok, építkezések, minisztériumok és főhatóságok (főigazgatóságok), azaz együttevén az egész népgazdaság az állami termelési és beruházási tervek teljesítése szempontjából rendelkeznek. Az összeírások adatai alapján a kormány meghozza döntéseit és megvalósítja azokat az intézkedéseket, amelyek a rendelkezésre álló források legészszzerűbb kihasználását biztosítják.

A vállalatoknál, a szállítóknál, az értékesítési szervezetek bázisain és raktáraiban, valamint a fogyasztóknál lévő anyagkészletekre vonatkozóan kapott összeírási adatokat a tervező szervek a népgazdaság anyagi-műszaki ellátása évi állami terveinek, a tervszerinti anyagmérlegek és a szállítási mérlegek összeállításánál használják fel.

Az állami anyagmérleg-terv két fejezetből áll:

a) a források tervéből, amely a tervidőszakban a népgazdaság ellátására szolgáló anyagok forrásait tartalmazza, a szállítóknál levő anyagkész-

letek az időszak kezdetén, a folyó termelésből és más helyről származó anyagbeérkezések szerint.

b) az elosztási tervből, amely a források kihasználásának irányát tünteti fel a tervidőszakban: a termelési-kihasználási szükségletekre, beruházásra, a széles piacon való értékesítésre, tartalék képzésre stb., valamint a szállításoknál átmeneti anyagkészletek képzésére szolgáló szállítások terjedelmét.

A szállítások állami terve a tervszerinti mérlegben feltüntetett anyagok címei szerinti elosztása termelési-kihasználási és beruházási szükségletekre. Tehát a szállítási terv felsorolja, hogy a fogyasztó minisztériumok részére az egyes anyagfajtáknak mely alapjait jelölték ki, azaz melyek azok az alapok, amelyeknek rendelkezése, hogy a tervidőszakban az egyes minisztériumok megállapított termelési és beruházási programjának teljesítését biztosítsák.

Ha az összeírási adatok azt mutatják, hogy a tervidőszak elején a szállítóknál a normális átmeneti készletet jelentős mértékben meghaladó anyagkészletek vannak, akkor a tervszerinti anyagmérélegekben gondoskodnak arról, hogy e készleteket oly módon vonják be az elosztásba, hogy a tervidőszak végére az átmeneti anyagkészlet ne haladja meg a normaszabint készletmennyiséget. A szállítók normán felüli anyagkészleteit ilyen módon a fogyasztó minisztériumok anyagellátására szolgáló források kiegészítésére használják fel. Ha viszont az összeírás során azt állapítják meg, hogy a szállítók átmeneti anyagkészlete kisebb, mint a normaszabint anyagkészlet, és ez a fogyasztó minisztériumok anyagellátása szempontjából hátrányos lehet, akkor intézkednek aziránt, hogy az átmeneti anyagkészleteket a megállapított normaszabint mennyiségre kiegészítsék.

A fogyasztó minisztériumok anyagellátási terveinek (szállítási tervek) összeállításánál nemcsak a termékegységre megállapított anyagfelhasználási norma alapján kiszámított anyagszükségletet veszik számításba az egyes minisztériumok részére jóváhagyott termelési, illetve beruházási programok teljesítésének szempontjából, hanem számításba veszik azt az anyagkészletet is, amellyel a minisztérium a tervidőszak kezdetén rendelkezik.

A fogyasztók anyagkészlete nem haladhatja meg a részükre megállapított normaszabint mennyiséget. Az egyes minisztériumok átmeneti termelési anyagkészleteinek normáit az egyes vállalatok területi elhelyezkedésének sajátosságaiból kiindulva állapítják meg.

Ha az összeírás azt mutatja, hogy a fogyasztó minisztérium a tervidőszak kezdetén a részére megállapított normát meghaladó mennyiségű átmeneti anyagkészlettel rendelkezik, akkor az anyagellátási tervben az adott minisztérium részére a tervidőszakra szükséges anyagmennyiség szállítását oly módon irányozzák elő, hogy a termelési, illetve beruházási terv teljesítéséhez szükséges megállapított mennyiségből levonják a minisztérium rendelkezésére álló normán felüli anyagkészleteket. A fogyasztók tehát a kiutalt anyag mennyiségén felüli anyagszükségletüket oly módon kötelesek kielégíteni, hogy mozgósítják normánfelüli anyagkészleteiket. A minisztériumok és főigazgatóságok az illetékességük alá tartozó vállalatok és építkezések anyagellátási terveinek összeállításánál hasonlóan a fentiekhez, felhasználják a vállalatok és építkezések anyagkészleteire vonatkozó összeírási adatokat. A tervezésnek ez a rendje lehetővé teszi, hogy a népgazdaságban rendelkezésre álló anyagkészleteket és anyagtartalékokat ész-

szerűen felhasználják a terv teljesítésére és túlteljesítésére, megelőzzék a mértéktelen, normánfelüli anyagkészletek képződését és meggyorsítsák a forgóeszközök megtérülési sebességét.

Az összeírás adatait széles körben felhasználják a jóváhagyott terveknek a teljesítés folyamatában való helyesbítésénél is.

Egyes vállalatoknál és építkezéseknél az idők folyamán jelentős normánfelüli és felesleges anyagkészletek halmozódnak fel. Ugyanakkor más vállalatoknál és építkezéseknél éppen ezekben az anyagokban érezhető hiány van.

A normánfelüli és felesleges anyagkészletek képződését számos ok idézheti elő. Az alapvető okok közé kell sorolni az alábbiakat:

a) a minisztériumok és vállalatok túlzott igényléseit, amikor az ipari termékek és az építkezési munkálatok egységére bizonyos anyagok tekintetében magasabb anyagfelhasználási normák szerint számítják szükségleteiket. Minthogy az igénylések helyességének ellenőrzése nehézségekkel jár és néha lehetetlen is, olykor az anyagellátási terveket is felemelik;

b) a termelés profiljában és az egyes vállalatok gyártási termékeinek választékában a tervidőszak folyamán bekövetkezett változásokat (a szállítók az előzetesen kötött szerződések értelmében a fogyasztó vállalatoknak szállítanak még bizonyos ideig különféle anyagokat olyan termékek gyártásához, amelyeknek gyártását a vállalatok már beszüntették);

c) az értékesítési és anyagellátási szervezetek pontatlan munkáját, aminek következtében gyakran a vállalatoknak és építkezéseknek az anyagok minőségére, márkájára, profiljára, valamint a completezésre és a szállítások egyenletességére vonatkozó szerződési feltételek betartása nélkül szállítanak anyagokat.

Az anyagkészletek összeírási adatai lehetőséget nyújtanak arra, hogy a normánfelüli és felesleges anyagkészletek képződését a tervteljesítés folyamán felderítsük és a korábban megállapított anyagellátási tervet helyesbítsük: csökkentsük a szállításokat azoknál a fogyasztóknál, amelyeknél jelentős anyagkészletek képződtek és emeljük a szállításokat azoknál a fogyasztóknál, amelyeknek nincs elegendő készletük, egyes fogyasztók felesleges anyagkészleteit pedig átadjuk más olyan fogyasztóknak, amelyeknek ezekre az anyagokra szükségük van.

Az anyagi források felderítésének feladatát csak az összeírások végrehajtása természetesen nem oldja meg, szükség van ehhez az anyagok beérkezésére, felhasználására és készleteire, a rendelkezésre álló normánfelüli, felesleges anyagkészletekre és azok értékesítésére vonatkozó kötelező folyamatos beszámolási rendszer megszervezésére is a vállalatoknál és építkezéseknél. A rendelkezésre álló anyagkészletekre vonatkozó beszámolási rendszerrel szemben az összeírásoknak mégis a következő előnyei vannak:

a) az összeírásokat jelentősen rövidebb határidőn belül bonyolítják le, mint ahogy a folyamatos beszámolójelentések összesített adatait a minisztériumoktól megkapják;

b) az összeírások rendszerint a vállalatok nagyobb körét ölelik fel és nemcsak a raktárakban levő anyagokat veszik számba, hanem a raktári készletből leírt összes anyagokat is, ha azokat még nem használták fel, valamint minden egyéb anyagot, amelyet valamilyen okból a raktári számvitelben még nem vettek fel. Az összeírások ennél fogva sokkal teljesebb

adatokat nyújtanak az anyagkészletekről, mint a folyamatos beszámoló-jelentések;

c) az összeírásoknak gyakran részletesebb programjuk van, mint a beszámolójelentésnek: részletesebb az anyagok nomenklatúrája, az anyagok rendeltetésének és tulajdonjogi helyzetének megjelölése termelési szükségletekre, építkezésre szolgáló anyagok, árutermelés, befejezetlen termelésben levő anyagok, a megrendelő által adott anyagok stb.); egyes összeírások programja magában foglalja még az anyagok minőségi mutatószámait is.

Az összeírások időszakonkénti végrehajtása előmozdítja az anyagkészletekre vonatkozó folyamatos beszámolójelentések megjavítását és az anyagmozgatások számvitelének közvetlenül a vállalatoknál és építkezéseknél való rendezését.

Nem kevésbé jelentős a felszerelések összeírása is. A gépi berendezések állományára, kihasználására és műszaki állapotára vonatkozó összeírások adatai alapján a kormány a felállított gépi berendezések kihasználásának megjavítása végett rendszabályokat alkalmaz, a még fel nem állított gépi berendezések üzembehelyezésére vonatkozó tervekét jóváhagyja és a felesleges berendezéseket a minisztériumok és vállalatok között újra elosztja. A gépi berendezések állományának, kihasználási fokának és összetételének teljesítőképesség és géptípus szerinti összeírási adatait tekintetbe veszik az egyes gépi berendezéscsoportok gyártására és új tökéletesebb gépek bevezetésére vonatkozó népgazdasági tervek összeállításánál is.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala a legutóbbi 10 év alatt a gépi felszerelésekre és az anyagkészletre vonatkozóan 170 összeírást hajtott végre.

A Nagy Honvédő Háború tartama alatt (1941—1945) több mint 100 összeírás volt, ezek között 23 fémanyag összeírás, 18 alap- és tüzelőanyag összeírás, 51 gépi felszerelés összeírás és néhány komplex összeírás, amelyekben egyidejűleg veszik számba a gépi felszereléseket, az anyagkészleteket, a termelési üzemi területeket és egyéb mutatószámokat. Az összeírások a háború alatt több százezer tonna fémanyagot, több tízezer gépi felszerelési egységet tárt fel, amelyeket a vállalatok nem használtak ki s amelyekre gyakran nem is volt szükségük. A különböző fémanyagokat és gépi felszereléseket újra elosztották és mindenek előtt a hadi termelés kibővítésére és az ellenséges megszállás alá jutott kerületekben az ipari vállalatok helyreállítására használták fel.

A háború utáni időszakban (1946—1950) 67 összeírást bonyolítottak le. Átlagosan évenként a Nagy Honvédő Háború tartama alatt több mint 20, a háborúutáni időszakban 13—14 összeírást tartottak. Ily módon a háborúutáni időszakban az összeírások évi átlagos száma jelentős mértékben csökkent. Az összeírások népgazdasági jelentősége azonban a háborúutáni időszakban nemcsak, hogy nem csökkent, hanem még jobban emelkedett. Az összeírások számos vállalatnál és építkezésnél nagymennyiségű kihasználatlan gépi felszerelést, normán felüli anyagkészleteket és nem használható anyagokat, azaz olyan márkájú és profilú anyagokat állapítottak meg, amelyeket a vállalat azért nem tudott felhasználni, mert termelési vagy építkezési szükségleteinek nem feleltek meg. Az összeírások adatai alapján a kormány helyesbítette a népgazdaság anyagellátására vonatkozó állami terveket, a nem hasznosítható anyagokat pedig az értékesítési szer-

vezeteken keresztül újra elosztotta. Az összeírások során feltárt nagymennyiségű normánfelüli és nem hasznosítható anyagkészleteket és gépi berendezéseket a polgári ipari termékek termelésének fokozására és a békés építkezés kibővítésére használta fel. Az összeírások segítségével feltárt kihasználatlan anyagok jelentékeny részét szintén a tömegfogyasztási cikkek termelésének növelésére használták fel.

A rendelkezésre álló összes források észszerű kihasználásának és a forgóeszközök megtérülési sebessége meggyorsításának népgazdasági feladata az anyagi források, anyagkészletek helyes számbavétele nélkül nem oldható meg. A rendelkezésre álló összes anyagi források pontos számbavétele elengedhetetlen feltétele a népgazdaság helyes tervezésének. Ennek következtében a rendelkezésre álló anyagi forrásokra vonatkozó összeírások és beszámolójelentések anyagának minőségével szemben jelentős mértékben fokozódtak a követelmények. Az összeírások tekintetében ez azt jelenti, hogy fokozták a követelményeket az összeírási program terjedelmével, és az összeírás végrehajtásában a módszertani és szervezési munkálatok színvonalával szemben. Ennek ellenére az összeírások, elsősorban az anyagösszeírások módszertani és szervezési munkálatai nem felelnek meg teljes mértékben ezeknek a követelményeknek és lényeges hiányosságai vannak.

A módszertani téren az alapvető hiányosság a gyenge munka, először az összeírási program megjavítása és az összeírások végrehajtási utasításának tökéletesítése tekintetében, másodsorban a vállalatok által közölt összeírási adatok teljességére és helyességére vonatkozó, közvetlenül a vállalatoknál megtartandó ellenőrzés módszertani kérdéseinek kidolgozása tekintetében.

A szervezési terén a helyzetet abban az irányban kell gyökeresen megjavítani, hogy a vállalatok az utasításokat és az összeírási íveket idejében megkapják és fokozni kell az összeírási adatoknak a vállalatoknál és az építkezéseknél történő ellenőrzési munkálatait.

A módszertani és szervezési munkálatok felhozott hiányosságai különösen szembetűnően megnyilvánultak a fémanyagok 1951. január 1-én és a gépi felszerelések 1951. március 1-én megtartott összeírásánál.

A fémkészletek összeírását 1941. évben kezdték meg. Az első összeírások programja rendkívül egyszerű volt; az összeírási ív a legfontosabb fajtájú vasból és színes fémből készült hengerelt áruk és csövek 40—50 megnevezését tartalmazta s az összeírás alkalmával az adatokat egyetlen „Az összeírás napján meglévő készlet” című rovatba kellett beírni.

A vállalatok ilyen összeírási program mellett igen gyakran nem vették számításba a rendelkezésükre álló, de a szabványoknak nem megfelelő hengerelt árut és a selejtes hengerelt árut, amelyet nem tudtak felhasználni. Egészen véve az összeírásból kimaradt ilyen fajta hengerelt árut az összes vállalatoknál és építkezésnél több tízezer tonnára teszik. Emellett azonban az egyes vállalatoknál a szabványelőírásoknak meg nem felelő és szükségtelen hengerelt árut más vállalatok jelentős mennyiségben mint teljes értékű fémanyagot használják fel. Sok vállalat sikerrel dolgozza fel a selejtes hengerelt árut is. Annak elkerülése végett, hogy az ilyen hengerelt áru az összeírásból kimaradjon és hogy az ilyen árut a termelésben vagy az építkezésben később felhasználhassák, az összeírási ív állítmányába a hengerelt áru összes készletére vonatkozó mutatószám mellett még három ki-

egészítő mutatószámot is felvettek a hengerelt áru minőségére vonatkozóan, azaz külön vették számba a szabványelőírásoknak megfelelő, a szabványelőírásoknak meg nem felelő és a selejt hengereltáru készleteket.

A továbbiakban megállapították, hogy néhány vállalat az összeírás alkalmával nem vette számításba azt a fémanyagot, amelyet a megrendelőtől kapott (az ú. n. megrendelői fémanyag). A fémszerkezeteket gyártó üzemek, például, amelyek a fémszerkezetek előállításához szükséges fémanyagot a megrendelő építkezésektől kapták, ezt a fémanyagot nem vették számításba azért, mert az nem a vállalat, hanem a megrendelő tulajdona; az építkezések ezt a fémanyagot szintén nem vették be az összeírásba, mint-hogy az összeírás napján ez a fémanyag már nem volt az építkezés helyén. Annak elkerülése végett, hogy a megrendelő fémanyaga kimaradjon az összeírásból, az összeírás végrehajtási utasítása kimondotta, hogy ilyen fémanyagot annál a vállalatnál kell összeírni, ahol az anyag az összeírás napján van, kimutatva azt a szervezetet, amelynek tulajdonát képezi.

Megállapították továbbá, hogy néhány vállalat abból a célból, hogy csökkentse a rendelkezésére álló fémanyagkészleteket és nagyobb mennyiségű fémanyagot kapjon, az összeírás előtt a raktárakból jelentős készleteket írt le a műhelyek részére. Annak elkerülése végett, hogy ez a fémanyag az összeírásból kimaradjon, az összeírás programjába belevették a műhelynek átadott ilyen fémanyag számbavételét is, ha az anyag az összeírás napján még nem került feldolgozásra.

Ily módon tehát az összeírás programjának és a végrehajtási utasításnak a fémkészletek teljesebb és helyesebb számbavétele tekintetében az idők folyamán mind tökéletesebbé kell válni. A fémösszeírások tökéletesítésén állandóan dolgozni kell. Az utóbbi időben azonban az ezirányú tevékenység a Központi Statisztikai Hivatal e munkálatokat vezető dolgozóinak megengedhetetlen önhittsége következtében lényegében teljesen megszűnt. Ennek kedvezőtlen hatása az összeírási eredmények minőségében kifejezésre is jutott. Emellett szem elől tévesztették azt a körülményt, hogy a fém- és egyéb anyagkészletek számbavételének kérdésében leggyakrabban a főigazgatósági és a helyi tendenciák érvényesültek és ennek eredményeképpen az összeírások tekintetében a módszertani munkálatokat nem irányította az a feladat, hogy e káros tendenciákat feltárják és kiküszöböljék.

A Központi Statisztikai Hivatal az összeírások lebonyolításának megjavítása céljából a kormány megbízásából új utasításokat dolgozott ki az alábbi anyagkészletek összeírásának végrehajtási rendjéről: a) vas és színesfémek, fém- és kábelgyártmányok, koks; b) fa- és építkezési anyagok; c) technikai gumitermékek és vegyszerek; d) szén, tüzelésre szolgáló mazut, Diesel- és motorüzemanyag.

Az utasításokkal együtt új összeírási íveket is kidolgoztak. Egyúttal rendszerként megállapították, hogy az összes minisztériumok, amelyek alapvető szállítói és fogyasztói az anyagoknak, a jövőben a vas és színes fémanyag-, fém és kábelgyártmány, fa- és építkezési anyag, technikai gumitermék, vegyszer, koks, papíráru készleteiket kötelesek évenként kétszer, január 1-én és október 1-én összeírni; az összes többi minisztérium és főigazgatóság a fent felsorolt anyagkészletek, valamint a szén-, tüzelésre szolgáló mazut-, Diesel- és motorüzemanyag-készletek összeírását évente egyszer, január 1-én kötelesek végrehajtani.

Az új utasítások és összeírási ívek az összeírások szabályozása terén előrehaladást jelentenek. Ezekben az utasításokban a fontos módszertani kérdéseknek egész sora jutott helyesen kifejezésre. Különösen vonatkozik ez a fémösszeírás végrehajtási utasítására.

A fémösszeírásra vonatkozó, jelenleg érvényben lévő végrehajtási utasítás nem írta elő a gépgyártó vállalatokban, valamint a fémszerkezeteket gyártó üzemekben a befejezetlen termelésben lévő hengerelt anyagok számbavételét s ezek között az olyan hengerelt anyagokét sem, amelyek a megmunkálásnak csak az első szakaszain, az előkészítésre való egyengetésen, vágáson, kiszabáson mentek keresztül. Ennek eredményeképpen egyes vállalatok azon célból, hogy az összeírás napjára csökkentsék tényleges fémanyagkészleteiket, a termelési szükséglet által nem indokolt, fokozott mértékben vágták és szabták ki a fémanyagokat az előkészítésre. Egyes vállalatok előkészítő műhelyei az összeírást megelőző napokban 2—3 műszakban dolgoztak és egyes esetekben 3—6 hónapra készítették elő a hengerelt anyagot, sőt egyes hengerelt anyagfajtákból még egy évre is. A hengerelt anyagnak az előkészítésre való vágását a vállalatok nem végezték el teljesen. Az ilyen vágás következménye pedig az volt, hogy jelentős mennyiségű értékes anyag hosszú időre befagyott. Az összeírásoknál az előkészítésre vágott hengerelt anyagot nem vették számításba és egyes vállalatoknál a tényleges hengereltanyag-készletmennyiséget mesterségesen csökkentették.

Egyes gépgyártó vállalatok dolgozóinak ezekről az államellenes ténykedéseiről egyes jelentések eljutottak a Központi Statisztikai Hivatalba is. Ezeket a jelentéseket azonban nem értékelték kellőképpen és nem számoltak azzal, hogy ez az eljárás a hengerelt anyagkészletek jelentős mértékű hiányos számbavételéhez vezethet. A gépgyártó vállalatokban, a fémszerkezeteket előállító üzemekben és építkezéseknél a befejezetlen termelésben lévő hengerelt anyagok összeírásának rendszerét és programját annak idején nem dolgozták ki. Emellett a módszertani kérdések kidolgozása éppen ennek a fémfajtának tekintetében az egyik elsődendő feladat a fémösszeírások programjának megjavításában. Ezzel együtt meg kell javítani a befejezetlen termelésben lévő fémanyagok összeírásának rendjét a fémkohászati vállalatoknál is. A jelenleg érvényben lévő utasítás szerint a fémkohászati vállalatoknál csak a kikészítés és átvétel stádiumában lévő fémanyagokat írták össze, de az összeírás nem terjedt ki a kohászati vállalat befejezetlen termelésére.

Ámbár a befejezetlen termelésben lévő fémanyagok számbavételének kérdései a fémösszeírás új végrehajtási utasításában kifejezésre jutottak, mégis korai volt azt gondolni, hogy e kérdések már teljes megoldást nyertek. Különösen vonatkozik ez a befejezetlen termelésben lévő fémanyagok összeírásának rendjére a gépgyártó vállalatoknál.

Az utasítás előírja, hogy a gépgyártásban a befejezetlen termelésben lévő fémanyagok összeírását csak 10 minisztérium vállalataiban kell évente egyszer leltározás útján végrehajtani, de nem kell minden befejezetlen termelést felvenni, hanem csak „az előkészítésre elvágott vagy kiszabott fémanyagokat, amelyek azonban további megmunkálás alá (kalapácsok, sajtolók, munkapadok vagy egyéb gépi felszerelések útján) még nem kerültek“. Uymódon az utasítás értelmében a gépgyártó vállalatoknál a befejezetlen termelésben lévő fémanyagok első esedékes összeírása először a vál-

ialatoknak csak csekély részére terjed ki, másodsor az utasítás nem írja elő az előkészítést követő összes megmunkálási szakaszokban lévő fémanyagok számbavételét.

A befejezetlen termelésben lévő fémanyagok összeírása a gépgyártó vállalatoknál igen bonyolult kérdés és megköveteli a gondos kidolgozást. Ezeket a kérdéseket csakis az összeírások végrehajtásában nyert tapasztalatok tanulmányozása alapján lehet helyesen megoldani. Ezért a befejezetlen termelésben lévő fémanyagoknak esedékes összeírása során a gépgyártó vállalatokban nyert tapasztalatokat az összeírás szervezési módszereinek és mutatószámai tartalmának további kidolgozására kell felhasználni.

Az új utasítás a fémkohászati vállalatoknál nemcsak a kikészítés és átvétel szakaszában lévő fémanyagok összeírását rendeli el, hanem azoknak az anyagoknak összeírását is, amelyek a meleg és hideg hengerlés, méretezés, nyújtás folyamatában, valamint a hengerléssel, méretezéssel, nyújtással kapcsolatos kisegítő munkafázisok szakaszában vannak. Ily módon a fémkohászati vállalatoknál az összeírás a termelés minden szakaszában lévő hengerelt anyagokra kiterjed és ezekben a vállalatokban az összeírás az összes hengerelt anyagkészleteket, mind a készáru, mind pedig a befejezetlen természetes készleteit számbaveszi.

A befejezetlen termelésben lévő fémanyagok összeírását a fémkohászati vállalatokban évenként kétszer, január 1-én és október 1-én hajtják végre. Az új utasítás alapján az 1951. október 1-i állapot szerint megtartott első összeírás tapasztalatait az utasítás egyes rendelkezéseinek megjavítására és pontosabb megfogalmazására kell felhasználni. Elsősorban vonatkozik ez a befejezetlen termelésnek a színes fémkohászati történő számbavételére, ahol az összeírásnak a vállalatoknak egyelőre csak szűk körét kell felölelnie.

A fémszeírás elodázhatatlan megoldást követelő második módszertani kérdése: az úton levő fémanyagok összeírásának rendje.

Az összeírás időpontjában sok százezer tonna hengerelt áru van úton. Más napokhoz viszonyítva az összeírást megelőző napokban 2—2½-szer több hengerelt áru van úton. Ennek magyarázatául szolgál, először, hogy az összeírás időpontját (a negyedév kezdete) megelőzik az időszakok, amelyekben az értékesítési szervezetek jelentős mértékben fokozzák a fémszállításokat a fogyasztók felé, abból a célból, hogy biztosítsák a megállapított negyedévi anyagellátási terv teljesítését és másodsor, hogy egyes vállalatok a számukra felesleges fémek elszállítására megállapított határidőket nem tartják be, hanem közvetlenül az összeírás előtt szállítják át a felesleges fémanyagokat más üzemekhez azért, hogy a számukra felesleges fémkészletek miatt ki ne alakuljon az a vélemény, hogy az adott vállalat jelentős fémkészletekkel rendelkezik.

Az úton levő fémanyagok első összeírását az 1950. július 1. állapot szerint tartották meg. Az összeírás eredményeinek ellenőrzésénél az összeírás napján a vasutakon szállítás alatt lévő hengerelt anyag számbavételkor jelentős hiányt állapítottak meg. Tájékoztató számítások szerint az úton levő hengerelt anyagok számbavett mennyisége körülbelül a felét tette ki annak, amennyi az összeírás napján tényleg úton volt.

A számbavétel hiányosságának alapvető oka az volt, hogy az összeírást a Közlekedési Minisztérium igen elavult díjszabási kézikönyve alapján tartották meg.

Ezt a díjszabási kézikönyvet még a Nagy Honvédő Háború előtt állították össze. A hengerelt anyag összeírását ilyen elavult díjszabási „kézikönyv” alapján lehetetlen lebonyolítani. Ebben a kézikönyvben a fémanyagfajtáknak olyan elavult megnevezései is szerepelnek, amilyenek már sok év óta nem is fordulnak elő; ugyanakkor számos olyan hengerelt áru fajta megnevezése, amelyeket össze kellett volna írni, a díjszabási kézikönyvből hiányzott, ennél fogva ezeket a hengerelt áru fajtákat az összeírásból kihagyhatták.

Az úton lévő fémanyagok összeírását moszkvai időszámítás szerint az összeírás napján 8 órakor hajtották végre, a fémkészletek összeírását pedig a vállalatoknál és az építkezéseknél a helyi időszámítás szerint az összeírás napjának (az első műszak munkájának) kezdetén tartották meg. Ily módon az úton lévő fémanyagok összeírásának időpontja a Szovjetunió nyugati kerületeiben majdnem egybeesett az általános összeírás időpontjával, de a keleti kerületben eltért attól: az Uralban a helyi és a moszkvai időszámítás között az eltérés 2 óra, Közép-Ázsiában 2—3 óra, Nyugat-Szibériában 3—4 óra, Kelet-Szibériában 4—6 óra és Távolság-Keleten 7—8 óra. Minthogy az úton lévő fémanyagok összeírásának időpontja az általános összeírás időpontjával nem esett össze, azt eredményezte, hogy egyes esetekben az összeírás előestéjén közeli távolságra, jelentős mennyiségben elszállított úton lévő fémanyagokat nem vették számba, más esetekben viszont ismételtelen számbavettek olyan anyagokat, amelyeket az általános összeírás során a vállalatoknál már számbavettek.

Az úton lévő fémanyagok összeírásának adatai nem nyújtottak lehetőséget arra, hogy a hengerelt anyagoknak egyes fajták szerinti megoszlása megállapítható legyen. Ezeknek az adatoknak alapján a hengerelt áruknak még ez a két csoportja — közönséges és minőségi hengerelt áru — sem volt meghatározható. Ez a körülmény értéktelenné tette az összeírást, minthogy az úton lévő hengerelt anyagfajták megoszlásának ismerete nélkül lehetetlen volt következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy a minisztériumok az egyes hengerelt anyagfajtákból milyen összkészlet felett rendelkeznek.

Az új összeírási utasítás ezt a kérdést teljesen megoldotta. Az úton lévő fémanyagok soronkövetkező összeírását a kísérő okmányok és a beérkezési utalványok vagy jegyzőkönyvek alapján a vállalat-fogyasztók hajtják végre. Ezeknek az okmányoknak alapján a vállalat-fogyasztók az összeírási ívbe bevezetik az adatokat az összes fémanyagokra vonatkozóan, amelyeket a szállítók az összeírás napjának 0 órája előtt elszállítottak és a fogyasztókhoz az összeírás napján 0 óra után érkeztek be. Az összeírásnak ez a rendje biztosítja az összeírás napján úton lévő fémanyagok teljes számbavételét, valamint az összeírási íven feltüntetett fajták szerinti megoszlásának ismeretét. Ki kell emelnünk azt is, hogy az úton lévő fémanyagok új összeírási módja mellett egyes vállalatok, fogyasztók olyan kísérletei, hogy közvetlenül az összeírás előtt a számukra felesleges és szükségtelen fémanyagokat elszállítsák más vállalatokhoz azzal a szándékkal, hogy az összeírás elől elrejtseik, céljukat nem érik el.

A befejezetlen termelésben és az úton lévő fémanyagok összeírását érintő kérdések megoldásával együtt a Fémösszeírási Utasítás számos olyan helyesbítést, pontosabb meghatározást tartalmaz amelyek általános érvényűek az összes anyagösszeírások utasításai szempontjából.

Az anyagösszeírások eddig érvényben volt végrehajtási utasításai rendkívül rövidek és pontatlanok voltak. Leginkább az összeírási ívek kitöltésének technikájával, a sürgönyileg közlendő eredmények összeállításának rendjével, nem pedig az összeírások végrehajtásának módjával foglalkoztak. A végrehajtási utasítások komoly hiányossága volt, hogy nem adtak útbaigazítást arra vonatkozóan, hogy az összeírás napján a vállalatokban a tényleges anyagkészleteket milyen eljárás szerint kell meghatározni. Így például a fémanyag-összeírási utasítás kimondotta, hogy „az összeírásnak nemcsak azokat a fémeket és termékeket kell számbavennie, amelyek a számbavételi bizonylatokban szerepelnek, hanem azokat a fémeket és termékeket is, amelyek valamilyen okból a számviteli okmányokból kimaradtak, de ténylegesen a vállalat tulajdonában vannak (például a vállalatba beérkezett, de a bevételi naplóban még be nem vételezett vagy a vállalat ideiglenes megőrzésében lévő anyagok stb.)”. Az utasítás nem mondott azonban semmit sem arról, hogy a könyvelési bizonylatokban szereplő fémanyagokat és termékeket e bizonylatok adatai szerint kell-e felvenni vagy pedig azok meglétét, természetben kell-e ellenőrizni. Nem mondanak az utasítások semmit az olyan anyagok mennyiségének meghatározási módjáról sem, amelyekről valamilyen okból nincs a vállalatnak bizonylata. Nem írták elő az utasítások azoknak az anyagoknak leltározását, amelyeknél a könyvelési bizonylatok adatait összehasonlították a tényleges készletekkel. Ennek eredményeképpen a vállalatok az anyagösszeírást rendszerint csak a könyvelési bizonylatok alapján végezték el, jöllehet igen gyakran a könyvelési bizonylatok nem mutatták a tényleges anyagkészleteket.

Az új utasítások ezeket a kérdéseket pontosabban és részletesebben ismertetik. Arra a kérdésre, hogy mely anyagok tartoznak összeírás alá, kimondja az utasítás, hogy az összeírási ívre fel kell jegyezni az összeírás napján a helyi időszámítás szerint 0 órakor a vállalat tényleges birtokában lévő és az összeírási ívben felsorolt minden anyagkészletet, mégpedig:

a) a vállalat (építkezés) általános üzemi, műhely és átmeneti raktáraiban, valamint egyéb tárolási helyen lévőket;

b) az üzemek, műhelyek, építkezési helyek, beleértve közvetlenül a termelési aggregátok részére kiadott anyagokat is, amelyeket a termelés vagy építkezés terhére írtak, de ténylegesen még fel nem használtak;

c) a be- és kirakodó helyeken, a vasúti állomásokon és minden egyéb ideiglenes tároló helyen lévő anyagkészleteket;

d) a vállalatba beérkezett és a vállalat vágányain, valamint a Közlekedési Minisztérium vágányain vasúti kocsiban lévő anyagkészleteket, ha a vasúti teherrakományt kiadták a vállalatnak, azaz, ha a rakományról szóló vasúti fuvarlevelet a vállalat átvette;

e) a teherkocsiba rakott és elszállításra váró anyagokat, ha a vasút a kocsikat indítás végett még át nem vette, azaz, ha a vállalat a teherrakománynak elszállításra való átvételét igazoló vasúti elismervényt még nem kapta meg;

f) a hajóállomásokon vagy kikötőkben lévő anyagokat, beleértve a beérkezett uszályokon vagy hajókon lévő anyagokat, ha azokat a vállalat már átvette, valamint az uszályokba és hajókba elszállítás végett berakott anyagokat, ha a rakományt a vízi szállítási szervek még át nem vették;

g) a megrendelők (megbízók) tulajdonát képező anyagokat;

h) a fogyasztók által már kifizetett, de még el nem szállított anyagokat és a felelős megőrzésre adott egyéb anyagokat.

Az a körülmény, hogy a régi utasításokban hiányzott az összeírás alá tartozó anyagok tárolási helyének és rendeltetéseinak felsorolása, gyakran azt eredményezte, hogy az egyes vállalatok egyik-másik anyagot kihagyták az összeírásból.

Az új utasítások megszüntetik ezt a hiányosságot és előmozdítják az anyagkészletek teljes számbavételét.

Azzal kapcsolatban, hogy a múltban előfordult a fel nem használható, azaz olyan anyagok kihagyása, amelyeket a vállalat márkájuk vagy profiljuk meg nem felelő volta miatt termelési célokra fel nem használhattak, az utasítások külön kikötik, hogy az összes használhatatlan és egyéb okból felesleges anyagokat össze kell írni.

A kormány meghagyásának megfelelően az új összeírási utasítások elrendelik, hogy az összes fém, fém- és kábelkészítmény-, építkezési anyag-, technikai gumiáru-, vegyi és tüzelőanyagkészleteket a január 1-i állapot szerint leltározás alapján kell meghatározni. Az október 1-i összeírásnál a felsorolt anyagok leltározását (természetbeni számbavételét) csak a műhelyekben, a be- és kirakodó helyeken és egyéb ideiglenes tároló helyeken kell végrehajtani. A bázisokban és raktárakban, ahol a számvitelt az anyagok bevételezéséről és kiadásáról szóló bizonylatok alapján vezetik, ezeket az anyagkészleteket az október 1-i összeírásnál az anyagok bevételezésére és kiadására vonatkozó könyvelési számvitel felülvizsgált adatai alapján határozzák meg.

A faanyagkészletek meghatározására más eljárást alkalmaznak: ezeket az anyagkészleteket a leltározás alapján nem január 1-én, hanem október 1-én határozzák meg. A január 1-én történő összeírásnál e faanyagkészleteket az anyagok bevételezésére és kiadására vonatkozó könyvelési számvitel IV. évnegyedi felülvizsgált adatai alapján határozzák meg. A faanyagkészletek számbavételének ezt a módját azért alkalmazzák, mert téli időben ezeknek az anyagoknak jelentékeny része hó alatt van és a természetbeni ellenőrzéssel összekötött leltározásuk január 1-én nehezen volna keresztülvihető.

Az új utasítások kimondják, hogy a leltározás alkalmával az anyagok mennyiségét teljes mérlegelés vagy felmérés alapján kell meghatározni. Ez alól az általános szabály alól kivétel tehető a) azokban az esetekben, ha az anyagok a tiszta súly feltüntetésével sértetlen csomagolásban vannak és b) a nagyméretű fémanyagoknál, amelyeknek súlya az egyforma méretű és profilú egységek együttes darabszámának és a számítási táblázat vagy ellenőrző mérlegelési útján megállapított egység súly szorzatából határozható meg.

A régi utasítások nem határozták meg az órát, amelyben az összeírást végre kell hajtani. Ennek eredményeképpen egyes vállalatok az összeírást az összeírás napját megelőző munkanap végén, más vállalatok az összeírás napján 0 órakor, vagy az összeírás napján az első műszak munkájának kezdetén hajtották végre. Annak hiánya, hogy az anyagkészletek meghatározatának időpontját (óráját) nem állapították meg, gyakran különböző félreértésekhez vezetett. A félreértések leggyakrabban azon kérdéskörül fordultak elő, hogyan kell számbavenni azokat az anyagokat, ame-

lyek az összeírás napján érkeztek a vállalathoz, vagy amelyeket a vállalat az összeírás napján szállított el.

A kormány meghagyásának megfelelően az új utasítások elrendelik, hogy az összes vállalatok, építkezések, bázisok, raktárak és egyéb üzemek anyagkészleteiket az összeírásban január 1-én és október 1-én a helyi időszámítás szerint 0 órakor, azaz a beszámolási hónap kezdő időpontja szerint mutassák ki.

Szabályozták egyidejűleg az összeírási eredmények benyújtásának határidejét is. A régi utasítások előírták, hogy az összes vállalatok az egyes összeírások eredményeit (a kitöltött összeírási íveket és sürgönyöket) a megállapított címre az összeírási nap végén kötelesek megküldeni. Ez a határidő számos vállalat, különösen nagy vállalatok tekintetében nem volt reális. A vállalatok az összeírási eredmények összesítését a határidő betartása végett rendkívüli sietséggel végeztek el, ami kedvezőtlen hatással volt a benyújtott anyag minőségére. Az új utasítások differenciált határidőket állapítanak meg az eredmények benyújtására: a vállalatok a táviratilag közlendő eredményeket az összeírás után 3 nap alatt, a postán közlendő eredményeket pedig 6—10 nap alatt (az összeírási és az eredmények összesítési munkálatainak terjedelmétől függően) kötelesek beküldeni.

Az utasítások kimondják, hogy az összeírásokat a vállalatok (építkezések, bázisok, raktárak) igazgatóinak (vezetőinek) közvetlen irányítása mellett kell elvégezni, akik felelősséggel tartoznak az összeírások határidőben történt benyújtásáért és az összesítések pontosságáért. A vállalatok vezetőivel együtt az összeírások eredményeinek pontosságáért felelősséggel tartoznak a vállalatok főkönyvelői is.

A régi összeírási utasítások a vállalatok főkönyvelőit nem tették felelőssé az összeírási adatok pontosságáért s ennek eredményeképpen a vállalati könyvelők igen gyakran azt tartották, hogy egyedüli feladatuk csak a vállalat egyes raktáraiból, műhelyeiből kapott eredmények összesítésének technikai munkája. Néhány vállalatban a könyvelők egyáltalában nem vettek részt az összeírások végrehajtásában, jöllehet a vállalat összes láncszemeiben a könyvelők felelősek az anyagszámvitel állapotáért.

A régi utasításoktól eltérően, az új utasítások megszabják a minisztériumok és főigazgatóságok kötelességeit az összeírásoknak az illetékességük alá tartozó vállalatokban való megszervezése és az eredmények pontosságának biztosítása tekintetében. Az utasításoknak megfelelően a minisztériumok és főigazgatóságok kötelessége:

a) a vállalatokat, építkezéseket, bázisokat, raktárakat és egyéb üzemeket idejekorán ellátni összeírási ívekkel és az összeírások végrehajtására vonatkozó utasításokkal;

b) biztosítani, hogy az összeírások az új utasításoknak megfelelően időben megtörténjenek és hogy az összeírások eredményeit minden egyes tröszt, vállalat, építkezés, bázis, raktár és egyéb üzem idejekorán eljuttassa a megállapított címre;

c) a minisztériumok birtokában lévő adatanyagok alapján ellenőrizni az egyes trösztök, vállalatok, építkezések, bázisok és raktárak által felterjesztett összeírási adatok helyességét;

d) az összeírási eredményeit kémpróbaszerűen közvetlenül a vállalatoknál ellenőrizni oly módon, hogy minisztériumi (hatósági) tisztviselőket küldenek ki a vállalatokhoz.

A végzendő összeírások megszervezésének helyességét és eredményeik megbízhatóságát komoly figyelemmel kell ellenőrizni. A Központi Statisztikai Hivatalnak rendszeres kémpróbaszerű vizsgálatokat kell tartania a vállalatoknál és építkezéseknél, melynek során ellenőriznie kell az összeírások megszervezésének helyességét és az adatok megbízhatóságát, éspedig olyan formában, hogy a Központ és az egyes köztársasági, vidéki és területi statisztikai hivatalok dolgozóit, valamint a Központi Statisztikai Hivatal legképzettebb városi és területi felügyelőit a vállalatokhoz és építkezésekhez kirendeli. A statisztikai hivatalok kötelessége ezenkívül, hogy a vállalatok ellenőrzése céljából a szövetséges és autonóm köztársaságok minisztériumai, valamint a dolgozók küldöttei vidéki és területi szovjetjeinek végrehajtóbizottságai útján erre a munkára más hatóságok szakképzett dolgozóit is bevonja.

Az összeírások eredményeinek a vállalatoknál és építkezéseknél történő ellenőrzése terén a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának és a köztársaságok, vidékek és területek statisztikai hivatalainak munkájában súlyos hiányosságok voltak. Az összeírások eredményeinek a vállalatoknál és építkezéseknél történő ellenőrzése terén a statisztikai hivatalok főfogatékossága az ellenőrzések alacsony színvonala volt. A statisztikai hivatalok tisztviselői az ellenőrzéseket gyakran felületesen, formálisan végezték. Ilyen ellenőrzések eredménye az lett, hogy az összeírások végrehajtásában elkövetett hiányosságok nem derültek ki, sőt a vállalatoknak súlyos hiányosságok ellenére is kiadták az igazolást, hogy az összeírást szabályszerűen hajtották végre. Az ellenőrzések alacsony színvonalának okát mindenekelőtt abban kell keresni, hogy az ellenőrzések végrehajtásának módozataira nézve hiányoztak a jó utasítások és hogy sok esetben egyes statisztikai hivatalok minél nagyobb számú ellenőrzést igyekeztek végrehajtani, ami elkerülhetetlenül silány ellenőrzésre vezetett.

A statisztikai hivatalok az ellenőrzések végrehajtásába gyakran nem eléggé tapasztalt tisztviselőket vontak be. A statisztikai hivatalok vezetői ritkán vettek részt a közvetlenül a vállalatoknál végzett ellenőrzésben és nem tanították ki a hivatalok tisztviselőit arra, hogy hogyan kell ellenőrizni. Sok statisztikai hivatal vezetője nem teljesítette a kormánynak azt az utasítását, hogy a szövetséges köztársaságok minisztertanácsa és a helyi végrehajtóbizottságok révén az összeírások eredményeinek ellenőrzésébe szakképzett tisztviselőket kell bevonnia. A Központi Statisztikai Hivatal és néhány szövetséges köztársaság statisztikai hivatala teljesen hiányosan vonta bele az ellenőrzésekbe saját szakképzett tisztviselőit. Az összeírások eredményeinek ellenőrzése terén végzett munkában súlyos fogyatékoság volt az is, hogy nem egy statisztikai hivatal felfedte ugyan az összeírás végrehajtásának megállapított rendjében elkövetett hibákat, de nem tett intézkedéseket ezek kiküszöbölésére; liberálisan viselkedett azokkal szemben, akik az anyagkészletek hiányos felvételében bűnösök voltak és megszügték az összeírásra vonatkozó utasítást; a vállalatok vezetői és a helyi vezető szervezetek előtt nem állította élére az összeírások jobb végrehajtásának a kérdését.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala ritkán mutatott rá azokra a fogyatékoságokra, amelyeket egyes statisztikai hivatalok az ala-

csony színvonalú ellenőrzéssel elkövettek és nem ismertette kellő mértékben azokat a tapasztalatokat, amelyeket az összeírások eredményeinek ellenőrzése terén éppen a legjobb statisztikai hivatalok szereztek.

Hiányosak voltak azok az utasítások, amelyeket arra vonatkozólag adtak, hogy a vállalatoknál hogyan kell végezni az összeírások eredményeinek az ellenőrzését. Ezek az utasítások lényegében véve a dolognak csak egyik oldalára voltak tekintettel: rendkívül rövid utasítást adtak arra vonatkozólag, hogy mit kell ellenőrizni, de szinte szó sem esett bennük a dolog másik, komolyabb oldaláról, — arról, hogy hogyan kell ellenőrizni. Így például a fémek összeírása esetén a végeredmények ellenőrzésére vonatkozólag az utasításokban szó volt arról, hogy az ellenőrzéseknek meg kell állapítani, vajjon összeírták-e a vállalatnál meglévő összes fémeket, különösképpen rámutatott az utasítás annak szükségességére, hogy ellenőrizni kell, vajjon összeírták-e a vállalatnál a megrendelő által adott fémeket, a műhelyekben lévő, feldolgozásra még nem került, a fel nem használható fémeket, a vállalat vasúti célokra szolgáló fémanyagát stb. Ez utasításokban azonban majdnem egy szó sem volt arról, hogyan kell ellenőrizni, milyen sorrendben kell végezni az ellenőrzést, milyen okmányokba kell feltétlenül betekinteni, a vállalatnak milyen tisztviselőit, szakembereit kell az ellenőrzésbe bevonnani stb. Az utasítások rámutattak arra, hogy feltétlenül kémpróbaszerű ellenőrzéssel kell megállapítani, vajjon a bizonylatokban szereplő fémanyag megvan-e a valóságban is. Az egyes figyelmeztető jelentések ellenére az utasítások nem szóltak arról, hogy az ellenőrzés folyamán feltétlenül meg kell állapítani, nem történt-e az összeírás előtt az előkészítő műhelyekben való megmunkálás végett nagyobb mérvű fémanyagieszabással a céllal, hogy csökkentsek a raktárakban a fémanyagkészleteket.

Még hiányosabbak voltak azok az utasítások, amelyek más anyagok összeírásának eredményeire vonatkozólag írták elő az ellenőrzést. Az ellenőrző munkálatok végrehajtásának módszereire és eljárására vonatkozó utasítások komoly kidolgozása nélkül az összeírások eredményeinek ellenőrzése alacsony színvonalon marad. Az összeírási eredmények ellenőrzésére vonatkozó utasításoknak elő kell írni az ellenőrzés megszervezésének módját és fel kell sorolni a helyesen feltett kérdéseket, amelyekre az ellenőrzés végzőinek az ellenőrzés során választ kell adniuk. Lenin rámutatott arra, hogy „... ha okosan, helyesen tesszük fel a kérdéseket, akkor a kérdések feltevése már önmagában eldönti az ellenőrzés sikerét és módot nyújt a megjavításra...“¹

A Központi Statisztikai Hivatal összeírási osztálya által „A vállalatokban, az építkezésekben és egyéb üzemekben az anyagkészlet összeírások eredményeinek ellenőrzése“ címen kiadott rendelkezések, a régebbi utasításokhoz viszonyítva, jelentősen részletesebbek és rendszeresebbek, de azért még mindig hiányosak. Ezekben az utasításokban főképp az ellenőrzés megszervezésének kidolgozása hiányos, de nem mutatnak rá az ellenőrzés azon különleges módszereire sem, amelyeket a leltár alapján végrehajtandó összeírások és az anyagok beérkezésére és felhasználására vonatkozó könyvelési adatok alapján végzendő összeírások ellenőrzésében kell alkalmazni. A Központi Statisztikai Hivatal összeírási osztályának gondo-

¹ Lenin Művei, 33. kötet, 21. old., oroszul.

san kell majd tanulmányoznia azokat a tapasztalatokat, amelyekkel a folyó év október elsején végzett összeírások eredményei körül végzett ellenőrzések nyújtanak és ez alapon tökéletesítenie kell az ellenőrzés rendjére vonatkozólag kiadott utasításait.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala összeírási osztályának az összeírások szervezésében végzett munkájában komoly fogyatékoság az is, hogy a minisztériumokat, főigazgatóságokat és statisztikai hivatalokat nem idejekorán látta el összeírási ívekkel és utasításokkal. Az összeírási íveket és utasításokat nem ritkán jelentős késésekkel nyomtatják ki és azokat a minisztériumok úgy küldik szét, hogy rendszerint csak a legközelebb eső vállalatok képesek azokat idejekorán beküldeni. Nagyon gyakran előfordul, hogy távolabb eső vállalatok az összeírási íveket és utasításokat csak az összeírás napja után kapják meg. Hiányzik annak a feltétlenül szükséges ellenőrzésnek a megszervezése, hogy a minisztériumok az összeírási íveket és utasításokat a hatóságaik alá tartozó vállalatoknak és építkezéseknek idejében küldik-e meg.

Az anyagösszeírások végrehajtásának rendjére vonatkozó új utasításoknak és az új összeírási íveknek, nemkülönböztetve az összeírások eredményeinek a vállalatoknál és építkezéseknél történő ellenőrzés rendjére vonatkozó utasításoknak kiadása jelentős előrehaladás az anyagkészletek összeírásának rendezése terén. Teljesen helytelen volna azonban azt hinni, hogy az összeírások módszertani és szervezési kérdései ezzel már megoldást nyertek. Az új összeírási utasítások ezeket a kérdéseket általánosságban helyesen oldják meg, de nem oldanak meg még egy sor módszertani és gyakorlati kérdést, amely kérdések a termelés szervezésének és az egyes vállalatoknál és építkezéseknél alkalmazott anyagszámveteli rendszer konkrét különlegességeiből származnak. A minisztériumoktól, egyes vállalatoktól és építkezésektől már most is érkeznek be kérdések arról, hogy az utasítások általános rendelkezéseit az összeírás végrehajtása tekintetében hogyan kell alkalmazni a munka konkrét viszonyai között.

Sok kérdés merül fel azzal kapcsolatban is, hogy az utasítások egyes fogalmaknak nem adják meg a hiánytalan és teljesen világos meghatározását, hogy az utasítás különböző részeiben egyes kérdések fejtése nincs egymással összhangban, hogy komoly stiláris hibák is előfordulnak. Minisztériumok, vállalatok és építkezések részéről beérkező kérdések arról tanúskodnak, hogy a kiadott utasításokat az összeírások módszertani és szervezési kérdéseinek további beható feldolgozásával jelentősen tökéletesíteni kell. Azt a tapasztalatot, amellyel a folyó év október 1-én az új utasítások és összeírási ívek alapján végzett anyagkészlet-összeírások járnak, minden szempontból fel kell majd használni arra a célra, hogy az összeírások és utasítások programjait pontosabbá és jobbá tegyék, de egyúttal azért is, hogy emeljük színvonalban a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának, a minisztériumoknak azt a munkáját, amelyet megfelelő szerveik az összeírások előkészítése és végrehajtása, az eredmények megbízhatóságának ellenőrzése tekintetében kifejtenek.

Azok közül a feladatok közül, amelyeket a kormány az állami statisztika szervei elé állít, egyik legfontosabb az, hogy tudományosan megalapozott statisztikai adatokkal szolgáljunk a népgazdaság rendelkezésére álló anyagkészletekről, azok felhasználásáról, a tartalékokról, amelyek lehe-

tővé teszik a terv túlteljesítését. Az állami statisztika adatainak kell feltárniok azokat a ténylegesen rendelkezésre álló, de ki nem használt anyagkészleteket, amelyek a minisztériumok és hatóságok alá tartozó vállalatokban megvannak, a helytelen anyagelosztásnak, a normális, átmenő anyagkészletek képzése tekintetében követett szűklátókörű hatósági eljárási módoknak, valamint a minisztériumoknak, hatóságoknak, vállalatoknak és építkezéseknek az anyag felhasználása terén kifejtett ki nem elégitő munkájának következtében.

Az anyagkészletek összeírásának rendkívül fontos jelentősége van e feladat megoldása terén. Az összeírások előkészítése és végrehajtása terén a módszertani és szervezési munkában előforduló súlyos hiányosságok kiküszöbölése az állami statisztika szerveinek elodázhatatlan feladata.

Megjelent a

SZÁMVITEL

1951 decemberi száma — Tartalma :

NÓGRÁDI GYULA —

SALAMON JÓZSEF —

FOGARAS ISTVÁN: A munkabérialap felhasználásának ellenőrzése és emzése

VERESS LÁSZLÓ: Az 1952. évi általános ipari számlakeret

G. EDELGAUZ : A kisértékű és gyorsan elhasználandó eszközök (fogyóeszközök) leírásának módszerei

MÉZES LAJOS : A termé őszövetkezetek számviteli rendszerének továbbfejlesztése

KÉRI ZOLTÁN : A kereskedelmi vállalatok mérleg-beszámolójának meg avításáról

STRELISKY JÓZSEF: Az anyagszámviteli rendszerekről

O. Sz. B. közlemények   Könyvelési tanácsadás
Mérlegképes könyvelői vizsgatételek

Megrendelhető a Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalatnál

AZ ÁLLÓALAPOK MÉRLEGÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

Az állóalapot mérlege a népgazdasági mérlegrendszernek, s ezen belül a társadalmi vagyonmérlegnek egy részét képezi. A mérleg célja a társadalomban lévő technikai viszonyok feltárása, — a társadalmi termékből a munkaeszközök terjedelmének növelésére fordított hányad és a termelési fogyasztásban jelentkező, amortizációként átvitt érték vizsgálata.

A mérleg összeállításával kapcsolatban szükséges a feladat megoldását érintő néhány fontosabb fogalmi meghatározás megismerése. Így:

1. *Társadalmi vagyon* (nemzeti vagyon) alatt azoknak az anyagi javaknak összességét értjük, melyekkel bizonyos időpontban az ország, népgazdaság rendelkezik. Lényegében tehát felhalmozott társadalmi termék, amely csoportosítható egyfelől állóalapotokra, forgóalapotokra és állami készletekre, tartalékokra, — másfelől munkaeszközökre, munkatárgyakra és fogyasztási cikkekre.

2. *Az állóalapot*: a munkaeszközök, melyek közvetlenül, vagy közvetve vesznek részt a termelésben, tartós használatra vannak rendelve, s értéküket fokozatosan átviszik az előállított termékbe. Természetesen — mint ahogy azt későbbiekben látni fogjuk — emellett foglalkoznunk kell a nem termelő állóalapotokkal is, melyek a nem termelési szükséglet céljait szolgálják, s az igénybevétel mértékében fokozatosan elhasználódnak. (Pl.: lakásalap, művészeti és egészségvédelmi felszerelések.)

Előjáróban rámutatunk itt arra, hogy az „alap” szó sokakban számviteli fogalmat ébreszt, az eszközöknek azt a pénzértékben kifejezett forrását, amely azok bizonyos körének rendeltetését van hivatva meghatározni. Ezzel szemben az alap szót itt közgazdaságtani értelemben használjuk, amikor a szó maguknak az eszközöknek, bizonyos cél és jelleg szerint körülhatárolt összességét jelenti. (Pl.: árualap.)

*

Szocialista gazdasági rendszerben az állóalapotoknak igen nagy jelentősége van, mivel azoknak bővítésével — a beruházásokkal — hosszú időszakra adnak anyagi alapot a termelés számára. Az állóalapotok gyarapítására a társadalmi összterméknek $(c + v + m)$ abból a részéből kerül sor, mely a termelés folyamatában felhasznált eszközök értékének levonása után fennmarad $(v + m =$ nemzeti jövedelem).

Az állóalapotok bővítésének megállapítása évenként történik, s ezzel meg lehet határozni a beruházási terv mértékét a nemzeti jövedelem felhasználásával összhangban. Az állóalapotok így évről évre a nemzeti jövedelemből táplálkoznak, ugyanakkor viszont új eszközökkel kibővítve hozzájárulnak az anyagi termelés növeléséhez.

Megállapítható tehát, hogy az állóalapot felmérése és azok bővülésének rendszeres számbavétele — vagyis az állóalapot mérlegének elkészítése — a tervezgátlakodásban nélkülözhetetlen, mert:

számszerű anyagot szolgáltat a bővített szocialista újratermelés tervezéséhez;

támpontul szolgál a beruházási, műszaki fejlesztési terv helyes elkészítéséhez;

feltünteti az állóalapot megosztását az egyes népgazdasági ágak és társadalmi szektorok között;

valamint rámutat a kellően nem hasznosított állóalapotra, tehát segítséget nyújt a rejtett tartalékok feltárásához, s ezzel is hozzájárul a termelés kapacitásának növeléséhez.

A mérleg elkészítésének előfeltétele a nemzeti vagyon állóalapotjainak egyszeri felmérése, minthogy a dinamikus felépítésű mérleg a beszámolási időszak kezdetén meglévő állóalapot állományából indul ki, majd figyelembe veszi az időszak folyamán bekövetkezett változásokat, s megállapítja a záróállományt.

Az állóalapot terjedelmének változását a beszámolási időszakban bekövetkezett növekedésnek és csökkenésnek az egyenlege mutatja.

A mérleg összeállításánál figyelembeveendő szempontok között különösképpen kiemelkedik az állóalapot körének, a mérleg belső csoportosításának és értékelési módszerének meghatározása.

*   "

Az állóalapot körének meghatározásánál a földnek, mint állóalapotnak a kérdése vet fel problémát. Értékkalkoló csak a munka lehet, s a nemzeti vagyon is emberi munka hozza létre. Mivel azonban a föld alkotásához emberi munkára nincsen szükség, felmerül a kérdés, hogy az élő munkát meg nem testesítő föld hozzászámítandó-e a népgazdaság állóalapotjaihoz, a nemzeti vagyonhoz. (A talajjavítás és egyéb élő munka tárgyasulása természetesen vitathatatlanul beszámítandó az állóalapotba, a végzett munka értékének megfelelően.)

Véleményünk szerint az élő munkát nem tartalmazó föld számbavételét alapvetően az indokolja, hogy

a) a föld maga is résztvesz a munkafolyamatban. Marx meghatározása szerint „a föld maga is munkaeszköz“ ... „általános munkaeszköz a föld, mely a munkás számára a locus standi-t (helyet, amelyen áll) és működése számára a munkateret (field of employment) nyújtja“;¹

b) tükrözi a társadalmi szektorok súlyát a népgazdaságban.

Meg kell említenünk, hogy a Szovjetunióban a mezőgazdasági földet, kitermelés alatt álló erdőket az állóalapot között ú. n. feltételes árral veszik számításba, — ahol persze a különböző tulajdonformák kölcsönös kapcsolatának vizsgálatánál nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a föld — mint egyik legfontosabb gazdasági tényező — állami tulajdonban van.

A probléma tehát csak az, hogy milyen pénzértékben általánosítsuk a földet ahhoz, hogy a társadalmi vagyon egyéb alkotóelemeivel össze-

¹ Marx: „A tőke“ Szikra. Budapest, 1948: 193. és 194. old.

hasonlítható legyen. Általános irányelvek ebben a vonatkozásban még nem alakultak ki, azonban a megoldásnak egyik formája lehet a földnek művelési ágak szerint megállapított, globális feltételes értékkel való jelölése a mérlegben.

Ugyancsak ehhez a kérdéscsoporthoz tartozik a lakosság személyes tulajdonában lévő vagyontárgyaknak a számbavétele. Mivel ezen értékeknek megbízható felmérése úgyszólván lehetetlen, helyesnek látszik az a módszer, hogy az állóalapok mérlegében nem vesszük fel a lakosság — egyébként esetleg állóalapszámú — valamennyi vagyontárgyát, hanem csak azok egyes részeit, így pl. a személyes tulajdonból csak a jöszágokat (tenyész- és igásállatokat) és lakóházakat, míg pl. a bútorok, háztartási eszközök, ruhák stb. értékét elhanyagoljuk. Ezen utóbbi tételek a népgazdasági mérleg rendeltetése szempontjából amúgy sem játszanak jelentősebb szerepet, — s bár kétségtelenül sok esetben határesetet képeznek, mégis realisabb eljárásnak mondható a tartós használatra rendelt fogyasztási javak között történő elszámolásuk.

Külön kell megvizsgálnunk a befejezetlen beruházások számbavételének kérdését is. Itt alkalmazható egyrészt az a módszer, mely figyelembe veszi a befejezetlen beruházások állományát — természetesen elkülönítve a befejezettektől —, hogy megállapítható legyen a felhalmozásnak az a hányada, mely még nem járul hozzá a nemzeti jövedelem megtermeléséhez. Másrészt viszont, — s ezt alkalmazzák a szovjet mérlegrendszerben — csak a befejezett, műszakilag megvalósult és üzembehelyezett beruházások tekintendők állóalapoknak, míg a befejezetlen beruházások állománya a forgóeszközökhöz tartozik. Így a forgóeszközökben mindig van egy rész, amelyből állóalap lesz a teljes műszaki megvalósulás és üzembehelyezés időpontjában.

Nem tartoznak az állóalapok közé a kutatásokra, kísérletekre történt ráfordítások, ha azok új beruházások létesítéséhez nem vezetnek.

*

A mérlegben belüli csoportosítást igen körültekintően kell elvégezni, hogy az megfelelően az állóalapok mérlegének rendeltetésével kapcsolatos valamennyi követelménynek. Ezért a mérleg egyes tételeit a következő főbb szempontok szerint kell felépítenünk:

a) külön kell kimutatni a termelő és nem termelő állóalapokat. A hovatartozandóság tekintetében az egyes javaknak a társadalmi újratermelésben elfoglalt szerepéből kell kiindulni. Ezért pl. egy vállalatnak a termelésben elfoglalt helyzete egyedül nem szabhat egységes irányt a felosztásnak. Egy vállalatnál lehetnek ipari alapok, mezőgazdasági alapok (pl. jöszág) és nem termelő alapok (könyvtár). Az irodai berendezés, ha a vállalat irodájában van, akkor a termelő állóalapokhoz tartozik, — de ha ugyanez a berendezés az üzemi kórházban van, a nem termelő állóalapokhoz sorolandó. Ugyanígy az iskolák, intézetek, — esetleg máshol termelőnek minősülő felszerelések a nem termelő alapokhoz tartoznak. Vagy pl. a műutak értékét egészben a termelő alapoknál kell kimutatni annak ellenére, hogy az utakat nemcsak termelő célokra használják, hanem a lakosság nem termelő céljaira is igénybeveszi azokat;

b) kiszámítandó az állóalapok állománya és változása népgazdasági ágazonként (ipar, építőipar, mezőgazdaság stb.) és azon belül tulajdonformák szerint (állami, szövetkezeti, kisárutermelő, tőkés);

c) az egyes *vagyontárgyak jellegük, megjelenési alakjuk és rendeltetésük szerinti különválasztása* ugyancsak fontos követelmény a mérleg szerkesztésénél. Az állóalapokat csoportosíthatjuk tehát: föld, épület, mélyépitmény, erőgép, munkagép, szerszám, készülék, műszer, irodai berendezés, szállítóeszköz, tenyész- és igásállat stb. szerint. Itt arra kell figyelemmel lenni, hogy egy bizonyos vagyontárgyat következetesen mindig csak ugyanabban a kategóriában lehet elszámolni;

d) szükséges lehet az alapok megosztása aszerint, hogy *üzemben, vagy tartósan üzemen kívül* vannak-e. Ezzel lehetőség nyílik a rejtett tartalékok feltárására, a termelés ütemének meggyorsítására.

Fentiekben csupán a mérleg elkészítésénél alkalmazandó főbb csoportosításokat említettük meg, melyek nem zárják ki az anyagnak egyes konkrét feladatok megoldásával járó másirányú, esetleg részletesebb tagolását.

Természetesen a szerteágazó csoportosítás következtében a mérleg kimunkálása csak számos előkészítő munkálat elvégzésével (munkalapokkal) oldható meg, s ezek alapján kell azután a népgazdaság egészére vonatkozó összesítő mérleget elkészíteni. (Egyik formája pl. az 1. sz. tábla. — Lásd az 1111. oldalt!)

*

Jelentős problémát okoz az egyes *állóalapok számbavétele és értékelése*. Különösen vonatkozik ez a magántulajdonban lévő állóalapokra. Mint már előljáróban említettük, az állóalapok mérlegének előfeltétele a nemzeti vagyon állóalapjának egyszeri felmérése, s így ennél a kérdésnél azt kell megoldanunk, hogy az országban lévő valamennyi ház, állat stb. számára és értékére vonatkozóan megbízható adatokat nyerjünk.

Az értékelésnél lehetőleg egy időpont egységárait kell alkalmaznunk, hogy a mérlegen belül az azonos jellegű állóalapok összehasonlíthatók legyenek.

Vállalati vonatkozásban az állóalapok nyilvántartása a könyvelés feladata, s így a mérleg elkészítéséhez szükséges adatok begyűjtése a vállalati mérlegek alapján viszonylag könnyebb feladatot jelent, annál is inkább, minthogy 1952-től kezdve a mérlegbeszámolók rendszere fokozott mértékben követi az állóalapok mérlegének összeállításával kapcsolatos szempontokat.

Ugyancsak nem jelent különösebb akadályt a *közületi állóalapok* felmérése sem, mivel az erre vonatkozó adatok az állami költségvetés végrehajtását tartalmazó jelentés vagyonkimutatásában — vagyoncsoportok szerint részletezve — rendelkezésre állnak.

Az ismeretes értékelési módszerek közül az állóalapok értékelésénél a *reprodukción* (újraelőállítás) és a *beszerzési érték* alapján való számbavétel jöhet számításba.

A beszerzési érték alapján történő értékelésnél az állóalapok egy és ugyanazon elemeit különböző árakkal, különféle mértékkel számítjuk — s bár ez a módszer kétségtelenül rámutat a különféle állóeszközök megvételével kapcsolatos összes kiadás végösszegére, — mégis az alapok értékének összehasonlítására akár statikus, akár dinamikus szemléletben alkalmatlan.

Ezért feltétlenül helyesebb eljárás az *állóalapoknak reprodukciós árak alapján történő értékelése*, amivel lehetővé válik az értékeknek olyan

esetekben való összehasonlítása is, amikor különböző időszakokban beszerzett azonos jellegű állólapokról van szó. Hosszabb idő után pedig, amikor a reprodukciós érték maga is megváltozik (pl. önköltségcsökkenés), szükség lehet korrekciókra (indexek útján), éppen azért, hogy a társadalom állólapjainak dinamikáját is figyelemmel kísérhessük.

A mérlegtételek reprodukciós árak alapján való értékelését kétféle módon kell elvégeznünk s ennek megfelelően a mérleget két változatban kell összeállítanunk.

a) A népgazdaság termelési kapacitásának felmérése teljes reprodukciós (újraelőállítási) értékben. Ebben a változatban az egyes állólapok az értékelés időpontjában érvényben lévő árak szerint újonnan előállítva (új állapotban) kerülnek a mérlegben elszámolásra. A mérleg sémája:

1. Állólapok állománya (teljes reprodukciós értékben) a beszámolási időszak kezdetén.
2. Beruházások a beszámolási időszak kezdetén.

1—2 együtt:

1. Kiselejtezés (teljes reprodukciós értékben) a beszámolási időszakban.
2. Állólapok állománya (teljes reprodukciós értékben) a beszámolási időszak végén.

1—2 együtt:

b) Az állólapok *tényleges értéknövekedésének* kiszámítása, az *újra-termelés és felhalmozás* vizsgálata az elhasználódás értékével csökkentett reprodukciós értékben — maradványértékben —, amikor az egyes állólapok teljes reprodukciós értékének csak az értékcsökkenés levonása után fennmaradó hányadát vesszük figyelembe a mérlegben. Az elhasználódás mértékének megállapításánál figyelembe kell venni az egyes eszközök normális használata mellett szükséges felújítások (generál-javítások) értékét, valamint azt, hogy működésüknek végleges megszűnésével is megőrzik értéküknek egy kis részét (ócskavas, hasznosítható alkatrészek stb.).

Ez a módszer ad lehetőséget ezenkívül a társadalmi termékmérleggel és a népgazdasági mérlegrendszer egyéb részeivel való összefüggések, kapcsolatok vizsgálatára. A mérleg sémája a második változatnál a következő:

1. Állólapok állománya a beszámolási időszak kezdetén (maradványértékben).
2. Állólapok növekedése:
  - a) beruházások,
  - b) felújítások.

1—2 együtt:

1. Állólapok csökkenése:
  - a) kiselejtezés (maradványértékben),
  - b) értékcsökkenés (amortizáció).
2. Állólapok állománya a beszámolási időszak végén (maradványértékben).

1—2 együtt:

Az értékelés munkájának elvégzése megköveteli az összes állóeszközöknek pontos számbavételét (leltározását), a teljes reprodukciós érték, valamint az egyes eszközök elhasználódásának, kopásának megállapítását.

Jelenlegi gyakorlatunkban bizonyára leegyszerűsített formában fogjuk az értékelést elvégezni és a magántulajdonban lévő állólapok értékét a fontosabb tételek (házak, állatok stb.) számszerű ismeretében a nagyságrendet feltétlenül megközelítő számítással, a szocialista tulajdont képező állólapok értékét pedig részben a szárszámadás, vállalati mérlegek, részben pedig a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján kell megállapítanunk.

Állóalapot értékek változása 1951-ben
(Összesítés)

Megnevezés	Állóalapot állománya 1951. I. 1-én*	Állóalapot növekedése			Állóalapot csökkenése			Állóalapot állománya 1951. XII. 31-én* (2+5-8)
		1951. I. 1.-XII. 31-ig						
		beruházás	felújítás	összesen (3+4)	kiszelejtés*	amortizáció	összesen (6+7)	
millió forintban								
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
I. Termelő állóalapot								
Ipar								
Építőipar								
Mézőgazdaság								
Közlekedés								
Kereskedelem								
<i>Együtt:</i>								
II. Nem termelő állóalapot								
Igazgatás (védelemmel) ...								
Szociális								
Kulturális								
Szolgáltatás								
Társadalmi szervezetek ...								
Lakosság								
<i>Együtt:</i>								
<i>I-II. összesen:</i>								
Állóalapot tulajdonformák szerint								
Állami								
Szövetkezeti								
Kisártermelő								
Tőkés								
Alkalmazott								
Szövetkezeti tag								
Egyéb								
<i>Összesen:</i>								
Állóalapot vagyontárgyak szerint								
Föld								
Épület								
Mélyépitmény								
Erőgép								
Munkagép								
Szerszám								
Készülék, műszer								
Irodai berendezés								
Szállítóeszköz								
Tenyészállat								
Igásállat								
Egyéb								
<i>Összesen:</i>								

* Maradványértékben.

Pályázati felhívás

A Statisztikai Szemle szerkesztősége számos vállalati statisztikus kérésére az 1951 októberi számban hirdetett pályázatot, melynek határideje december 15-én járt le, 1952. január 31-ig meghosszabbítja.

A pályázat feltételei változatlanok:

A Statisztikai Szemle szerkesztősége pályázatot hirdet a vállalati, üzemi (ipari, építőipari [beruházási], mezőgazdasági, kereskedelmi, közlekedési) statisztikusok részére

„ELEMZÉS A VÁLLALATI STATISZTIKÁBAN“

című tanulmány megírására.

A pályaműnek konkrét üzemi példákon ismertetnie kell a vállalati elemzésre legalkalmasabb táblázatos összeállításokat, grafikonokat, viszonyszámokat és tartalmaznia kell az adatok szöveges elemzését.

A pályázat

1. díja	2000 Ft
2. díja	1500 Ft
3. díja	1000 Ft

Ezenkívül további számos pénzjutalom kerül kiosztásra.

A Statisztikai Szemle és az Iparstatisztikai Értesítő — a szakásos térítés mellett — közreadja a legújabb tanulmányokat.

A pályázat benyújtási határideje 1952. január 31.

A pályázatokat a Statisztikai Szemle szerkesztőségébe (II. Keleti Károly-u. 5—7) kell beküldeni.

A NÉPESSÉG REPRODUKCIÓJA A SZOVJETUNIÓBAN*

A népesség reprodukciója a Szovjetunióban a termelődők és a termelési viszonyok közötti teljes összhang, a dolgozók jólétének a Sztálini Alkotmány és az emberekről való gondoskodás jegyében történő szakadatlán növekedése mellett megy végbe.

A kapitalista országoktól eltérően, a Szovjetunióban a népesség gyorsan növekszik: 1926 decembertől 1939 januárjáig eltelt idő, azaz 12 év alatt a Szovjetunió népessége 147 millióról több mint 170 millióra növekedett. A lakosság évi gyarapodása ez alatt az idő alatt átlagosan körülbelül 2 millió fő volt. A népességnek 147 millióról 170 millióra történt felnövekedése a 12 év alatt évi 12%-os szaporodási együtthatónak felel meg.

A Szovjetország lakosságában sem a munkásoknál, sem a parasztságnál, sem a szovjet értelmiségnél nincsenek és nem is lehetnek olyan gazdasági motívumok, amelyek korlátozzák a szaporodást, illetve visszatartanák az embereket a házasságkötéstől.

A tömegek jólétének általános növekedése következtében a Szovjetunióban az *élvesszuletések mutatószáma* igen magas. Erre a dolgozók jólétének növekedése és a népesség növekedése közötti összefüggésre mutatott rá Sztálin elvtárs 1935. december 1-én az élenjáró kombájnvezetők és kombájnvezetőnők értekezletén tartott beszédében: „Nálunk mindenki azt mondja — mondotta Sztálin elvtárs —, hogy a dolgozók anyagi helyzete jelentékenyen megjavult, hogy jobb, vidámabb lett az élet. Ez természetesen igaz. De ennek következtében a lakosság sokkal gyorsabban kezdett szaporodni, mint régen. A halálzás csökkent, a születések száma emelkedett és így sokkal nagyobb a tiszta szaporulat. Ez természetesen jó, és ezt üdvözljük.”¹ Ez a rendkívül fontos megállapítás világosan rámutat a szovjet népesség gyors növekedésének az anyagi helyzet megjavulásától való függésére a szocialista termelési mód feltételei mellett.

A Szovjetunió népeinek élete élő cáfolata a burzsoázia malthuzianista elméleteinek. Ukrajnában 1926—1927. években a népesség reprodukció-

* A. Ja. Bojarszkij és P. P. Suserin: Népeességstatisztika, Goszsztatizdat, 1951. 155—159. old.

¹ Sztálin: Beszéd az élenjáró kombájnvezetők és kombájnvezetőnők értekezletén, 1947. évi kiadás, 7. old., oroszul és Sztálin: A Szovjetunió agrárpolitikájáról, Szikra, Budapest, 1949. 429. old.

jának bruttó koefficiense (együtthatója) 2,5 volt, ami jelentősen felülmúlta a világ összes olyan országának bruttó koefficiensét, ahol ezt kiszámították.

Valóban, a szabad házasság, amelyet a férfi és a nő az egymás iránti szeretetből, mint egymástól gazdaságilag független személyek kötnek meg, csak a Szovjetunióban, a szocializmus országában lehetséges. A felnövekvő nemzedéknek a szovjet haza iránti, a kommunizmus iránti odaadás szellemében való nevelése a család alapvető feladata.

A Szovjetunióban a nők egyenjogúsága az anyákról és a gyermekekről való gondoskodással párosul. A nők részére biztosított szülés előtti és utáni fizetett szabadságnak hatalmas jelentősége van mind az anya, mind gyermeke egészségének megóvása szempontjából. A tanácsadó intézmények széleskörű hálózata rendszeres orvosi segítséget biztosít. Az orvosi tudomány vívmányai alapján megszervezett csecsemőotthonok a gyermekek egészséges gondozását biztosítják. Az anyának ilyen körülmények között lehetősége van arra, hogy munkáját és társadalmi tevékenységét tovább folytassa.

A Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottságának és a Népbiztosok Tanácsának 1936. június 27-i határozata a művi abortusok eltiltásáról, a szülő nők anyagi megsegítésének emeléséről, a sokgyermekes családok részére nyújtandó állami támogatásról, a szülőotthonok, bölcsődék és óvodák hálózatának kibővítéséről stb. fontos lépést jelentett az anyáknak és gyermekeiknek nyújtandó állami támogatás növelése és az anya- és gyermekvédő intézmények hálózatának kibővítése terén. Ez a törvény egyúttal az egész nép helyeslése mellett megtiltotta a művi abortust.

A Szovjetállam a gyermekekről és az anyákról való gondoskodást, a szovjet család megerősítését minden időkből egyik legfontosabb feladatának tekintve, azt a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnöksége által 1944. évi július 8-án kiadott „A terhes nők, sokgyermekes és egyedülálló anyák állami támogatásának fokozása, az anyák és a gyermekek védelmének megerősítése, a „Hős anya“ kitüntető érem, a „Matyerinszkaja szlava“ érdemérem és az „Anyaság“ érdemrend létesítése“ c. határozatával még tovább fejlesztette.

Ez a határozat a nemzeti jövedelem elosztásának meghatározott helyesbítését jelenti azoknak a családoknak javára, amelyek gyermekeket nevelnek. A határozat értelmében egyrészt megadóztatják a gyermektelen és kevés gyermekes családokat, másrészt pedig az egyedülálló és sokgyermekes anyákat támogatásban részesítik.

A határozat a „Hős anya“ kitüntető címet létesítette és az anyák érdeméremmel, valamint érdemrenddel való kitüntetését vezette be. A Szovjetunióban az anyaságot olyan magasra emelték, amelyen még sohasem állott és nem is állhatott az emberiség történelmében. Az anyaság általános megbecsülésben részesül.

Az anyaság rendkívüli tiszteletben részesül a szocialista társadalomban.

Az 1950. év elejétől kezdve a „Matyerinszkaja szlava“ érdeméremmel és az „Anyasági“ érdemrenddel 2 770 000 anyát tüntettek ki. A „Hős anya“ kitüntető címet 30 750 anya kapta meg. Az állam évente több milliárd rubelt fizet ki a sokgyermekes és egyedülálló anyák támogatására.

A Szovjetunió nagy vívmánya a halandóság csökkenése. Míg a forradalomelőtti Oroszországban 1892-től 1913-ig, azaz 20 év alatt a himlőoltással kapcsolatban stb. tisztán csak a városokban végrehajtott intézkedések eredményeképpen a halandóság 6%-kal csökkent, addig a szovjet hatalom éveiben 1934-ig, azaz 12 év alatt (nem számítva a háborús éveket) a népesség halandósága 1913-hoz viszonyítva több, mint 40%-kal csökkent. A népesség halandóságának ilyen mérvű csökkenése ilyen rövid időszak alatt eddig sehol és sohasem fordult elő. A Szovjetunióban a népesség halandóságának csökkenése 1934 után tovább folytatódott. A halandóság csökkenése a nép jóléte emelkedésének, az orvosi segítség megjavulásának és annak következménye, hogy a dolgozók élni tudnak az üdüléshez való jogukkal.

Különösen sokatmondók a *gyermekhalandóság* elleni harc eredményét kifejező mutatószámok. A cári Oroszországban a gyermekhalandóság rendkívül magas: 31% volt. A Szovjetunióban a gyermekhalandóság sokszorosan csökkent. Csökkent a halandóság az összes többi korosztályban is. Míg Novoszeljszkij 1896—1897. évekre vonatkozó halandósági táblái szerint az újszülötteknek fele nem érte el a 30 évet, addig már az 1926—1927. évi halandósági táblák szerint az újszülöttek fele több mint 55 évet élt meg. A Szovjetunióban, ahol a nép egészségének megóvását és megerősítését az intézmények széleskörű rendszere biztosítja, megemelkedett az emberek átlagos magassága, mellkasátmérője és súlya.

A születések magas száma és a halandóság csökkenése következtében a Szovjetunióban a népesség reprodukciója magas ütemű.

Így például 1926—1927-ben a Szovjetunióban a népesség reprodukciójának nettó-koefficiense 1,68 volt, ami perspektívában annak lehetőségét jelenti, hogy a népesség 50 év alatt majdnem két és félszeresére növekedjék.

Sztálin elvtárs az SzK(b)P XVI. kongresszusán a szocializmus építése terén elért sikereket összegezve mondta: „E döntő tények teljesen érthetővé teszik, hogy a munkások reálbére rendszeresen emelkedik, a munkások társadalombiztosításának költségvetése nő, a szegény- és közép-paraszti gazdaságoknak nyújtott segítség fokozódik, hogy a munkáslakások építésére, a munkások mindennapi életének javítására, az anya- és csecsemővédelemre egyre nagyobb összeget fordítunk és ezzel kapcsolatban a Szovjetunió népessége egyre jobban szaporodik, a halandóság pedig és különösen a gyermekhalandóság, állandóan csökken.“²

Míg az élveszületések mutatószáma 1936-ban Berlinben 14,1, Londonban 13,6, New-Yorkban 13,5, Párizsban 11,5 és Bécsben 5,6 volt, teljesen másképpen alakult a helyzet a szovjet városokban: a születések száma 1938-ban Moszkvában 28,5, Leningrádban 27,4, Kievben 27,4,

² Sztálin Művei, 12. kötet, 296. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1950, 317. old.

Harkovban 27,7, Minszkben 35,0, Bakuban 33,9 és Alma-Ataban 39,6 volt.

Míg a tőkés országokban az élveszületések mutatószáma esik, addig a Szovjetunióban szisztematikusan emelkedik. A Pokrovszkij-index 1938-ban a Szovjetunióban 2,16 volt.

A Szovjetunióban a népesség gyors növekedése következtében a *gyermek*ek és az *ifjak aránylagos súlya megnövekedett*. A 14 éven aluli gyermekek száma 1939-ben a lakosságnak több, mint 36%-át tette ki.

A Szovjetunió lakosságának kormegoszlása az 1939. évi népszámlálás adatai szerint a következő volt:

Korcsoportok		A lakosság össz- létszámához viszonyítva %-ban
7 éves	koron alul	18,6
8—11 éves	korig	9,7
12—14	„ „	7,9
15—19	„ „	8,9
20—29	„ „	18,0
30—39	„ „	14,9
40—49	„ „	9,0
50—59	„ „	6,4
60 éves	és annál idősebb	6,0
		100,0

A tőke láncainak lerázása széleskörű lehetőséget nyit a népesség fejlődése számára. Ez látható a népi demokráciák országainak népeinél is. A marshallizált, nyomorbadöntött és éhező Nyugat-Európával ellentétben a népi demokráciák országaiban a demográfiai mutatószámok megjavultak. Csehszlovákiában például 1948-ban az élveszületések mutatószáma 1 $\frac{1}{2}$ -szer volt magasabb, mint 1937-ben (23,4-et érve el) és a halandóság 12 $\frac{0}{0}$ -kal volt alacsonyabb. Eltekintve a születések számának emelkedésétől, Csehszlovákiában a gyermekhalandóság 1947-ben 9% volt az 1937. évi 12 $\frac{0}{0}$ -kal szemben, azaz 25%-kal csökkent. Magyarországon a halandóság 1948-ban 1945-höz viszonyítva több mint a felére, 1940-hez viszonyítva pedig 20 $\frac{0}{0}$ -kal csökkent. Bulgáriában 1947-ben a halandóság 1940-hez viszonyítva több mint 20%-kal csökkent stb.

A Nagy Honvédő Háború éveiben a Szovjetunió vállán viselve a háború döntő súlyát, nagy veszteségeket szenvedett. Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a német invázió következtében: „... a Szovjetunió a németekkel való harcban, úgyszintén a német megszállás következtében, valamint a szovjet embereknek német kényszermunkára való elhajtása következtében visszavonhatatlanul kerülbelül hétmillió embert veszített el”.³

Ezek a veszteségek, valamint a háború demográfiai következményei egeszükben véve, természetesen változást idéztek elő a népesség kor- és

³ „Bolszevik”, 1946, 5. sz., 3. old. oroszul.

nem szerinti összetételében. Ezzel kapcsolatban a népgazdasági tervezésben és különösen a népesség kiszolgálását célzó intézkedések megtervezésénél figyelembe kell venni az egyes korosztályok létszámában, sőt magában a születések számában (minthogy ez a nemző-, illetve termőképes korúak létszámától függ) a fentiekből kifolyólag bekövetkező ingadozásokat.

A háború befejezésével és a békés munkára való visszatéréssel ismét megkezdődött a dolgozók jólétének állandó emelkedése, ami a szocializmus országának törvénye. Nyilvánvaló, hogy ez ismét kihatással lesz a népesség gyarapodására.

A mondottakból világosan látszik azok között a törvények között fennálló ellentét, amelyek mellett történik a népesség reprodukciója a Szovjetunióban és a tőkés országokban. Míg a tőkés világ országaiban a népesség gyarapodása csökken, a Szovjetunióban a népesség gyarapodása gyors ütemű, magas a születések száma és emelkedik az átlagos életkor. A termékek bőségének növekedése és a dolgozók jólétének emelkedése mértékében, a kommunizmus felé való előrehaladás mértékében a népesség reprodukciójának mutatószámai tovább javulnak.

Ilyen különböző a népesség életének alakulása a két világban, a két rendszerben

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA“

című kiadványsorozatban megjelent

D. V. SZAVINSZKIJ

AZ IPARSTATISZTIKA TANKÖNYVE

című művének III. kiadása

A könyv részletesen foglalkozik a szocialista iparstatisztika tárgyának és feladatainak, a statisztikai megfigyelés megszervezésének és a megfigyelési adatok összesítésének kérdéseivel. Kimerítő alapos-sággal tárgyalja az iparstatisztikai vizsgálódás központi kérdéseit: az ipari termelés számbavételét és statisztikai vizsgálatát, a munkakerültszám, munkatermelékenység, munkabér statisztikáját, az ipari termelés önköltségének vizsgálatát. Foglalkozik az állóalapok, az ipari energiagazdálkodás, a termelési felszerelések, az ipari anyagellátás statisztikájával stb., stb.

Szavinszkij tankönyve komoly segítséget jelent nemcsak az iparstatisztikusok, az iparstatisztikát elsajátítani kívánó főiskolai és egyetemi hallgatók, hanem az ipari számviteli dolgozók, tervezők és közgazdászok számára is az élenjáró szovjet tapasztalatok elsajátítása és munkájuk megjavítása terén.

**KAPHATÓ AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT
KÖNYVESBOLTJAIBAN**

AZ ÜZEMI BALESETEK STATISZTIKÁJA

A kapitalizmus megdöntése után a Szovjetunióban és a népi demokratikus államokban a gazdasági és politikai átalakulás döntő módon változtatta meg a dolgozóknak a munkához való viszonyát. Ez az alapvető változás természetesen kihat a munka összes körülményeire, új irányt szab a munkavédelemnek és a balesetelhárításnak is.

A tőkés társadalomban — mint Engels mondja — a munkás az egészségért, a tőkés a profitjáért harcol. Ez a két szempont összeegyeztethetetlen.

A kapitalista rendszer önmaga igazolására azt hirdeti, hogy az üzemi baleset a termelési folyamat elkerülhetetlen velejárója. A kapitalistáknak bizonyos fokig igazuk van: az üzemi baleset a kapitalista termelési rend elkerülhetetlen velejárója. Már Marx a *Tőké*-ben foglalkozik az angol kapitalista termelés szörnyű üzemi baleseteivel, amelyek fő forrása abban keresendő, hogy a tőkés ugyanakkor, amikor a munkást a gép tartozékává alacsonyítja, kizárólag a maga hasznára törekszik. Ez a törekvés szab határt a tőkés társadalom balesetvédelmi intézkedéseinek, ez okozza, hogy a balesetvédelmi intézkedéseknek a dolgozók alig, vagy egyáltalán nem látják hasznát.

Marx az angol gyáripar kialakulására jellemző viszonyokat így írja le: „Még 1855-ben panaszkodott Leonard Horner (iparfelügyelő) igen sok gyáros ellenállásáról a törvényes intézkedésekkel szemben, melyek a védőberendezéseket előírják, annak ellenére, hogy a veszély állandóan, gyakran halálos baleseteken keresztül is bebizonyosodik.“

A burzsoázia szervezkedik a munkavédelmi törvényekkel szembeni ellenállásra. „A gyárosok 1855-ben megalakították Manchesterben a Nemzeti Szövetség A Gyári Törvények Módosítására elnevezésű szövetséget. A szövetség 50 ezer fontos alapot létesített, hogy ebből támogassa tagjainak eljárási költségeit az iparfelügyelők törvényes panaszai ellen. Arról volt szó, hogy bebizonyítsák, hogy az emberölés nem gyilkosság, ha a profit érdekében történik.“¹

Bár az elmúlt 100 év alatt a munkásosztály fokozódó szerveztségével kikényszerített bizonyos munkavédelmi intézkedéseket, a tőkés beállítottságában azonban semmiféle változás nem következett be. Jellemző erre Hoovernek, az USA későbbi elnökének az eljárása, aki egy amerikai vállalatnak Kínában lévő bányájában dolgozott, mint bányamérnök. Kiszámította, hogy a vállalat számára olcsóbb, ha az előírt ácsolási munkákat nem végzi el, hanem helyett a beomlások következtében

meghalt, vagy nyomorékká vált kínai munkások, vagy azok hozzátartozói részére megállapított nyomorúságos kártérítést kifizeti. A vállalat ezt a kitűnő üzleti érzékről tanúskodó javaslatot azonnal elfogadta.

A kapitalista termelés halálos áldozatainak száma sokszorosán felülmúlja a gyilkosságokét. Németországban a gyilkosságok évi átlagos száma 1886—1921-ig, 10 000 lakosra számítva, 0,2 volt. Ugyanebben az időszakban a termelésben előfordult halálos kimenetelű balesetek száma, 10 000 biztosított munkásra számítva, 7,0 volt.

Marx rámutatott arra: „... hogy a korszerű iparnak az emberi test részeivel, mint kézfejekkel, karokkal, csontokkal, lábakkal, fejekkel, arcokkal fizetett rendszeres adó túlszárnyalja a legvéresebb csataterek veszteségét”.² Marx fenti megállapítása teljes egészében érvényes a magyar ipar történetére is. A kapitalista ipar kifejlődésének napjaiban egészen a felszabadulásig szinte minden órában történt valahol üzemi baleset. A Munkásbiztosító Hivatal jelentése szerint 1900-ban az üzemi balesetek száma 12 700 volt, 1912-ben már 42 300. (Bár ez idő alatt foglalkoztatottak száma csak egész minimális emelkedést mutat.) Ezeket a baleseteket a tőkésnek igyekeznek eltitkolni. A Népszava jelenti 1912. április 21-i számában „A Weiss Manfréd gyárban az egész vezetőség gondoskodik arról, hogy még a halálos szerencsétlenség se kerüljön nyilvánosság elé. Nem újjanak orvosi segílyt. Gyári orvos nincs. Nagyon megcsappanna a profit — állapítja meg keserű gúnnyal a lap — ha a gyár valamennyi legyilkolt munkásának sírja fölé sírkövet emelhetne.”

Nem elég a hallatlan kizsákmányolás, vad profithajhászás, amely fojtoztatja a munkásságot — írja a Bányamunkás 1925. június 26-án — több is kell, emberáldozat is kell, mert nem kerül annyiba az emberélet, mint az óvintézkedések szigorú betartása.

A tőkésnek természetesen nem volt célja, hogy ezt a helyzetet feltárja, nyilvánosságra hozza a baleseteket és azoknak valódi okait, mert a balesetelhárítás kérdéseivel szemben közömbös volt. A meghalt, vagy munkaképtelenné vált dolgozó helyét a kapu előtti ipari tartalékseregéből bármikor betölthették. Igyekeztek a baleseti statisztikát minden lehető módon meghamisítani. Ennek egyik módszere a balesetek eltitkolása, ami azért is érdekében állott a tőkéseknek, mert a nagyobb, úgynevezett kiróvó üzletágba tartozó vállalatok a baleseti járulékot a bejelentett balesetek arányában fizették. Jellemző továbbá a tőkés társadalom baleseti statisztikájára, hogy a balesetért legtöbbször vagy a munkavállalót tették felelőssé, vagy azt véletlennek tulajdonították. (Véletlenül elfelejtették a gépet védőfelszereléssel ellátni, vagy a munkavállaló véletlenül beleesett a fedetlen aknába, a sötét munkahelyet véletlenül nem világították meg stb.) Az OTI 1937-ben kiadott baleseti statisztikája szerint a baleseteknek csupán 0,8%-át okozta a védőberendezés hiánya (amiért a vállalat tulajdonosát terheli a felelősség), 49,3%-át a munkavállaló „vigyázatlansága, ügyetlensége” és 33,4%-a volt a „véletlen és elkerülhetetlen” baleset.

A kapitalista baleseti statisztika azonban még így is sokszor akaratlanul rávilágított a kapitalizmus munkaviszonyaira. A Munkásbiztosító Hivatal 1912. évi jelentése szerint a balesetek 30%-a 8 ledolgozott munka-

² Marx és Engels Művel. 1934. XI. füzet. II. rész.

óra után történt; a sérültek egyharmad része 20 éven aluli, egyhatoda 16 éven aluli volt.

*

A szocialista balesetelhárításnak a dolgozók egészségvédelmének alap-gondolatából, a „legfőbb érték az ember“ elvéből kell kiindulnia. Fel kell számolnia azokat a hiányosságokat, amelyek a baleseti helyzet terén fennállnak, és amelyeknek feltárásában jelentős szerepe van a statisztikának. Pártunk és kormányunk fokozott gondot visel a dolgozóink életére, egészségére. Törvények és rendeletek mellett ötéves tervünk jelentős egészség- és balesetvédelmi beruházásai is biztosítják a munkások testi épségét, egészségét.

Az operatív szocialista baleseti statisztika a tőkés társadalom baleseti statisztikájával szemben aktív balesetelhárítási tényezővé vált és a balesetet előidéző okok feltárásával megadja a nagyarányú felvilágosító munka alapjait.

A szocialista baleseti statisztikának abból az alapgondolatból kell kiindulni, hogy nincs véletlen és szükségszerű baleset. Az üzemi baleset a kapitalista termelési rend velejárója, maradványa, tehát elkerülhető és legyőzhető. A szocialista baleseti statisztikának a maga operatív módszereivel azt a célt kell szolgálnia, hogy gyorsan és folyamatosan feltárja a balesetek alakulását, körülményeit, okait. Véletlennel statisztikánk csak a baleseteknek 5%-át minősíti.

A balesetelhárítás csak azokkal a baleseti veszélyekkel szemben védekezhet, amelyekről tudomása van. Az eltitkolt, vagy fel nem derített balesetek okai rendszerint további hasonló balesetek okozói lesznek. Vállalatvezetőink, műszaki vezetőink, művezetőink közül még mindig igen sokan nem ismerik fel ennek jelentőségét és a kapitalista felfogás maradványaként nem tulajdonítanak jelentőséget a tényleges baleseti helyzet megismerésének. Így természetesen érdemben jelentős balesetelhárítási intézkedéseket sem tehetnek. A Dorogi Szénbányáknál pl. a balesetek egyharmad részét nem vizsgálták ki, a vállalatnál biztonsági megbízott nem működött annak ellenére, hogy létszámánál fogva függetlenített biztonsági megbízottat kötelek alkalmazni. A balesetelhárítási és oktatási munka nem volt megszervezve, a balesetek nyilvántartása és bejelentése is teljesen rendszertelenül, szervezetlenül történt. A Csepeli Autógyár baleseteinek mintegy felét nem derítette ki és nem jelentette. A vállalatvezető nem tett hatékony intézkedést ennek a helyzetnek a megszüntetésére. Hasonló hiányosságok vannak a balesetek kivizsgálása, nyilvántartása és bejelentése terén az Ajkai Szénbányákban, a Nagymányoki Szénbányákban, az EMAG-ban, az Ikarusban, a Bp. Villamosgép- és Kábelgyárban, a Salgótarjáni Vasöntöde és Tűzhelygyárban, a Budapesti Cementárugyárban, a Salgótarjáni Üveggyárban, a Budapesti Konzervgyárban, a Magyar Pamutiparban, a Magyar Gyárépítő V.-nál, az Inotai Erőmű építkezésénél.

Kapitalista gondolkodásmódot tükröz az a beállítottság, amellyel sok vállalat a balesetek okainak kérdését kezeli. A baleseti jelentősegen leg-többször a „véletlen“ vagy a „munkavállaló vigyázatlanságát“ jelölik meg a baleset okául. Így nem nyújtanak felvilágosítást a balesetek tényleges körülményeiről, okáról, elkenik vagy a dolgozóra hárítják a felelőséget a balesetekért.

Gyakran előfordul, hogy a vállalatok egymásnak ellentmondó válaszokat adnak a baleseti jegyzőkönyv egyes pontjaira; a baleset okaként véletlent írnak be, ugyanakkor a következő kérdésben („hasonló balesetek megelőzésére történt-e intézkedés?”) azt válaszolják, hogy védőfelszerelést szereztek fel, a nyitott aknákat befedték stb. Ezek a válaszok önmagukban rávilágítanak arra, hogy a balesetek oka semmiesetre sem a véletlen.

A baleseti statisztika felhasználásának eredményei mutatkoznak a Hofherr és Schrantz gyárban, ahol a statisztika pontos vezetése és tanulmányozása olyan eszközt adott a vállalatvezetőség kezébe, amelynek segítségével a balesetek számát két hónap alatt 23%-kal csökkentették. A statisztikai adatok élesen rávilágítanak arra, hogy az üzemi baleset nemcsak egészségvédelmi kérdés, hanem termelési kérdés is. Egy-egy baleset nemcsak egyéni tragédiát jelent, de súlyos kárt jelent a közösségnek is. A balesetet szenvedett munkás kiesik a termelésből, az elvesztett munkaórák, a baleset következtében tönkrement, vagy leállt gépek, elpusztult nyersanyag együttesen súlyos veszteséget jelent népgazdaságunknak. A kiesett munkanapok 1950-ben több mint 1 milliárd forintos veszteséget okoztak. A balesetelhárításnak tehát komoly szerepe van a munkaerőgazdálkodásban; a munkaerőtartalékok mozgosításának egyik forrása. A elmondottakból következik, hogy a helyesen dolgozó baleseti statisztikára komoly szerep jut a tervteljesítésért folyó küzdelemben. Az üzemi balesetek következtében elvesztett munkaórák száma visszatükröződik az egyes üzemek és iparágak tervteljesítésében is. A tatabányai szénbányák baleset következtében elvesztett műszakjai alatt 1950-ben 30 000 tonna szenet lehetett volna kifejteni. A Láng gépgyár elvesztett munkaórái 2 lokomobil, 3 darugőzgép, 1 kompresszor és 1 Diesel-motor gyártási idejének felelnek meg. A Magyar Waggon és Gépgyár egy teljes vasúti szerelvényt, 42 forgószámolyos korszerű teherkocsit gyárthatott volna a kiesett munkaórák alatt.

*

Az üzemi baleseti statisztikával kapcsolatban tisztáznunk kell, hogy mit értünk az üzemi baleset fogalma alatt. Üzemi balesetnek azt a sérülést tekintjük, amely a dolgozót a termelésben folytatott munkával kapcsolatban éri. Nyilvánvaló azonban, hogy feleslegesen túlméretezett adminisztrációt jelentene minden kis karcolásnak, vagy jelentéktelen horzsolásnak nyilvántartásba vétele, bejelentése. Ezért csak azokat a sérüléseket kell nyilvántartásba venni, amelyek legalább egynapos munkakieséssel járnak. A balesetelhárítás munkájához elegendő anyagot szolgáltat a három napon túli keresőkép telenséget okozó sérülések tanulmányozása. Ezért bejelentési kötelezettség csak ezekre vonatkozóan áll fenn, statisztikai szempontból csak ezeket tekintjük baleseteknek.

A baleseti statisztika legfontosabb mutatószáma a balesetgyakorisági arányszám. Leggyakrabban használatos formája az 1000 munkásra eső balesetek, ill. a 10 000 munkásra eső halálos balesetek száma. Kiszámításánál azoknak a dolgozóknak a létszámát kell alapul venni, akik az adott időszakban ténylegesen ki voltak téve a baleseti veszélyeknek. Nem számítjuk ide tehát egyrészt az adminisztratív dolgozókat, másrészt a szabadságon vagy betegállományban lévő dolgozókat sem; vagyis nem az állományi, hanem az átlagos dolgozólétszám (adminisztratív alkalmazottak nélkül) az,

amely a tényleges balesetgyakorisági arányszám kiszámításánál alapul szolgálhat. Az adminisztratív dolgozóknak a létszámba való beszámítása vagy az állományi létszám alapul vétele esetén a ténylegesnél alacsonyabb, megállamisított, reális tartalmától megfosztott arányszámot kapunk. Az összes baleseteknek 0,6%-e történik tisztviselőkkel, ugyanakkor létszámuk az összes dolgozóknak 15—20 százalékát teszi ki. Az ilyen létszámokkal való számolás alkalmas a helyzet megszüpítésére, éppen azért a kapitalista baleseti statisztikának egyik általánosan használt hamisító módszere.

A balesetek száma — különösen egyes iparcsoportokban: építő-, építőanyagipar és élelmezési ipar — szezonális hullámzást mutat, ezért az egyes időszakok (hó, negyedév) összehasonlításánál nemcsak a megelőző időszak, hanem az előző év azonos időszakának adatait is figyelembe kell venni. A hónapok összehasonlításánál tekintettel kell lennünk arra, hogy az egyes hónapokban a munkanapok száma eltérő; a baleseti arányszámot ennek megfelelően korrigálni kell.

A gyakorisági arányszám rámutat az egyes iparcsoportok baleseteinek gyakoribb vagy ritkébb előfordulásaira. A bányászatban és a kohászatban általában gyakoribbak a balesetek — a munka jellegénél fogva — mint a nyomdaiparban vagy a finommechanikában, vagy a textiliparban. Nyilvánvaló tehát, hogy összehasonlítani csak azonos iparcsoportba tartozó vállalatokat lehet; teljesen ferde képet kapnánk, ha egy kohóvállalat baleseteinek gyakoriságát egy textilüzemhez hasonlítanánk. A Ganz Vagongyár újonnan épített szerelóműhelyeinek, a Ganz Villanygyár korszerűen felszerelt munkahelyeinek alacsony balesetgyakorisága bizonyítja azonban, hogy a kapitalizmusban „veszélyesnek” minősített üzemekben is meg lehet valósítani a biztonságos munka előfeltételeit. Újonnan épített, modernül felszerelt nehézipari üzemrészeink közül soknak alacsonyabb a balesetgyakorisága, mint az elavult, kapitalista korszakból ránkmaradt textilüzemeké. A helyes csoportosítás nélkülözhetetlen előfeltétele az adatok elemzésének. De még azonos iparcsoporthoz tartozó üzemek összehasonlításánál is figyelembe kell venni a gépi felszerelés, a technikai fejlettség színvonalának eltéréseit, a más-más gyártási folyamatok veszélyességének különbségeit. Lényegesen kedvezőbb a baleseti helyzet a felszabadulás óta épült üzemekben, műhelyekben, ahol a biztonságos és egészséges munkafeltételek kialakítását már az üzem, műhely felépítésénél szem előtt tartották. A Rákosi Művek kerékpárüzemének és szerszámgyárának tágas műhelyei, teljesen burkolt munkagépei, a Hazai Fésűsfonó világos, széles közlekedő utakkal ellátott munkahelyei a baleseti veszélyek lényeges csökkentését jelentik a kapitalizmusból ránkmaradt sötét, túlszűfolt üzemekkel, védőfelszerelés nélküli gépi berendezéssel szemben.

Az egyes iparcsoportok különböző baleseti gyakorisága következtében az egyes országok, területi egységek vagy egymástól távol eső időszakok baleseti statisztikája csak úgy hasonlítható össze, ha az iparcsoportok elé ő arányát, az ipar struktúrájának a két időszak között beállt változását is figyelembe vesszük (pl. a nehézipar munkáslétszámának növekedését). A változás zavaró hatásának kiküszöbölésére a standard számítást használjuk, amelynek alkalmazásával megtudjuk, hogy az egyes iparcsoportok munkáslétszámának növekedésétől, ill. csökkenésétől függetlenül az egész ipar balesetgyakorisága miként alakult. Vagyis miként alakult volna a bal-

esetek száma, amennyiben a munkások száma és iparcsoportonkénti megoszlása nem változik.

A baleseti statisztika másik jelentős mutatószáma a balesetek súlyosságának mérőszáma (a balesetek okozta betegségi napok száma elosztva a balesetek számával). 1950-ben 1 balesetre átlagosan 21 betegségi nap jutott, ami magasabb, mint a leggyakoribb betegségek időtartama. A baleseteknek 60%-a 15 napon belül gyógyuló sérülést okoz, egyhatoda viszont 1 hónapon túl gyógyuló. A baleseti betegségi napok az összes betegségi napoknak 15%-át teszik ki, vagyis a táppénzes munkakieséseknek csaknem egyhatoda balesetből kifolyólag történik.

A balesetek száma a munkanap órái szerint bizonyos hullámzást mutat: az első 4 órában egyenletesen emelkedik és a 4. órában eléri a maximumot. Utána egész meredeken csökken és a munkaidő hátralévő részében többé kevésbé egyszinten mozog. A negyedik órában következik be a fiziológiai holtpon, amelyen ha a szervezet túljut, újból tökéletesen alkalmazkodik a munkakörülményekhez. A Szovjetunión üzemekben ebben az időpontban pár perces pihenőt tartanak, amely után a dolgozó felfrissülve, nagyobb figyelemmel tudja folytatni munkáját.

A baleseti statisztika kimutatja, hogy hol, minek következtében, milyen munkafolyamatok közben történnek a balesetek. Az egyes baleseti források veszélyességét a baleseteknek a balesetet okozó körülmények szerinti csoportosítása világítja meg.

Erő- és munkagépek	Emelőgépek	Tűzveszélyes és robbanó anyag	Tárgyak omlása	Személyek esése	Rakodáshordás	Járművek, csillék	Kézi-szerszám	Egyéb	Összes
18,6	2,7	5,6	16,8	11,5	10,2	14,8	7,3	12,5	100,0

A fenti kimutatás rávilágít arra, hogy a sérülések legnagyobb része nem a gépesített munkafolyamatokra esik és így a termelés gépesítése fontos szerepet játszik a sérülések csökkentésében.

A baleseteknek csaknem 40%-át az üzem belüli rendetlenség, túlszűfolttság, a munkahelyek szervezetlensége okozza. Például az Acélöntő és Csőgyár balesetgyakoróságát főként az öntödékben uralkodó rendetlenség, a rossz védőruházat következtében. Az Ózdi Kohászati Üzemeknél a közlekedési utakat anyagtárolással torlaszolják el és ez okoz baleseteket. A MÁVAG Kohászati Üzemeknél nem tartják be a darupálya szabadonhagyására vonatkozó rendelkezéseket. Ezek a balesetek a munkahelyek jobb megszervezésével minden különösebb költség és befektetés nélkül kiküszöbölhetők (Vorosin-mozgalom).

Az egészséges munkahelyek megteremtését akadályozza, hogy a Szellőzőművek a megrendelt elszívóberendezéseket nem szállítja idejében le. Például a Hungária Vegyiművek csontórló üzemében a dolgozók poros, rossz levegőjű műhelyekben kénytelenek dolgozni, szellőzőberendezések hiánya következtében.

A bányászatban minden harmadik balesetet csille okoz a csillepályák szűk kiterői és a szétbontott ácsolatoknak a pályatesten való szétdobása következtében. Az építőipar műszaki vezetői közül sokan még az építőipar jellegéhez tartozónak tekintik az építkezéseknél tapasztalható rendetlenséget. A bontási és építőanyagok, a szöges deszkák szétdobálása hosszú munkakiesséssel járó baleseteket okoz. (Az építőipar baleseteinek 10%-át kiálló szögek okozzák.) A Dunamenti Magasépítő V-nál az építkezés vezetősege felismerte ezeknek a baleseti forrásoknak a veszélyességét, és azokat a munkavállalókat, akiket betegségből visszatérve állványozási munkára még nem lehetett beosztani, a deszkák szögelenítésével, a rendetlenség megszüntetésével bízták meg. Ugyancsak a Dunamenti Magasépítő Vállalatnál a betonkeverési munkálatok elvégzéséhez központi betonkeverőgépet állítottak be, ami kiküszöbölte a keverőgépeknél oly gyakran előfordult baleseteket.

A szocialista baleseti statisztika nem titkolja el a még meglévő hibákat. A tőkés rendszernek ezt a súlyos örökségét még nem tudtuk teljesen felszámolni, de a hibák felfedése egyúttal lehetőséget ad azok kiküszöbölésére, konkrét balesetelhárítási intézkedések alapjául szolgál, pl. a sok balesetet okozó gépek védőfelszereléssel való ellátása, a veszélyes munkafolyamatok észszerűsítése, a legveszélyesebb tényezők kiiktatása, megelőző óvintézkedések alkalmazása stb. A statisztika hívta fel a figyelmet az operatív szerveknek az elmúlt év nyarán az építőiparban és a vasiparban gyakran előfordult áramütéses balesetekre. Az ennek alapján hozott megelőző intézkedések eredményre vezettek. A statisztikai adatok alapján a Vasas Szakszervezet darukonferenciát tartott, amelyen jelentős határozatokat hoztak a daruk által okozott balesetek megelőzésére. A szakszervezetek és minisztériumok figyelemmel kísérik az üzemek baleseteinek mozgását és azokban az üzemekben, ahol feltűnő emelkedés tapasztalható vagy aránytalanul magas a balesetek száma, komplex vizsgálatot tartanak a balesetek körülményeire, a munkavédelmi helyzetre vonatkozóan. A vizsgálatok eredményeképpen a balesetelhárítás számára értékes, felhasználható tapasztalatok szűrhetők le.

Ahhoz, hogy a statisztika valóban operatív legyen és a balesetelhárítás munkáját elősegítse szükséges, hogy ne egy felsőbb szerv monopóliuma legyen, hanem az operatív szervek foglalkozzanak vele és munkájukban felhasználják. Ezt célozta a baleseti statisztikának 1951 második felében az operatív szervekhez (minisztériumok munkaügyi osztálya) történt decentralizálása. A baleseti statisztika további feladata, hogy a statisztikai munkát az üzemekig decentralizálja; az üzemek maguk vezessenek operatív célra használható statisztikát és használják ezt fel a balesetelhárítás munkájában. A vállalat vezetője, a főmérnök és az üzemorvos tanulmányozzák a statisztikát, vizsgálják ki az általa feltárt hiányosságokat és tegyenek intézkedéseket ezeknek kiküszöbölésére. Ezen keresztül hozzájárulnak a dolgozók egészségvédelméhez és a terv teljesítéséhez.

Külkereskedelmi vállalataink statisztikai csoportjainak munkája a decentralizáció után

Külkereskedelmi statisztikánk decentralizálása — a vonatkozó N. T. határozat értelmében — az 1950. év folyamán kezdődött meg, amikor is a külkereskedelmi áruforgalom számbavételére szolgáló statisztikai bizonylatok feldolgozásának munkáját a Központi Statisztikai Hivatal külkereskedelmi osztályától a Külkereskedelmi Minisztérium statisztikai osztálya vette át.

Ez a decentralizálási folyamat újabb állomáshoz érkezett ez év november 1-én, amikor a Külkereskedelmi Minisztérium statisztikai osztályán folyó munkák egy részét — köztük a bizonylatok feldolgozását — a vállalatok vették át.

A most történt decentralizációs intézkedések eredményeit az alábbiakban sorolhatjuk fel:

1. A vállalati statisztikai munka *pon-
tosabb* lesz. Az a tény, hogy a bizonylatok feldolgozása a decentralizáció következtében a helyszínen, a vállalatnál történik, elősegíti, hogy az egyes szállítások és kötések besorolása külkereskedelmi nyilvántartásunk rendszerébe a valóság-
nak megfelelően történjék, vagyis, hogy minden kötés és szállítás oda kerüljön, ahova való. Ezt biztosítja az is, hogy a vállalatoknál a statisztikai munkát a decentralizáció óta *önálló statisztikai csoportok* végzik. Így most a statisztikai csoportok dolgozói — szemben a mult-
beli helyzettel — kizárólag statisztikai munkával foglalkoznak és ez lehetővé teszi, hogy minden egyes bizonylatot a legnagyobb figyelemmel dolgozva fel pontosan meghatározzák a vizsgált jelen-
ség — jelen esetben a bizonylat által jelzett árumozgás — helyét külkereskedelmi nyilvántartásunk rendszerében,

(pl. hogy melyik országba, melyik azzal megkötött államközi szerződésben és annak melyik kontingensére történt a szállítás, vagy hogy egy áru mely tervcikkszám alá tartozik stb.)

2. A statisztikai munka a vállalatnál *gyorsabb* lett. A vámhivatalok — amelyek által láttamozott okmányok szolgálnak bizonylatul — ezeket a bizonylatokat most közvetlenül küldik meg a külkereskedelmi vállalatoknak, míg eddig azok a Külkereskedelmi Minisztérium statisztikai osztályán át, kerülő úton jutottak csak oda. Ez kb. 2—3 *napos időmegtakarítást* jelent. Így a bizonylatok alapján történő hőközbéni, operatív jellegű vállalaton belüli adatszolgáltatás jelentősen meggyorsítható.

A statisztikai csoportok fent említett önállósága ezen a téren is előnyös változást hozott, mert biztosítja, hogy a vállalathoz érkező bizonylatok *minden késelem nélkül* feldolgozásra kerüljenek.

Azt, hogy a bizonylatok feldolgozása után a többi műveletek is a legrövidebb időn belül és az emberi munkát szükségképpen kísérő hibák kiküszöbölésével történjenek, biztosítja a csoportosítás és összesítés munkájának *gépi úton* való végzése. A vállalatok ugyanis az általuk feldolgozóra elkészített bizonylatokat a Külkereskedelmi Minisztérium Statisztikai Osztályára küldik be, ahol azokból a legkülönbözőbb szempontok szerint csoportosított kimutatások a korszerű gépi feldolgozást jellemző munka- és időmegtakarítással készülnek el, s állnak mind a vállalatok, mind pedig — a népgazdasági szempontoknak megfelelő átcsoportosí-

tás után — külkereskedelmi kormányzatunk rendelkezésére.

A decentralizáció tehát a *helyszíni felvétel* előnyeit összekapcsolta a *gépi összesítés és csoportosítás* előnyeivel.

3. A decentralizáció teljes mértékben megvalósítja külkereskedelmi statisztikánk *egyértelműségét*. Biztosítja ugyanis annak a N. T. határozatnak maradéktalan megvalósítását, hogy a külkereskedelemben csak a határt átlépett, illetve importnál: elvált árú számolható el a tervteljesítésben. Azzal, hogy a vállalatok statisztikai csoportjai ezután — ennek a határozatnak megfelelően, — kizárólag a bizonylatok alapján tartják számon a vállalatok forgalmát, megszűnik külkereskedelmi vállalatainknál az „intern“ és „extern“ tervteljesítési jelentések kettőssége, amely annyi félreértésre és zavarra adott okot.

4. A decentralizáció következtében biztosítva van a vállalati statisztikai munka *tárgyilagossága*, pártatlansága. Az intézkedés minden külkereskedelmi vállalatnál független, csak a vezérigazgatónak alárendelt statisztikai egységeket létesített és azok számára megfelelő létszámot is biztosított. Említettük már fentebb, milyen hatása van ennek a statisztikai munka pontosságára és gyorsaságára. De ezen túlmenően az önálló statisztikai csoportok megalakulásának egyéb jelentősége is van, amennyiben ez az intézkedés az üzemszervezés síkján is megvalósítja azt az elvet, amit a statisztikában bizonylati elvnek nevezünk s amely elv a statisztikai munkának tényekre való támaszkodását s ezzel annak tárgyilagosságát helyezi előtérbe.

Miért tehetik az önálló statisztikai csoportok tárgyilagossabbá külkereskedelmi statisztikánkat?

Ismeretes tény volt az elmúlt időszak során, hogy ahányszor külkereskedelmi kormányzatunk a vállalatoktól kért adatokat, ezek többnyire a vállalatok tervteljesítését kedvezőbbnek mutatták, mint a hivatalos bizonylatokon alapuló adatok. Következett ez abból, hogy a vállalatok, amikor maguknak kellett tervteljesítésükről beszámolni, saját előnyükre értelmezték az adatokat,

amelyeknél erre mód volt. (Pl. tervteljesítésükbe bevették olyan export-szállítmányokat, amelyeket már átadtak a szállítmányozónak, a határon azonban még nem mentek ki s így az említett N. T. határozat értelmében nem számíthatók még teljesítésnek.)

A független statisztikai csoportok megalakulása — amennyiben ezek valóban megfelelően értelmezik hivatásukat — módot nyújt arra, hogy ezek, függetlenül a vállalat esetleges érdekeitől, objektív, szigorúan a bizonylatokon alapuló adatokat szolgáltatssanak saját vállalatuk munkájáról. Nyilvánvaló volt ugyanis, hogy ha magának a vállalatnak egyik szervére bizzuk a vállalat munkájának statisztikai megfigyelését, ennek a szervnek a vállalaton belül szervezettelileg olyan független helyzetet kell biztosítani, amely lehetővé teszi számára az az objektív adatszolgáltatást akkor is, ha ezek az objektív adatok esetleg kellemetlenek a vállalat számára.

5. A statisztikai csoportok megalakulása lehetővé teszi, hogy a csoportok foglalkozzanak a bizonylatok feldolgozása útján nyert adatoknak a viszonyszámok és a *statisztika egyéb analitikus eszközei útján való elemzésével* és ilymódon egyre szélesebb területen támasszák alá a vállalat tevékenységét statisztikai adatokkal.

A decentralizáció után a vállalatoknál folyó statisztikai munka tengelyében két feladat áll:

a) nyilvántartani a vállalat ú. n. „nyitott kötésállományát“,

b) megállapítani a vállalat áruforgalmát az adott időszakban.

Ad a): A nyitott kötésállomány külön csoportosított nyilvántartása választ ad arra: hogyan van a külkereskedelmi vállalat tervteljesítése kötésekkel előre biztosítva. Így feltárja, milyen területen kell a vállalatnak tevékenységét fokoznia ahhoz, hogy a tervteljesítés előfeltételeit megteremtse. Ugyanakkor a gépi feldolgozás lehetővé teszi, hogy a vállalati adatoknak népgazdasági szempontok alapján való átcsoportosításával ugyanezekre a kérdésekre

külkeredelmi kormányzatunk is válszt kapjon.

Ad b): Az áruforgalom nyilvántartása megmutatja, hogyan teljesítette az adott időszakban a vállalat a tervét. A vállalati adatok megfelelően csoportosított összesítései pedig lehetővé teszik áruforgalmunk dinamikájának, viszonylatok vagy árunemek szerinti struktúrájának stb. népgazdasági szempontok szerinti vizsgálatát.

Nem kívánjuk most végigtárgyalni azokat a tényezőket, amelyek a fenti két főfeladat megvalósításához szükségesek. Mint döntő kérdéseket ki kell azonban emelnünk az *áruosztályokkal való szoros kapcsolatot és az ellenőrzés kérdését*.

Statisztikai csoportjaink csak úgy tudják betölteni hivatásukat, ha az áruosztályokkal való szoros kapcsolat következtében *azonnal* értesülnek minden eseményről, amely statisztikai megfigyelés tárgya. Ugyanakkor megfelelő *ellenőrzést* kell alkalmazni, hogy a vállalati áruosztályok az éppen a fenti célt szolgáló adatszolgáltatási kötelezettségüknek kellőképpen eleget tesznek-e?

Annak bemutatására, hogyan érvényesül ez a két elv a gyakorlatban, vizsgáljunk meg egy részletkérdést, ami eddig is sok fejtörést okozott már; — ez pedig a statisztikai csoportok által kimutatott „nyitott kötésállomány” *realitásának* kérdése.

Míg a lebonnyolított áruforgalomról tanúskodó bizonylatokat a vállalat statisztikai csoportja a vámhivataloktól kapja meg, addig a kötések tekintetében a vállalati áruosztályok adatszolgáltatására van utalva. A vállalati áruosztályok a kötés adatait annak megkötésekor az e célra rendszeresített nyomtatványon jelentik a statisztikai csoportnak, amely ennek alapján azt nyilvántartásba veszi. A már megkötött kötések feltételei azonban később megváltozhatnak. (Pld. a kötés szállítási határideje, értéke, stb.) A kötés feltételeinek megváltozását az áruosztály köteles jelenteni a statisztikai csoportnak egy ugyancsak külön e célra rendszeresített nyomtatványon. Hiba, hogy a vállalatok áruosztályai ezeket a vál-

tozásoknak a bejelentését gyakran elmulasztják, de még nagyobb hiba, hogy ennek a mulasztásnak mindeddig semmi következménye nem volt.

Ennek a mulasztásnak a jelentőségét nyomban komolyabban látjuk, ha végiggondoljuk, hogy a kötésállományra vonatkozó kimutatások ezeknek a változásjelentéseknek elmulasztása következtében többé nem a valóságos helyzetet mutatják. Pl. egy exportkötés eredeti lejáratá januárban volt, de ezt az áruosztály a vevővel való levelezés alapján márciusra módosítja; ugyanakkor azonban nem közli ezt a változást a statisztikai csoporttal. Mik ennek a kihatásai? A statisztikai csoport változatlanul januárban mutatja ki a kötés lejáratát, a vállalatvezetőség ennek megfelelően intézkedik, és a várt kiszállítás mégsem következik be a megfelelő időpontban. Ha végiggondoljuk, hogy ilyenkor természetesen a várt devizabefolyás sem történik meg, és még továbbmenve az export devizabefolyás és az import-lehetőség közötti szoros összefüggésre gondolunk, látjuk, hogy olyan kérdésről van szó, amelynek elhanyagolása jelentősen megnehezíti mind a vállalati, mind a népgazdasági sikon folyó tervezést.

Az, hogy az áruosztályok szolgáltatják-e pontosan a változásjelentéseket, vagy sem, fegyelem kérdése. Az áruosztályokat ezen a téren *adatszolgáltatási kötelezettség* terheli, ennek a kötelezettségnek a teljesítését *ellenőrizni* kell. Ez az ellenőrzés a statisztikai csoport hatáskörében nehezen valósítható meg. Ha azonban a statisztikai csoport ezt illetően megfelelő együttműködést épít ki a vállalati ellenőrzési osztállyal, akkor a kérdés nehézség nélkül megoldható — amint ez egyik külkereskedelmi vállalatunknál meg is valósult.

A Külkereskedelmi Minisztérium által a vállalati statisztikai csoportok részére kiadott ügyrend nyitvahagyja a statisztikai csoport által *vállalaton belül* végzett adatszolgáltatási tevékenység kérdését, amelynek rendszere vállalatonként — a helyi adottságtól függően — különbözik. Ezen a téren

a statisztikai csoportokra két feladat hárul:

a) felülvizsgálni és megtisztítani a jelenlegi vállalaton belüli adatszolgáltatást,

b) azt minél szélesebb körre kiterjeszteni és operatív jellegűvé tenni.

Ad a): A kontárstatisztika és a kettős adatszolgáltatás elleni harcot a vállalatokon belül is folytatni kell! A statisztikai csoportoknak ügyelniük kell arra is, hogy a vállalaton belüli statisztikai adatszolgáltatás ezentúl nagyobb szakszerűséggel történjék, mint eddig. Egyik vállalatunknál pl. a tervosztály naponta közli a vállalatvezetőséggel az aznap történt kötések összegét. Ez az adat semmit sem mond; — a kötésállományt vizsgálni csak egy-egy időpontban lehet, megfelelően csoportosított adatok alapján. A történt kötéseknek minden különösebb tagolás nélküli egymásra halmozása hó közben: minden jelentés nélküli számot ad, amelyet vizsgálni ennek folytán nem-hogy nem érdemes, de nem is lehet. Statisztikai csoportjainknak a meglévő vállalaton belüli adatszolgáltatást úgy kell átszervezniük, hogy a szolgáltatott adatok ne csak külső formájukban hasonlítsanak a statisztikai számokhoz, hanem valóban azok is legyenek.

Ad b): A vállalati szempontból legfontosabb viszonyszámoknak: a tervteljesítési viszonyszámoknak kiszámítását a vállalatoknál nem a statisztikai csoportok végzik, hanem a tervosztályok.

Ezen kívül azonban még számos egyéb viszonyszám és a statisztikai adatok elemzésének egyéb módja akad, amelyeket a statisztikai csoport kidolgozhat. (Pl. a vállalat export- vagy importforgalmának struktúrája viszonylatok szerint, annak fejlődése, stb.) A statisztikai csoport ezeket rendszeresen ismétlődően a vállalatvezetőség rendelkezésére bocsátva, nagy segítséget tud annak nyújtani. Ehhez mindenekelőtt az kell, hogy a statisztikai csoportok gondos vizsgálatot állapítsák meg azokat az elemzési módszereket, sorokat, viszonyszámokat, stb., amelyek az illető vállalat adottságait figyelembe véve a legjobban alkalmasak a vállalatvezetőség munkájának alátámasztására.

Röviden összefoglalva a decentralizáció után külkereskedelmi vállalataink újonnan megalakult statisztikai csoportjainak a következő két, súlyponti feladata van:

1. A jelenlegi ügyrendben meghatározott munkálatoknak maradéktalan elvégzése,

2. A vállalaton belüli adatszolgáltatás területén — amelyet az ügyrend nem szabályoz — öntevékenyen kiszélesíteni a statisztikai munkát a *találékonyság* és a *szakszerűség* jegyében és így megkeresni a módját: miképpen tudja a statisztika még jobban segíteni a vállalatokat a tervteljesítésért folytatott munkájukban.

Dr. Kemenes Egon
„Ferunion” statisztikai csoportja

A termelékenység és gazdaságosság mérése

Munkánk termelékenységének — és gazdaságosságának — állandó növelése a tervfeladatok közül is a legjelentősebb. Lenin a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a következőket írta:

... alapvető feladat, hogy a kapitalizmusnál magasabbrendű társadalmi alakulatot kell létrehozni, vagyis: emelni kell a munka termelékenységét, ezzel kapcsolatban pedig (és e célból) a mun-

kát magasabb színvonalon kell megszervezni¹

Üzemünk lemaradt az éves tervben előírt feladattól, sőt hónapokig nem tudtuk emelni munkánk termelékenységét, túlléptük a beralapot. 1951 elején felsőbb intézkedésre más üzemnek adtuk át bizonyos elektromos készülékek gyártását, amelyek valamennyi termel-

¹ Lenin: Válogatott művek. II. kötet, Szikra, Budapest, 1949. 378. old.

vényünk közül a legkevésbé munkadíjmentesek, amelyek kevés munka elvégzésével viszonylag magas, változatlan áras értéket jelentettek. Ezenkívül is hónapról-hónapra változik gyártmányaink választéka, ez pedig önmagában — a munka termelékenységének bármilyen változása nélkül is — jelentősen változtatja az 1 munkásra és 100 Ft kifizetett bérré eső teljes termelés értékét.

Az utolsó időkhöz nem láttunk tisztán e téren. Sem magunknak, sem pedig felügyeleti szervünknek nem tudtuk számszerűen kimutatni, vajjon a termelékenységi mutatók változásában — ill. éppen stagnálásában — milyen súlylyal esik latba a gyártmányok összetételének változása és mennyire jó, ill. rossz munkánk.

Egy-egy hónap befejeztével kiszámítottuk, hogy a nagy darabokat feldolgozó, magasfeszültségű távvezeték-szerelvényeket gyártó távvezeték-műhelyben a munka termelékenysége kb. háromszorosa a lakásszerelési cikkeket (foglatat, dugaszoló) előállító szerelőműhelyének, jól ismerjük, hogy halmozatlan termelésünkben nem mutatkozik meg az a többletmunka, amelyet az okoz, hogy vásárolt porcelánfoglatokat helyett mind erősebben rátérünk saját-préselésű bakelitfoglatok gyártására, ami önmagában — a termelés értékének emelkedése nélkül — 15 új munkás beállítását teszi szükségessé, — de teljes, összefüggő megbízható adatokkal nem rendelkezünk.

Könyvviteli és statisztikai dolgozóink együttes munkája segítette e kérdésben. A számvitel különböző ágazataiban dolgozók gyakran nem is ismerik, hogy a másik ágazat milyen adatokkal rendelkezik, vagy legalább is nem foglalkoznak azok felhasználásával. Nálunk is az volt a helyzet, amíg nem változtatunk.

A bérfelosztó csoport költségviselőként felosztja havonta a kifizetett produktív béreket. Így tehát cikkenként (két betű két számra) rendelkezésre áll havonta a kifizetett produktív bér, statisztikai osztályunk viszont hasonló csoportosításban kimutatja a termelés változatlanáras értékét. Így havonta ki-

számítható a 100 Ft kifizetett (produktív) bérré eső cikkenkénti készárutertermelés értéke. Ha hosszabb időt — mi pl. 1951 első kilenc hónapját — vesszük tekintetbe, úgy általában elhanyagolható az a körülmény, hogy a kifizetett bért nemcsak készáru, hanem befejezetlen termékek termelésére is fordítjuk. Üzemünkben a tapasztalat szerint amúgy sem jelentős a befejezetlen termékek állományváltozása.

A termelés és bérfelosztás adataiból tehát a következő táblát szerkesztettük. (Lásd az 1. sz. táblát.)

Táblánk a termelési és béradatokat 1000 Ft-ban, a 100 Ft kifizetett bérré eső termelést Ft-ban tünteti fel. A nagyobb áttekinthetőség kedvéért nem szerepeltetjük valamennyi cikkünket, a hónapokból is csak néhányat tüntettünk fel. természetesen sehol nem szerepeltetjük üzemünk tényleges adatait.

A termelési és bérfelhasználási adatok táblázatos összeállítása világosan mutatja a következőket:

a) termelési választéka, az egyes cikkek részesedése a havi termelésben erősen változik. Így pl. a kisfeszültségű motorvédők részaránya a havi termelésben (itt is csak a táblázat négy hónapját szerepeltetve):

22.19, 17.28, 13.83, 13.75, ill. a kilenc hónap átlagában: 17.27%.

Még nagyobb eltérések adódnak a magasfeszültségű távvezeték-szerelvényeknek, amelyeket az év elején még nem gyártottunk:

—, —, 21.27; 15.62; ill. átlagosan: 15.20%.

b) Cikkeink bérhányada, ill. a 100 Ft kifizetett bérré eső termelési érték az egyes cikkeknel igen erősen eltér egymástól. A kilenchnapos átlag az egyes cikkeknel rendre a következő:

7758, 1251, 2251, 3640, 252; ill. az egész árútermelésre: 2174 Ft.

c) Kiténik végül, hogy üzemünkben e vizsgálatoknál nem szükséges nagyobb mélységig (két betű négy szám, cikkelem) lemenni, mert az egyes hónapok gazdaságossági mutatói ugyanannál a cikknél nem mutatnak egymástól számottevő eltérést. A számok pl. a kisfe-

Időpont:	FC 05 kifesz. motorvédők			FF 01 lakszer. cikkek			FF 02 ip. szer. cikkk.			FF 06 magfesz. távvezeték			CN szerszám beruházás			Összesen		
	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér
1951 január	870	11,6	7520	320	31,3	1024	500	20,7	2417	—	—	—	30	18,3	164	3920	170,1	2304
február	700	9,5	7386	350	31,5	1110	510	22,8	2234	—	—	—	30	20,0	150	4050	190,5	2126
.....																		
.....																		
augusztus	650	8,3	7790	470	41,8	1195	720	35,6	2020	1000	33,1	3025	52	22,1	235	4700	226,4	2076
szeptember	660	8,3	7910	500	35,9	1311	740	30,9	2391	750	21,6	3475	60	22,5	267	4800	219,6	2186
Januártól szeptemberig	6562	84,6	7758	3633	290,4	1251	5738	254,9	2251	5776	158,7	3640	646	256,3	252	38 000	1747,9	2174
Az ártermelés %-ában	17,27			9,56			15,10			15,20			1,70			100,00		

Időpont	FC 05 kifesz. motorvédők			FF 01 lakszer. cikkek			FF 02 ip. szer. cikkk.			FF 06 magfesz. távvezeték			CN szerszám beruházás			Összesen		
	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér	termelés	bér	term./ 100 Ft bér
1951 január	677	9,0	7520	375	36,6	1024	592	24,5	2417	595	16,3	3640	67	40,9	164	3920	186,5	2162
február	699	9,5	7386	387	34,9	1110	612	27,4	2234	616	16,9	3640	69	46,0	150	4050	196,0	2066
.....																		
.....																		
augusztus	812	10,4	7790	449	37,6	1195	710	35,1	2020	714	23,6	3025	80	34,0	235	4700	211,7	2220
szeptember	829	10,5	7910	459	35,0	1311	725	30,3	2391	730	21,0	3475	82	30,7	267	4800	209,6	2290
Januártól szeptemberig	6562	83,1	7900	3633	297,7	1220	5738	248,4	2310	5776	152,4	3790	646	239,3	270	38 000	1735,1	2190

szültségű motorvédőknél havonta a következőképpen alakulnak:

7520, 7386, 7790, 7910, ill. a kilenc hónap átlaga: 7758 Ft. Vagy szemléletében az átlag százalékában kifejezve:

97, 95, 100, 102%.

(Ha egyes cikkeknel a mutató időben jelentős változásokat mutat, akkor ki kell vizsgálni, hogy ez a cikken belüli választék hullámszásából, vagy a munkatermelékenység tényleges változásaiból adódik. Előző esetben a bér- és termelési adatokat e cikknél cikkelemekre bontva kell gyűjteni és táblázatba foglalni. Ez azonban az elemzés módszerén mit sem változtat.)

Üzemünkben ezeidig nem gyűjtötte a bérfelosztás a munkaidőket is költségviselőnként (cikkenként), így egész vizsgálódásunkat a bérekre kell alapoznunk.

Fenti megállapítások azt mutatják, hogy munkánk termelékenységének (és gazdaságosságának) valóságos alakulásáról havi termelékenységi és gazdaságossági mutatószámaink nem adnak helyes képet, mert termelésünk összetétele havonta erősen változik.

A feladat világos: ki kell szűrniünk a termelés összetételének havi változásait. Ezt pedig úgy érjük el, ha a vizsgált időszak minden egyes hónapjának termelését a kilenc havi átlagra dolgozzuk át. A kifizetésű motorvédők pl. így minden hónapban az ártermelés 17,27 %-ában fognak szerepelni. (Lásd a 2. sz. táblát.)

Az így átalakított összetételű termelés havi berráfordításait a cikkenkénti havi tényleges gazdaságossági mutató (100 Ft bérré eső termelési érték) változatlan fenntartásával számítjuk ki. Feltételezhető ugyanis, hogy a cikkenkénti termelés havi feltételezett változása nem változtatná meg a cikkenkénti termelés gazdaságosságát.

Az így adódó cikkenkénti berráfordítások havi (tehát vízszintes irányú) összegezése, majd az egész ártermeléssel való arányba állítása, mutatja a havonként változatlan összetételű termelés havi gazdaságosságát.

Míg az 1. sz. tábla szerint a munka gazdaságossága üzemünkben január óta romlott:

január	100%
február	92%
augusztus	90%
szeptember	95%

a 2. sz. tábla megmutatja, hogy változatlan összetételű termelés mellett a számok másképpen alakulnak:

január	100%
február	98%
augusztus	106%
szeptember	109%

Ezek a számok mutatják, hogy a megtett intézkedések, a munka jobb szervezése, dolgozóink fokozódó versenyelendülete javítottak a munkán. De ugyanezek a számok azt is mutatják, hogy a reánk rótt feladatot csak részben teljesítettük, szétromboltak egy káros illuziót, amellyel magunkkal és felesleges szerveinkkel azt akartuk elhítenni, hogy feladatunkat „tulajdonképpen” teljesítettük és ezt csak a termelés összetételének változása fedte el. Most végre tisztán látunk.

2. sz. táblánk adatait e globális eredményen kívül alapos elemzésnek kell még alávetni, főképpen azoknál a cikkeknel, ahol nem, vagy nem egyenesen mutatkozik fejlődés. Új adatainkat gondosan hasznosítani fogjuk a jövőben a termelési munkaügyi és önköltségi tervek elkészítésében.

Ez az elemzési módszer változatlan formában nem alkalmazható minden üzemben. Hosszú ciklusú termelésben ártermelés helyett okvetlenül a teljes termelés adatait kell felhasználni. Világosabb a kép, ha bér adatok helyett munkaidő felhasználással számolhatunk. Adataink csak a produktív béreket tartalmazták és így nem adnak számot a produktív és improduktív (rezi-) bérek arányának változásáról. Módszerünk való arányba állítása, mutatja a havonként a termelés legfontosabb mutatószámainak értékét jelentősen növeli.

Svéd András

Elektromos Készülékek és
Anyagok Gyára statisztikusa

SZERKESZTŐSÉGI MEGJEGYZÉS:

Svéd elvtárs cikkét vita-cikknek szántuk. Egyetértünk azzal, hogy egy vállalaton belül helyes a termelékenységi, vagy gazdaságossági mutatókat, változatlan állományú indexszel (tehát a profilváltozás kiküszöbölésével) is kiszámítani. Svéd elvtárs számítási módja azonban helytelen, az általa számított index elvesztette közgazdasági értelmét. A helyes számítási mód nyilvánvalóan az lett volna, ha 100 Ft bérré eső termelési érték indexsorát az egyes cikkeknel számította volna ki

tehát az 1. táblánál pl. $\frac{7.910 \times 100}{7.520}$ az FC 05 indexe, stb.) és az így nyert

egyéni indexeket kellett volna az utolsó időszakban (tehát pl. a megadott példában szeptemberben) ténylegesen termelt mennyiségekkel súlyolnia. Egyébként ez a változatlan állományú index (mérlegelt átlagindex) szokásos formája és ennek van közgazdasági értelme. (Lásd D. V. Szavinszkij: Az iparstatisztika tankönyve, Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1951, 172. old.)

A Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztályának lapja, az

IPARSTATISZTIKAI ÉRTESÍTŐ

az iparstatisztika gyakorlati és időszerű elméleti kérdéseivel foglalkozik, kapcsolatot képez az üzemi statisztikusok és a Központi Statisztikai Hivatal között, az iparstatistikusok mindennapi munkájának segítőtársa.

Megjelenik minden hónap végén

Előfizetési ára egy évre 24 Ft, félévre 12 Ft.

Egyes szám ára: 2 Ft.

Megrendelhető a Statisztikai Kiadó Vállalatnál (Budapest, II, Keleti Károly-u. 5/7. I. 1. Tel.: 350—126, 130-as mellék)

NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

Öt éves terv

1951 november 2-án törvényerőre emelkedett a Német Demokratikus Köztársaság öt éves terve (1951—1955). Az öt éves tervet az 1950-ben benyújtott tervezet alapján dolgozták ki. Az öt éves terv célkitűzései általában magasabbak, mint az eredeti tervezeté, mivel az öt éves terv alapját az 1950. év tervteljesítési eredményei képezik, a tervezetet pedig az 1950. évi tervelőirányzat alapján állították össze. Az öt éves terv legfontosabb célkitűzései a következők:

IPAR

Az ipari termelés 1955-ben 1950-hez viszonyítva 92,3%-kal növekedik, ezek szerint 1936-hoz képest a termelés 1950-ben több mint kétszeresére emelkedik.

A népi tulajdonban lévő üzemek össztermelését öt év alatt 1950-hez viszonyítva 124,8%-kal kell emelni. 1955-ben a népi tulajdonban lévő ipar részesedése az össztermelésben — 1950. évi változatlan árakon számítva — 81,2% lesz.

A fontosabb iparcikkek termelése 1955-ben

	1955. év az 1950. év %-ában
Barnaszén (millió tonna)	225,2
Brikett (millió tonna)	164,0
Nyersvas (millió tonna)	60,8
Nyersacél (millió tonna)	2,0
Hengerelt acél (millió tonna)	3,1
Kénsav (ezer tonna)	2,2
Foszfors műtrágya (ezer t.)	288,0
Szappan (ezer tonna)	193,0
Benzin (ezer tonna)	450,0
Műselyem (ezer tonna)	140,0
Kőolaj (ezer tonna)	580,0
Kőhásznati és bányászati felszerelések (ezer tonna)	99,3
Fonal (ezer tonna)	290,0
Szövet (millió m ²)	927,0
Hárisonya és zokni (millió pár)	34,5
Kötőtáru (millió db.)	126,8
Bőrtárbeli (millió pár)	148,5
	224,6
	262,0
	525,0
	230,0
	135,8
	226,5
	24,0
	271,0
	156,4
	201,0
	198,3
	226,5
	299,9

MEZŐGAZDASÁG

1955-re 5,126.000 ha-ra emelik az össetvetésterületet. A legfontosabb mezőgazdasági termékek egy ha-ra eső termés-hozama a következőképpen fog alakulni:

A legfontosabb mezőgazdasági növények hektáronkénti átlagos termés-hozama q-ban

Gabona és hüvelyesek	25,0
Olajosnövények	17,0
Cukorrépa	315,0
Burgonya	205,0

Ennek megfelelően emelkedik az együttes termés-hozam.

A legfontosabb mezőgazdasági növények együttes termés-hozama

	1955. év az 1950. év %-ában	1955. év az 1934/38. év %-ában
Gabona és hüvelyesek	125,3	111,1
Olajosnövények és rost-növények	159,7	743,9
Cukorrépa	119,5	127,0
Burgonya	119,0	129,0

A gépállomások számát az öt év alatt 750-re kell emelni. A gépállomások gépállománya ez alatt az idő alatt a következőképpen emelkedik:

	1950	1955
Traktor	10 834	37 500
Traktorek	10 654	38 500
Kultivátor	2 323	12 100
Traktorvontatású vetőgép	820	6 600
Képekötőgép	4 383	10 500
Csőplégép	7 072	8 350

Az állatállomány növekedését az öt éves terv a következőképpen irányozza elő:

Megnevezés	1950	1955	1955. év az 1950. év %-ában
	ezer darab		
Ló	722,9	725,3	100,3
Szaryasmarha	3614,7	4400,0	121,7
Sertés	5704,8	7620,0	133,6
Juh	1085,3	1800,0	165,9

A fejőstehenek évi tejhozama 2,130,5 kg-ról 2.650 kg-ra, azaz 24,4%-kal emelkedik.

KÖZLEKEDÉS

A vasúti és hajózási forgalom áruszállításának emelkedését a következőkben irányozzák elő:

	1955. év az 1950. év %-ában
Vasúti szállítás	173
Belvízi hajózás	156

A tóherkocsifordulót az 1950. évi 3,86 napról 1955-ben 3,0 napra kell csökkenteni. A személyforgalom 1955-ben 1950-hez képest 13%-kal emelkedik.

BERUHÁZÁSOK

Az öt év folyamán a beruházásokra 28,6 milliárd márkát fordítanak. A beruházások a népgazdaság különböző ágaiában a következők:

	millió DM
Ipar	15 372
Közlekedés	2 671
Mezőgazdaság	1 764
Kereskedelem	532
Népművelés	1 423
Közegészségügy	657
Sport	300
Lakásépítés	3 456
Községi gazdálkodás	894

FOGLALKOZTATOTTSÁG, MUNKA-TERMELÉKENYSÉG, MUNKABÉR

Az összes foglalkoztatottak száma 1955-ben 7,1 millió lesz; ez az 1950. évi színvonalhoz viszonyítva 13%-os emelkedést jelent. Az iparban a foglalkoztatottak száma 19%-kal, az építőiparban 32%-kal emelkedik. Öt év alatt összesen 797.400 fővel emelkedik a foglalkoztatottak száma. A népgazdaságban a dolgozó nők százalékaránya 39%-ra emelkedik, a népi tulajdonban lévő iparban pedig 27%-ról 39%-ra.

Az ötéves terv végére a munkatermelékenység az iparban 1950-hez viszonyítva 60%-kal, a népi tulajdonban lévő iparban pedig 58%-kal emelkedik.

A munkatermelékenység emelkedése a népi tulajdonban lévő iparban a következő:

	1955. év az 1950. év %-ában
Az összes iparágak átlaga	172
Kohászat	188
Gépgyártás	183
Vegy. ipar	212

A munkások, tisztviselők, mérnökök és technikusok átlagos bére a népgazdaságban 16,5%-kal, az iparban 20%-kal emelkedik 1950-hez viszonyítva.

A foglalkoztatottak számának növekedése és a munkabérek emelkedése által a munkabérelap 1950-hez viszonyítva 31%-kal emelkedik.

ÖNKÖLTSÉGCSÖKKENTÉS

A népi tulajdonban lévő iparban az önköltségcsökkentés 1950-hez viszonyítva 26,8%-os lesz.

Az egyes iparágakban az előirányzott önköltségcsökkentés a következő:

Ősszipar	26,0
Kohászat	40,7
Gépgyártás	33,4
Vegyipar	30,3
Bányászat	12,9
Textilipar	24,4
Élelmiszeripar	17,2

ÉLETSZÍNVONAL

Az ötéves terv az élelmiszerek és legfontosabb fogyasztási cikkek árának 28%-os csökkenését irányozza elő.

Az egy főre eső élelmiszer- és iparcikkfogyasztás 1955-ben 1950-hez képest a következő lesz:

	1955. év az 1950. év %-ában
Hús- és hentesáru	191
Tej	217
Tojás	368
Zsir	176
Cukor	166
Szövet	230
Bőr cipő	376
Szappan	410

MŰVELŐDÉS

A népművelés fejlesztésére 1950-ben 48%-kal fognak többet költeni, mint 1950-ben. A művelődés fejlesztését szemléltető fontosabb adatok a következők:

	1950	1955
Főiskolai hallgatók száma	26 890	43 600
Dolgozók iskolája hallgatóinak száma	6 693	12 000
A népi főiskolák hallgatóinak száma	305 000	1 000 000
Óvodai férőhelyek száma	337 837	463 000

NYUGAT-NÉMETORSZÁG

Gazdasági helyzet

Németország békés egyesítése helyett a kapitalista megszálló hatalmak a német monopolkapitalizmussal vállalva arra törekednek, hogy Nyugat-Németországot egy új hódító háború felvonulási területévé változtassák.

A megszálló hatalmak már 1946—1950. évek között jelentős mértékben megkönnyítették a stratégiai fontosságú iparágak talpraállítását. A koreai háború kitörése óta ez a folyamat meggyorsult, mivel fokozott ütemben szüntették meg a haditermelést korlátozó intézkedéseket.

Hivatalos adatok szerint 1950 júliusától 1951 júliusáig az ipari termelés 19%-kal emelkedett. Elsősorban azok az iparágak fejlődtek, amelyek az amerikai monopolizáció érdekkörébe tartoznak, és amelyek a fegyverkezés szempontjából különösen fontosak. Így a kőolajipar termelése 1950 júliusától 1951 júliusáig 21%-kal, az elektrotechnikai ipar termelése 52%-kal, a járműipar termelése 20%-kal emelkedett. A Német Gazdaságkutató Intézet megállapítása szerint 404 német vállalat tartozik az amerikai monopolizáció érdekkörébe; az amerikai tőkebefektetések összege 1,4 milliárd márka. Az amerikai tőkebefektetések százalékos megoszlása az egyes gazdasági ágakban a következő:

	%
Kőolajipar	16,8
Elektrotechnikai ipar	13,9
Járműipar	12,5
Gép- és felszerelgyártás	11,8
Élelmiszeri ipar	7,9
Fémmechanika és optika	7,2
Közvetlenanyagok	6,4
Vegyipar	4,4
Egyéb	19,1

Osszesen: 100,0

Forrás: Berichte des deutschen Wirtschaftsinstituts, 1951. 7—8. sz.; 5. old.

Legerősebb az amerikai tőkebehatolás a kőolajfeldolgozó iparban, az elektrotechnikai iparban, a járműiparban és a gépgyártásban. Ez a négy iparág az összes tőkebefektetések 55%-ában részesül.

A nyugatnémet kőolajiparba Rockefellerék 172 millió márkát fektettek be. A Rockefeller-féle Standard Oil of New

Jersey kezében van az Esso A. G., a Német Vacuum Olaj A. G., a Gelsenberg-Benzin A. G. és számos más nagy kőolajfinomító. Rockefellerék embere, Mac Cloy amerikai főbiztos — Adenauer bonni bábkancellár sógora — irányítja az amerikai fináncitőke behatolását a nyugatnémet kőolajiparba.

Az elektrotechnikai iparban az amerikai tőkebefektetések 142 millió márkát tesznek ki. A német AEG-t, Osram-ot és Telefunken-t a General Electric uralja. A Lorenz A. G. és a Mix & Genest az International Telephon & Telegraphe érdekeltsége. Úgy a General Electric, mint az International Telephon & Telegraphe a Morgan-család tulajdona, Mac Cloy „főbiztosnak” ehhez a pénzcsoporthoz is megvan a családi kapcsolata; sógora John Sharman Zinsser, a Morgan-bankház igazgatója.

Az autóiiparba befektetett amerikai tőke 128 millió márka. A General Motors — amely a hírhedt Du Pont-családé — az Opel A. G.-ban, Fordék pedig a Ford Werke A. G.-ban érdekeltek.

Nyersvas- és acéltermelés¹

Megnevezés	1938.	1950.	1950.	1951.
		I. félév	II. félév	I. félév
		h a v i á t l a g		
Nyersvas (millió tonna) ..	1,27	0,72	0,86	0,84
Acél (millió tonna)	1,49	0,95	1,07	1,07

A vas- és acéliparban a nyersanyaghiány következtében a termelés ütemének emelkedése lassabb volt, és a termelés a háborúelőtti színvonalát még nem érte el. Az amerikai háborús gyűjtogatók a potsdami szerződés megszűnésével újjáélesztik a Ruhr bárók, — a Kruppok, Thyssenek, Mannesmannok és Klöcknerrek — hatalmát. Az amerikai monopolizáció a nyugatnémet acélmonopóliumnak évi 13,5 millió tonna acél termelését engedélyezte, ezenkívül a szerszámgépek, króm, alumínium, stb. termelését is feldoldották a megszorítások alól. A koreai

¹ A Monthly Bulletin of Statistics, 1951 szeptember adatai alapján számítva.

háború kitörése óta a nehézipar alapanyagának, a vasnak és acélnak termelése emelkedik, azonban a nyersanyagellátási nehézségek gátolják a termelés teljes kibontakozását.

A polgári fogyasztás céljait szolgáló iparágakban — a hadiiparral ellentétben — a termelés jóval a háborúelőtti színvonal alatt mozog. Így pl. a hadiipar számára fontos fémmegmunkáló gépek termelése az 1936. évi átlagos 9000 t-val szemben 1951 májusában 10 000 t volt. Ezzel szemben a mezőgazdasági gépek termelése az említett időszakban 19 000 tonnáról 16.300 tonnára csökkent. Míg a vegyiparban a hadiipar számára fontos klórkészítmények termelése 1951-ben 1936-hoz viszonyítva 160%-kal, a marónátróné 200%-kal emelkedett, addig a szappangyártás 42.600 tonnáról 18.900 tonnára csökkent.

Bár a textil- és cipőipar nagyarányú angol és amerikai katonai megrendeléseket kapott, a bőripar termelése 1951 első hónapjaiban mégis 24%-kal, a cipőipar termelése pedig 9%-kal maradt a háborúelőtti színvonal mögött. A nyersanyaghiány és a csökkenő polgári fogyasztás következtében 1951 májusstól kezdve a termelés ezekben az iparágakban is visszaesett. A cipőgyártás hónap alatt 19%-kal, a textiltermelés pedig 2%-kal csökkent; azonban még a csökkenő termelés mellett is jelentős árumennyiségek halmozódtak fel, mivel a lakosság vásárlóerejének csökkenése következtében az üzleti élet pang. Pl. a bőrdöngők, kézitáskák utáni kereslet annyira csökkent, hogy sok kis üzemet be kellett zárni.

A KÜLKERESKEDELEM

Nyugat-Németország külkereskedelmének alakulása a koreai háború kitörése óta jelentős strukturális változáson ment keresztül. 1951 első 5 hónapjában 1950 első 5 hónapjához viszonyítva a behozatal 49%-kal, a kivitel 100%-kal emelkedett. Nyugat-Németország fegyverkezik, ezért szüksége van stratégiai nyersanyagokra.

Fizikai volumen tekintetében csak a nyersanyagbehozatal emelkedett, az élelmiszerbehozatal 1951 májusában 10%-

kal volt kevesebb, mint 1950. év állagában. A stratégiai nyersanyagbehozatal tehát az élelmiszerbehozatal rovására történik. 1951 első négy hónapjának átlaga 1950 átlagához viszonyítva azt mutatja, hogy a vajbehozatal a felére, a húsbehozatal 109.000 q-ról 90.000 q-ra csökkent.

BEHOZATAL²

Megnevezés	1950.	1951 első 5 hónap	Növekedés %-ban
	Havi átlag millió DM		
Összesen:	948	1.170	23
Ebből:			
Nyersanyagok és félkészgyártmányok	411	584	42
Élelmiszerek	365	393	8

A nyugatnémet ipari potenciál az amerikai imperialisták stratégiai tartalékát képezi, ez azt jelenti, hogy Nyugat-Németországnak az amerikai imperialisták kívánsága szerint hadifontosságú gyártmányokkal és félkészgyártmányokkal kell ellátnia az USA-t és a csatlósállamokat.

KIVITEL³

Megnevezés	1950	1951 első 5 hónap	Növekedés %-ban
	Havi átlag millió DM		
Összesen:	697	1.055	51
Ebből:			
Nyersanyagok	97	106	9
Félkészárúk	132	159	20
Készgyártmányok	462	752	66

Fizikai volumen tekintetében az 1950. év átlagához viszonyítva 1951 első 5 hónapjának átlagában a nyersanyagkivitel 4%-kal, a félkészgyártmányoké 1%-kal és a készárúké 49%-kal növekedett. Különösen a gép-, vasgyártmányok, járművek és vegyicikkek kivitele emelkedett.

² Wirtschaft und Statistik, 1951 június. 6. sz., adatai alapján számítva.

³ Wirtschaft und Statistik, 1951. június 6. sz., adatai alapján számítva.

1950. év átlagához viszonyítva 1951 első 5 hónapjának átlagában az USA-ba irányuló kivitel 107%-kal, a behozatal pedig csak 36%-kal emelkedett.

Az USA nyomása következtében a béketábor országaival lebonyolított kereskedelmi forgalom egyre csökken. 1951 első negyedében ezeknek az országoknak a részesedése az összehozatalban 2,6%, az összkivitelben pedig 2,8% volt.

A béketábor országainak részesedése a nyugatnémet külkereskedelemben

Év	Az összehozatal %-ában	Az összkivitel %-ában
1932.*	18,8	21,6
1949.	4,5	3,8
1950.	3,1	4,3
1951. I. negyedév	2,6	2,8

* Egész Németország.

Forrás: Berichte des deutschen Wirtschaftsinstituts. 1951. 10. sz., 4. old.

KÖLTSÉGVETÉS, ÉLETSZÍNVONAL

Az óriás arányú fegyverkezés terheit a dolgozók viselik. 1949/50—1950/51-ig a hivatalos költségvetési kiadások 52%-kal emelkedtek. A költségvetési kiadások részét képező megszállási költségek 1950/51-hez viszonyítva kb. 70%-kal növekedtek. A megszállási költségek az adóbevételek 60%-át emésztik fel. Míg 1946/47-ben a tőkésék és dolgozók megadóztatása közötti arány 1:1-hez volt, addig 1951-ben ez az arány 1:5.

Az adóbevételek %-os megoszlása

Időszak	Munkások	Tőkésék
1946/47.	51,3	48,7
1947/48.	53,3	46,7
1948/49.	58,3	41,7
1949/50.	68,1	31,9
1950/51. I. negyedév	67,2	32,8
II. "	71,5	28,5
III. "	72,5	27,5
Január—február	82,6	17,4

Forrás: Weissbuch über die amerikanisch-englische Interventionspolitik in Westdeutschland und das Wiedererstehen des deutschen Imperialismus. Lipcse. 1951., 93. old.

1950-ben a monopolizációk a béreket azzal az indokolással rögzítették, hogy az inflációs hullám elkerülése érdekében a bérszínvonalat nem szabad emelni. Az inflációs folyamat természetesen nem állt meg, az árak állandóan emelkednek. 1950 júniustól 1951 májusig a kenyér ára 32%-kal, a búzaliszté 57%-kal, a disznóhúsé 23%-kal, a cipőké 27%-kal, a ruhaneműké 19%-kal emelkedett. A dolgozók reálbérének alakulására vonatkozó pontos adatok nem állnak rendelkezésre, mivel a hivatalos statisztikák a létfenntartási költségindexet meghamisítják.

A munkások életszínvonalának csökkenését bizonyítja, hogy a munkások fogyasztása az 1937. évi alacsony színvonalnál is jóval alacsonyabb.

Egy főre eső fogyasztás 1950-ben

	1937 = 100
Zsiradék	77
Vaj	62
Cukor	96
Hús	53
Hal	96

Forrás: Berichte des deutschen Wirtschaftsinstituts. 1951. 11. sz., 11. old.

Ezek átlagszámok, amelyek nem tesznek különbséget a jómódúak és a szegények fogyasztása között. A jobboldali Szakszervezetek Gazdaságkutató Intézete megállapítása szerint a munkások zsírfogyasztása 1950-ben 1937-hez viszonyítva 37%-kal, a cukorfogyasztás 30%-kal és a húsfogyasztás 57%-kal csökkent.

A jobboldali Szakszervezetek Gazdaságkutató Intézete szerint a munkások $\frac{2}{3}$ része kevesebbet keres, mint a 250 német márkát kitevő létminimum, 27%-ának jövedelme pedig a 100 német márkát sem éri el.

Csökkenő életszínvonal mellett a tőkésék egyre nagyobb munkateljesítményeket követelnek a munkásoktól. 1950 áprilisától 1951 áprilisáig a munka intenzitása az iparban 17%-kal növekedett. A legerősebben azokban az iparágakban emelkedett a munka intenzitása, amelyek amerikai kézben vannak; így az elektromos iparban 28%-kal, a kőolajfinomító iparban 22%-kal és a szénmelléktermékeket előállító iparban 34%-kal. Ezzel szemben a fogyasztási javakat elő-

állító iparban a munkaintenzitás 20—30 százalékkal maradt a háborúelőtti színvonal alatt.

A nyugatnémet hivatalos adatok szerint a munkanélküliek száma 1950. év elején több, mint 2 millió volt, nem veszik azonban figyelembe a részleges munkanélkülieket, valamint azokat a fiatalokat, akik iskolai tanulmányaik be-

fejezése után nem tudnak elhelyezkedni, továbbá azt, hogy Nyugat-Berlinben a munkanélküliek száma 300 000.

A német dolgozók tudatára ébredtek annak, hogy az USA agresszív politikája, Németország újrafelfegyverzése a német nép számára a pusztulást jelenti. A sztrájkmozgalom, a dolgozók harcok ellenállása egyre erősödik.

EGYIPTOM

Gazdasági helyzet

Egyiptom 1922 óta „független“ állam, ez a függetlenség azonban csak papíron van meg, mivel az ország gazdasági életét, a közlekedést, a külpolitikát az angol imperialisták ellenőrzik és irányítják. Ténylegesen tehát Egyiptom 1882 óta — csaknem 70 éve — angol gyarmat.

MEZŐGAZDASÁG

Egyiptom kereső népességének 75%-a foglalkozik mezőgazdasággal. A Nílus völgye és deltája egyike a föld legtermékenyebb területeinek, ahol egy évben többször aratnak. A legfontosabb mezőgazdasági termék a gyapot. Egyiptom egyike a világ legjobb minőségű és legtöbb gyapotot termelő államainak.

A földbirtokok megoszlása birtoknagyságcsoportok szerint

Megnevezés	A földtulajdonosok %-os megoszlása	A földbirtokok %-os megoszlása
Szegényparaszt (2 feddánál*) kevesebb	83,78	21,28
Középparaszt (2—5 feddán)	10,13	12,20
Gazdagparaszt (5—30 feddán)	5,28	24,08
Középbirtokos (30—100 feddán)	0,61	13,87
Nagybirtokos (100 feddánál több)	0,20	28,57
Összesen:	100,00	100,00

* 1 feddán = kb. 4250 m² = 1,02 kat. hold.

Forrás: Problemes Économiques. 1951. 189. szám.

A mezőgazdaság jellege — akárcsak a többi gyarmati és félgyarmati országban — félféudális. A föld csekélyszámú

nagybirtokos kezén van, a parasztok minói vagy teljesen földnélküliek, vagy apró földparcellák tulajdonosai. A földbirtok koncentrációja az angol megszállás óta rohamosan haladt előre, 1896-tól 1944-ig a szegényparasztok földtulajdona a felére csökkent.

A föld termékenységéből csak a nagybirtokosok és az angol fináncotke profitál. A megművelhető földterület 20%-át az export céljait szolgáló gyapot termesztésére használják, ugyanakkor a nincstelen parasztok, a „fellaok“ éheznek. A gabonaneműek termelése nem éri el a háborúelőtti színvonalat.

A fontosabb mezőgazdasági növények termelése 1950-ben¹

Gyapot	1934 = 100
Árpa	76,2*
Buza	40,9
Kukorica	86,4
	79,6

* 1937/38 = 100

IPAR ÉS KÜLKERESKEDELEM

Az ország gazdag ipari nyersanyagokban. Nagymennyiségű vasérc, mangánérc, tungsten és kőolaj található, a Nilus vizét pedig igen jól fel lehetne használni villamosenergia fejlesztésére. Azonban az angol gyarmati elnyomás következtében a nehézipar úgyszólván teljesen hiányzik. Az utóbbi 20 év alatt csak az export számára dolgozó könnyűipar indult fejlődésnek. Legfejlettebb az élelmiszeripar, utána a textilgyártás és a dohánygyártás következik.

¹ Review of economic conditions in the Middle-East. 1951. 49. old. adatai alapján számoltva.

Az ipari termelés értékének százalékos megoszlása²

Élelmiszeripar	31,3
Textilipar	27,6
Dohánygyártás	14,3
Egyéb	26,8
Összesen: 100,0	

* Utolsó ipari összeírás 1945-ben.

Annak ellenére, hogy az iparosodás teljesen újkeletű, az ipari tőke koncentrációja igen erős. Az egyiptomi iparvállalatok alig 1%-ának kezében összpontosul az ipari tőke 87%-a. Ezek között 15 olyan vállalat van, amelynek tőkéje meghaladja az 500.000 egyiptomi fontot. Ezek az iparvállalatok az összes ipari tőke 65%-a felett rendelkeznek. Az összes munkások 44%-át az üzemek 4%-a foglalkoztatja, 45 legnagyobb vállalatnál dolgozik az összes munkások 22%-a.

Az ipari- és banktőke szorosan összefonódott. Az egyiptomi ipar két nagybank kezében van. Az egyik az Egyiptomi Nemzeti Bank, amely angol érdekeltség, a másik az egyiptomi nagybirtokosok bankja, a Mísr Bank.

Az angol tőke számos iparágon kívül még a biztosítást (National Insurance of Egypt), a mezőgazdasági hitelt (Egyptian Delta Land and Investment Co.), a közlekedést (Alexandria and Ramleh Railway Co.), és a Szezei Csatorna Társaságot is uralja.

A Szezei Csatorna az angol imperialisták részére hatalmas jövedelmi forrásnak bizonyult. A Társaság nyereségei az 1945. évi 1 milliárd frankról 1950-ben 9,9 milliárd frankra emelkedtek, ha ezt dollárra számítjuk át, akkor azt látjuk, hogy a nyereségek kb. megháromszorozódtak. Az évi nyereség az alaptőkének mintegy 20%-át teszi ki.

A Szezei Csatorna Társaság nyereségei

	Milliárd frank
1945	1,0
1946	4,4
1947	3,6
1948	7,9
1949	8,4
1950	9,9

Forrás: Notes et Études économiques. 1951. október 15. 34. sz.

² Review of economic conditions in the Middle-East. 1951. 49. old. adatai alapján számítva.

A részvények kb. 50%-a az angol imperialisták tulajdonában van. Az angolok a részvények nagy részét 1881-ben kaparintották meg az anyagi nehézségekkel küzdő egyiptomi Kedivétől. Azóta az egyiptomi kormány többször megkísérelte, hogy az elvesztett jogokból valamint visszaszerezzen, azonban csak azt tudta elérni, hogy a bruttó nyereségből 7%-ot kap, ami a Társaság óriási nyereségeihez viszonyítva elenyészően csekély összeg.

Az amerikai tőke behatolása az utóbbi években egyre fokozódik. Az amerikai monopolisták főleg a vegyipar és a kőolajipar felé orientálódnak.

Egyiptom behozatalában és kivitelében első helyen Anglia áll. A legfőbb kiviteli cikk a gyapot, amely az összkivitel 80%-át képezi. A behozatal, a gyarmati minvotlank megfelelően, iparcikkekből áll. A háború befejezése óta az USA-nak Egyiptom külkereskedelmében való részesedése egyre növekszik.

ÉLETSZÍNVONAL

A szörnyű nyomorban élő fellahokhoz hasonló életkörülmények között tengődik az ipari munkásság is. Még hivatalos adatok szerint is egy háromgyermekes munkáscsalád átlagos havi keresete 40%-kal kevesebb, mint a létminimum.

A munkaidő nincs törvényesen szabályozva, a heti munkaidő általában 80 óra, a napi munkaidő kb. 13 óra. A 12 éven aluli gyermekek sokszor naponta 12 órát is dolgoznak.

A lakásviszonyokat jellemzi, hogy a kairói és alexandriai munkásnegyedekben egy km² területen 60.000 ember él. Egy szobában 14–24 munkás szüfölködik össze, úgyhogy csak egymást váltva jutnak fekvőhelyhez.

A FAO adatai szerint — amelyek megkülönböztetés nélküli átlagszámok — az egy főre eső húsfogyasztás 17%-kal, a tejfogyasztás 79%-kal, a cukorfogyasztás 84%-kal kevesebb, mint Anghiában.

Egyiptom egyike azoknak az államoknak, ahol a halandóság és csecsemőhalandóság a legmagasabb. A kolera, tifusz ezerszámra szedi áldozatát. Az átlagos élettartam 30 év. (Indiában 24 év, Anghiában 56 év és Magyarországon a férfiaknál 58,8 év; a nőknél 63,3 év.)

Egyiptomban éppúgy, mint a többi gyarmati országban, erősödik a széles néptömegek ellenállása az angol gyarmatosítókkal szemben. Az egyiptomi parlament a néptömegek nyomására okmatosítókkal szemben. Az egyiptomi feltételekkel kötött 1936. évi angol-egyiptomi szerződést és az 1899-ben

megkötött egyezményt, amely szerint Egyiptomot és Szudánt angol katonai csapatok tartják megszállva. Az egyiptomi nép harcol nemzeti függetlenségéért és a jobb életfeltételekért, ugyanakkor meggátolja azt, hogy Egyiptomot az imperialisták stratégiai támaszpontukká építsék ki.

SVÁJC

Gazdasági helyzet

A „semleges“ Svájc az amerikai monopolisták nyomására mindjobban eltávolodik hagyományos semlegességi politikájától. A svájci gazdasági élet egyik vezetője ez év elején kijelentette, hogy Svájc „tulajdonképpen már 1948 óta — tehát a marshallizálás megindulása óta — a hadigazdálkodás útján jár“. Az USA agresszív háborús politikájában való részvételt bizonyítja, hogy az 1951. évi költségvetési kiadások 45%-át a hadikiadások képezik. Ugyanezt tanúsítja a „Figaro“ című francia napilap közlése is; amely szerint Svájc 100 millió svájci frankért tankokat akar vásárolni Franciaországban. Ezenkívül a svájci parlament 400 millió svájci frankot utalt ki 500 közepes és nehéz amerikai tank vásárlására.

A fegyverkezési láznak megfelelően a hadicélokra gyártó iparágak, így a fém- és gépipar és vegyipar termelése erősen emelkedik, viszont a textilipar egyes ágaiban, különösen a gyapjú, selyem és csipkeiparban csökkenés mutatkozik.

Egyes iparcikkek kivitelének volumene 1950-ben (havi átlag)

	1938 = 100
Pamutfonal	89
Selyem	57
Cipő	60
Kondenzált tej	33
Sajt	69
Gépek és felszerelések	254
Precíziós készülékek	227
Rézgépjárművek	230
Vegyipari cikkek	817
Gyógyszerek	243

A svájci ipar főleg exportra dolgozik, az ország kivitele úgyszólván 100%-ig iparcikkekből áll. A kivitel adatai azt mutatják, hogy a háborúelőtti színvonalhoz viszonyítva elsősorban azoknak a gyártmányoknak a kivitele emelkedett, amelyek a fegyverkezést szolgálják. A polgári fogyasztás céljait szolgáló iparcikkek kivitele pedig még nem érte el a háborúelőtti színvonalat.

Svájc ipari kivittel próbálja ellensúlyozni a jelentős élelmiszerbehozatalt és az ipari nyers- és félgyártmánybehozatalt. Míg azonban az élelmiszerbehozatal 1951 első 9 hónapjában 1950 azonos időszakához viszonyítva csak 4%-kal emelkedett, addig az ipari nyersanyagbehozatal 60%-kal, a félgyártmány és készárubehozatal pedig 56%-kal növekedett. A svájci monopoltörkének nem érdeke, hogy a lakosság élelmiszeri színvonalát emelje, pedig az utóbbi években a mezőgazdasági termelés is csökkent. 1950-ben a mezőgazdaság össztermelése 4%-kal volt kisebb, mint 1949-ben. A tejtermelés 1950-ben 8%-kal, a vajtermelés 44%-kal volt kevesebb, mint 1938-ban.

Svájc külkereskedelmének alakulása elsősorban az USA érdekeit szolgálja. Mind a behozatalban, mind a kivitelben az USA áll első helyen.

1951 első 9 hónapjában a behozatal az USA-ból 62%-kal, a kivitel azonban csak 19%-kal emelkedett. Svájcnak az USA-val szemben hatalmas külkereskedelmi passzívuma van. 1951 első 9 hónapjában a külkereskedelmi mérleg passzívuma 322 milliárd frank volt, az

1950 első 9 hónapi 92 milliárd frankkal szemben. Az USA nyomást gyakorol Svájcra, hogy szüntesse meg külkereskedelmi kapcsolatát a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal.

A legfontosabb országok százalékos részesedése Svájc kivitelében és behozatalában

Ország	Behozatal		Kivitel	
	1938	1951	1938	1951
	II. negyed- év		II. negyed- év	
USA	7,7	17,1	5,2	12,0
Németország	23,5	14,6	15,7	6,1
Franciaország	14,2	10,5	11,0	4,4

Forrás: Die Volkswirtschaft, Bern, 1951 augusztus, 21. sz. melléklet.

A hadigazdálkodás szükségszerű következménye a lakosság életszínvonalának csökkenése. A vásárlóképeség csökkenését bizonyítja, hogy a kiskereskedelmi forgalom 1951 folyamán csökkent. 1951 augusztusában a kiskereskedelmi forgalom 24%-kal maradt a januári színvonal alatt.

A bérek emelkedése nem tart lépést az árak emelkedésével, ennek következtében a reálbér 1950-hez viszonyítva csökkent.¹

¹ Monatsbericht, Zürich, 1951. november. adatai alapján számítva.

I d ő s z a	Lét- fenn- tartási köt- ségek	No- minál- bér	Reál- bér
	1950 II. negyedév = 100		
1950 III. negyedév	101,3	100,0	98,7
1950 IV. "	101,3	100,5	99,3
1951 I. "	102,5	100,5	98,0
1951 II. "	105,1	101,6	96,7
1951 III. "	106,8	102,7	96,6

A svájci nagytőkések viszont a fegyverkezési konjunktúra hatása alatt hatalmas nyereségekre tesznek szert.

Nyereségek²

Megnevezés	1949	1950	Növe- kedés %-ban
	millió svájci frank		
Chippis (alumínium)	16,3	19,0	16,5
Sulzer-testvérek	24,0	27,2	13,3
Ciba	67,9	72,4	6,6
Hoffman La Roche	22,8	25,1	10,1
Sandoz	34,9	40,3	15,5

A svájci nagytőkések számára tehát busás hasznot jelent az USA háborús politikájában való részvétel, a svájci dolgozók számára viszont nélkülözést, életszínvonalcsökkenést és munkanélküliséget.

² Problemes Economiques, 1951. november, 201. sz. 21. old. adatai alapján számítva.

KÖNYVSZEMLE*

POLITIKAI IRODALOM

Freville, J.: *Így született a Francia Kommunista Párt.* 124 old. Szikra. Budapest. 1951.
 Sztálin, I. V. *Művei.* 7. kötet. (I. V. Sztálin: Szociálenyija.) 461 old. Szikra. Budapest. 1951.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Kozlov, G. A.: *A tőkés termelési mód kialakulása, árutermelés, pénz.* 2. kiadás. (Podgotovlenyje kapitaliszticeszkovo szposzoba proizvodstva.) 196 old. Szikra. Budapest. 1951.
 Kuczynski, J.: *A munkásosztály helyzete Angliában 1750-től napjainkig.* 229 old. Szikra. Budapest. 1951.

TERVGAZDASÁG

Galtickij, A.: *A szocialista közlekedés tervezése.* (Planyirovanije socialiszticeszkovo transzporta.) Fordította: Berecz I. és Gajdos F. 219 old. Közlekedési Kiadó. Budapest. 1951.

Morgunov, D. V. — Klimov, A. P. — Kisztanov, Ja. A. — Gyihyar, G. A.: *A szovjet szövetkezeti kereskedelem gazdaságtana és tervezése.* (Ekonomika i planyirovanije szovetszkoi kooperativnoj trgovli.) 385 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951.

Gilelysz, G. G.: *Az élelmiszeripar szervezésének alapelvei.* (Osznoi organizacii pischevopo proizvodstva.) 472 old. Élelmiszeri Minisztériumi Könyv- és Lapkiadó. Budapest. 1951.

Iparvállalatok term munkájának alapjai. 207 old. Tervgazdasági Könyvkiadó Vállalat. Budapest. 1951.

Építőipari teljesítményi szaknormák. 3. füzet. 102 old. Építőipari Könyv- és Lapkiadó. Budapest. 1951.

Mező- és erdőgazdasági anyagfelhasználási normák (normatívák) és irányszámok az 1952. évi mezőgazdasági tervek elkészítéséhez. 100 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951.

FOLYÓIRATSZEMLE**

POLITIKAI IRODALOM

Ince M. — Gubits I.: *A magyar munkásosztály helyzete a világgazdasági válság éveiben.* 237—257. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1951/9.)

Martiseva G.: *Az imperializmus gyarmati rendszere nek édesedő válsága.* 7—13. old. (Anyag- és adatszolgáltatás. 1951/11.)

Volgin, V.: *Lenin és Sztálin a végrehajtás ellenőrzéséről.* 8—13. old. (Munka. 1951/3.)

Ziman, L.: *A Német Demokratikus Köztársaság gazdasági fellendülése.* 264—269. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1951/9.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szakzerint csoportosításban.

** Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratszámok jelentősebb cikkeit soroljuk fel, szakzerint csoportosításban. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

Levin, N.: *A szerszámköltségek normalizálása és tervezése.* 68 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951. (Magyar Technika Kis Könyvtára. 9.)

STATISZTIKA

A magyar közoktatási statisztika alapjai. 80 old. Statisztikai Kiadó Vállalat. Budapest. 1951.

Általános és iparstatisztika. Számvitel. 8. füzet. 164 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1951. (Mérlegképes könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzetei.)

SZÁMVITEL

Ellenőrzés. 8. füzet. 135 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1951. (Okleveles könyvvizsgálói vizsgára előkészítő tanfolyam jegyzetei.)

Kaszickij, Ja.: A gépjármű mérlege. (Balanz masinostroitelnyovo zavoda.) 139 old. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó. Budapest. 1951.

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

Grebensca, M. K. — Novoszelov, Sz. I.: *Matematikai analízis.* I. kötet. (Kursz matematiceszkovo analiza.) Fordította: Dessewffy O. 483 old. Tankönyvkiadó) Budapest. 1951.

EGYÉB

Az Albán Népköztársaság 1949—1950. évekre szóló kéteves tervének törvénye. 81 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1951.

A kommunista nevelés kérdéseiről. Cikkgyűjtemény. (Kommuniszticeszkoi voszpitanyije vszovetszkoi skole.) 386 old. Közoktatásügyi Kiadóvállalat. Budapest. 1951. (Szocialista nevelés könyvtára. 37.)

Vinogradov, V. I. — Kaminszkij, Ja. A.: *A szovjet kereskedelem szervezete.* (Organizacii i tehnyika szovjetszkoi trgovli.) 115 old. Kereskedelmi Szakkönyv- és Lapkiadó. Budapest. 1951.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

A nemzetközi gazdaság együttműködés fejlődése 2—6. old. (Gospodarka planova. 1951/10.)

Augustowski: *Az ipari munkatermelékenység és önköltségek.* 11—20. old. (Gospodarka planova. 1951/10.)

Batyriev, W.: *A hitel szerepe a Szovjetunió népgazdaságában.* 51—58. old. (Gospodarka planova. 1951/9.)

Karass, A. V.: *A szocialista vállalat, mint az állami tulajdon objektuma.* 246—258. old. (Izvestyija Akagyemiji Nauk SzSzSzR. Otgyelenyje Ekonomiki i Prava. 1951/4.)

Poljanszkij, F. Ja.: *A kincstári üzemek gazdasági jellege a XVIII. század Oroszországában.* 258—274. old. (Izvestyija Akagyemiji Nauk SzSzSzR. Otgyelenyje Ekonomiki i Prava. 1951/4.)

Osztrovitjanov, K.: *Sztálin nyelvtudománnyal foglalkozó munkáinak hatása a közgazdaságtudomány fejlődésére.* 201—215. old. (Magyar-szovjet közgazd. szemle. 1951/9.)

Sawiczewski, J.: *Az ipari együttműködés megjavítása.* 2—6. old. (Gospodarka planova. 1951/9.)

Szabanowa, N.: *A szovjet készpénznélküli rendszer tulajdonságai és előnyei.* 52—60. old. (Gospodarka planova 1951/6.)

Volgin, V.: *Lenin és Sztálin a végrehajtás ellenőrzéséről.* 8—13. old. (Munka. 1951/3.)

TERVGAZDASÁG

Augustowszki, Z.: Az önkéntességcsökkentési terv teljesítésének ellenőrzése. 8—16. old. (Gospodarka planowa. 1951/6.)

Bannikov: Az építési költségek csökkentése az ipari üzemek telepitési terveinek elkészítésénél. 1—5. old. (Ipar Építészeti Szemle. 1951/4.)

Donathowa, H.: Az 1952. évi területi tervezés köre. 6—9. old. (Gospodarka planowa. 1951/9.)

Karpinski, A.: A tervelítés ellenőrzésének megjavítása. 37—40. old. (Gospodarka planowa. 1951/6.)

Kaszimovszki: Harc a gazdaságosságért. 272—280. old. (Magyar-szoviet közgazd. szemle. 1951/9.)

Kellner, I.: A Sztahanov-mozgalom szerepe a felémelet ötvenes népgazdasági tervben. 289—290. old. (Elektrotechnika. 1951/10.)

Kalikowski: Az üzemi kollektív szerződés mint a terv végrehajtásának tényezője. 21—24. old. (Gospodarka planowa. 1951/6.)

Kaznyecov, V.: A socialista verseny további fellendítésért. 20—26. old. (Nyavag- és adatszolgáltatás. 1951/11.)
Léval A.: Az erőműtervezés műszaki feladatai az ötvenes tervben. 25—31. old. (Magyar technika. 1951/9.)

Maszlova, N.: A munkatermelékenység növekedése a Szovjetunió iparban a háborútáni sztrájk ötvenes terv ideje alatt. 47—61. old. (Voproszi ekonomiki. 1951/8.)

Makarov, M.: A vetésforgók rendszerének tervezési kérdései a kolhozokban. 42—49. old. (Szocialisztikus szelkője szerelkője hozajsztvo. 1951/8.)

Pataricza, I.: A lengyel kolházat a hatéves terv tükreben. 202—207. old. (Közháztati lapok. 1951/9.)

Rumjanecov, A. F.: A socialista iparvezetés megzserzésének lenini-sztrájk elvi. 8—9. old. (Többtermelés. 1951/10—11.)

Sebes I.: A takarékoság jelentősége népgazdasági tervünk végrehajtásában. 4—8. old. (Munka. 1951/3.)

Vándor I.: Nehézipari gépgyárak technológiai tervezése. 20—24. old. (Magyar technika. 1951/9.)

STATISZTIKA

Oderfeld, J.: A matematikai statisztika a terme és szelgálatásban. 60—71. old. (Studia i prace statystyczne. 1951/1.)

Romanik, K.: A statisztikai oktatás a Szovjetunióban. 45—60. old. (Studia i prace statystyczne. 1951/1.)

Rzewska: A kulturisztatizika feladatai. 99—106. old. (Studia i prace statystyczne. 1951/1.)

Skrzywan, W.: A statisztikai oktatás Lengyelországban. 28—45. old. (Studia i prace statystyczne. 1951/1.)

Somogyi Gy.—Ecsedi A.: Egészségügyünk helyzete 1950-ben. 489—497. old. (Népegészségügy. 1951/13.)

Svéd A.: A vállalati statisztikusok feladatai az öndíltó műhelyelszámolás bevezetésével kapcsolatban. 32—37. old. (Többtermelés. 1951/9.)

Weryha: A lengyel tudomány időszéri feladatai a statisztika terén. 6—28. old. (Studia i prace statystyczne 1951/1.)

SZÁMVITEL

Bachurin, A.: Az állami kölcsönök szerepe a socialista gazdaságban. 50—53. old. (Gospodarka planowa. 1951/6.)
Grabania, M.: Az iparvállalatok öndíltó elszámolása. 24—30. old. (Gospodarka planowa. 1951/6.)

Guszakov, A. D.: Az öndíltó gazdaság elszámolás és az iparon belüli felhalmozás. 237—246. old. (Izvesztija Akademiiji Nauk SzSzSzR. Otygelenyje Ekonomiki i Prava. 1951/4.)

Ivanov, N.: A befejezetlen termelés leltározása az iparvállalatoknál. 802—809. old. (Számvitel. 1951/10.)

Kononov, A.: Egyéni megtakarítási számlák. 839—845. old. (Számvitel. 1951/10.)

Radványi Gy.: Az illami kiskereskedelem ügyviteléről. 829—839. old. (Számvitel. 1951/10.)

Tudományos termelési értekezlet az üzemek belüli öndíltó gazdaság elszámolás tárgyában. 274—286. old. (Izvesztija Akademiiji Nauk SzSzSzR. Otygelenyje Ekonomiki i Prava. 1951/4.)

Zsebrak, M. H.: A számviteli elmélet és gyakorlat egységéről. 822—829. old. (Számvitel. 1951/10.)

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

Vámos B.—Zakar P.: Az oldószeres kenőolajfinomítás eredményeinek grafikus kiértékelése. 289—299. old. (Magyar kémiai folyóirat. 1951/10.)

EGYÉB

A Szovjetunió Központi Szakszervezeti Tanácsának határozata a szocialista munkaverseny vezetésének megjavításáról. 260—272. old. (Magyar-szoviet közgazd. szemle. 1951/9.)

A tudomány I. V. Sztdinnak az alapra és a felépítményre vonatkozó tanítási fényében. (Vita Sz. G. Sztrumliln akadémikus beszéde nyomán a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Közgazdasági és Jogi osztályának együttes ülésén.) 286—293. old. (Izvesztija Akademiiji Nauk SzSzSzR. Otygelenyje Ekonomiki i Prava. 1951/4.)

Dandó I.: Magyar sztahanovisták. 440—454. old. (Bányászati lapok. 1951/9.)

Gumerov, M.—Lovkov, Ja.: A socialista mezőgazdaság intenzívebbé tétele. 3—12. old. (Szocialisztikus szelkője szerelkője hozajsztvo. 1951/9.)

Móré A.: A tanácsok tervmunkája Csehszlovákiában. 10—11. old. (Tanácsok. 1951/20.)

Radó D.: A Sztahanov-mozgalom fejlődése a vasút területén. 384—389. old. (Közlekedéstudományi szemle. 1951/10.)

Rudakov, Ja.: A magas termelékenység — a kolhozgazdaság megszilárdításának legfontosabb tényezője. 3—12. old. (Szocialisztikus szelkője szerelkője hozajsztvo. 1951/7.)

HIBAIGAZÍTÁS

A Szemle előző számának „A tervszerűség elemzése a vállalati statisztikában“ c. cikkében a 1032. oldal első bekezdésének utolsó mondata helyesen:

Az eredmény az lett, hogy a tervszerűség számszerűen kimutatott csökkenése ellenére javult a gyárak ellátása.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA“

című kiadványsorozatban

december folyamán jelenik meg

AZ 1949. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS

Tanulmányokat közöl az 1949. évi népszámlálásról.

AZ EGÉSZSÉGÜGYI STATISZTIKA ALAPJAI

a szocialista egészségügyi statisztika kérdéseivel foglalkozik. Bemutatja a statisztika — ezen belül az egészségügyi statisztika — szerepét a szocialista tervgazdaságban. Három fejezetre oszlik: 1. általános statisztika, 2. demográfia, 3. egészségügyi intézmények statisztikája.

A VÁLLALATON BELÜLI STATISZTIKA RENDJE

tárgyalja a tervezés általános szempontjait, a pamutfonódák és pamutszövődéák termelési és technológiai folyamatának főbb ismertetését, az ajánlott bizonylatok leírását, célját, tartalmát és összefüggését más bizonylatokkal, valamint a bizonylatok mintáit számszerű adatokkal kidolgozva és a bizonylatok útjának sematikus ábrázolását.

ELŐJEGYZHETŐK A

STATISZTIKAI KIADÓ VÁLLALATNÁL

BUDAPEST, II, KELETI KÁROLY-UTCA 5, I. EMELET I.

Telefon : 350—126, 130-as mellék